

Fra Frederiksborg Amt

ÅRBOG 1986 · FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND

FRA
FREDERIKSBORG AMT

En tusindaarig Eeg i Nordskoven ved Jægerspriis

I Nordskoven ved Jægerspris er nogle af landets ældste egetræer bevaret. I hundreder af år har disse gamle kæmper stået i fred og ro i det, indtil midten af 1600-årene, næsten ubeboede nordlige Hornsherred. Deres alder og krogede vækst har siden reddet dem fra senere tiders storforbrug af egetømmer til flåden og de mange slotte. En af egene er den her afbildede »Snoeg«, der nu ikke, som angivet, er tusind år, men efter de nye dateringer snarere er godt 800 år gammel. Egen er ikke nævnt ved sit navn på denne tegning fra 1862, der er det ældste billede af Snoegen. Navnet nævnes i en beskrivelse fra 1863, og skal være kommet af barkens snoning, hvilket lyder meget sandsynligt, da barken virkelig er stærkt snoet, både på stamme og grene. Egen ser her sund og rask ud, men dens størrelse virker umådelig, når man sammenligner med den lille mand på kærren, som må være længere væk end man tror. Desværre ramtes den i slutningen af forrige århundrede af en orkan, der rev en stor del af kronen af, og i 1980 væltede den gamle eg helt omkuld.

Lars Bjørn Madsen

FRA

FREDERIKSBORG AMT

ÅRBOG 1986

FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND
HILLERØD
1986

INDHOLD

En fodtur i Horns herred 1869
Povl Skadhauge 5
Minder fra en fodtur i Horns herred i juli 1869
Kristian Poulsen 6
Pension Solhøj i Hornbæk
Finn Zinklar 17
Niels Christian Larsen (Fløjte Niels),
musiker og barber i Frederikssund 29
Kronborgs Fæstningsværker 73
Formandsberetningen 78
Mindeord over P. Chr. Nielsen 83
Foreningens love 84
Bestyrelsen og sekretariat 85
Regnskaber 86
Stikordsregister 88

Udgivet af Frederiksborg Amts Historiske Samfund ved skriftudvalget:
Henning Henningsen, Kenno Pedersen, H. Ring og Henrik Bengtsen

ISBN 87 87415 240

Trykt i C. Nordlundes Bogtrykkeri, Hillerød, v. Claus Bondesen.

En fodtur i Horns herred 1869

Povl Skadhauge

Fra min tid som antikvarboghandler er i mit eje en lille bog om en fodtur i Horns herred i 1869. Jeg købte den ved en bogauktion i 1958 sammen med nogle manuskripter og breve fra medlemmer af den grundtvigske slægt, og jeg beholdt den, fordi jeg ved min mødrene slægt har tilknytning til Horns herred.

»Minder fra en fodtur i Horns herred i 1869« er skrevet af den senere professor, overkirurg Kristian Poulsen, der samme år til jul gav den til sin ven og rejsefælle Frederik Lange Grundtvig. Det ses af en dedikation på den første side i bogen, der består af fire upaginerede og 46 paginerede sider, og som er nydeligt indbundet i et samtidigt halvbind af blåt shirting med mørktviolet chagrin-sidepapir.

Kristian Louis Johan Poulsen var født 13.2.1854 som søn af snedkermester Carl Ludvig Theodor Hartzfourt Poulsen og Emilie Christine Seiersen. Han blev student i 1873, cand. med. 1881, og i 1884 fik han den medicinske doktorgrad, hvorefter han uddannede sig som kirurg. Han var meget søgt som lærer af de studerende og fik 1905 titel af professor. Fra 1908 til 1924 virkede han som overkirurg ved Sundby hospital i København. 1881 var han blevet gift med Asta Marie Elisabeth Frijs Grundtvig, der var Frederik Lange Grundtvigs yngre halvsøster. Han døde 10.10.1931.

Frederik Lange Grundtvig var søn af Nicolai Frederik Severin Grundtvig i hans andet ægteskab med Ane Marie Elise Toft, f. Carlsen, og fødtes 15.5.1854. I 1876 blev han student, og 1881 tog han eksamen i statsvidenskab. Samme år ægtede han Kristina Birgitta Nilsson, og med hende drog han til Amerika og nedsatte sig som nybygger. I 1883 lod han sig kalde som præst for danske udvandrere og udførte et stort arbejde for styrkelsen af dansk åndsliv hos dem. Ved hans tilbagevenden til Danmark i 1900 fik han en stilling som rejsepræst. Sygdom medførte hans tidlige død 21.3.1903. Han var en meget alsidig skribent, der foruden digte har skrevet om politiske, ornitologiske, folkloristiske og teologiske emner. Allerede som dreng havde han samlet folkeminder som bidrag til hans ældre halvbroder Svend Grundtvigs omfattende indsamlinger. Hans interesse for fugle var også blevet til i drengeårene.

Da arbejdet med andre emner må være blevet overvejende, kunne det tænkes, at de to unge menneskers insektsamlinger var endt i vor offentlige samling, men Zoologisk museum har ikke noget entomologisk materiale, der er indkommet under deres navne.

I sin fortælling om de to venners udflugt, der må have fundet sted i dagene 26.-30. juli, bruger Kristian Poulsen den tids retskrivning, bl.a. store begyndel-

sesbogstaver i navneord, men med en enkelt undtagelse skriver han å og ikke aa, og han skelner mellem ø og ö, dog ikke konsekvent. Her trykkes hans beretning med moderne stavemåde; et par fejlskrivninger er rettet. Hans tegnsætning er næsten uændret bibeholdt.

Når de to drenge mødtes, siges ikke. »Gamle« Grundtvig boede i 1869 Strandvejen 123 (tidligere gadenr. 55), og efter Københavns vejviser for 1869 havde Kristian Poulsens far bolig i Pilestræde 8, men 1870 er adressen Adelgade 77, så allerede i 1869 kan det være her han havde sit hjem. Drengene har naturligt nok skullet køre til banegården. Det var Københavns hovedbanegård, der var taget i brug 14.10.1864, og som ligesom byens første lå uden for voldene med afgangssiden mod Vester Farimagsgade.

Minder fra en fodtur i Horns herred i juli 1869

Kristian Poulsen

(Afrejse - ankomst til Roskilde)

Det var en smuk mandag morgen i slutningen af juli, at vi kørte til Københavns jernbanestation. Hestene gik i jævnt trav, og da det var tidligt på morgenstunden, var der ikke mange folk på benene, så der herskede en vidunderlig tavshed. Der blev ikke talt meget i vognen, vi sad hver lænet til sit hjørne og så hen for os, - vore tanker drejede sig naturligvis om den forestående tur, det var jo også den første af den slags, som vi gjorde. Vi var vel forsynet med redskaber til at fange insekter med, thi i denne hensigt gjorde vi især turen. Således havde vi en stor, sindrig indrettet ketsjer, der kom os til stor nytte; desuden havde vi kasser med kork til at opstille insekter på samt adskillige flasker med benzin til at dræbe disse med. Vi nåede da banestationen og sagde farvel til København for nogen tid. Planen for fodturen var at rejse gennem Horns herred, og i den hensigt tog vi derfor først til Roskilde. Kørslen varede ikke længe, snart stod vi i Roskildes gader, og hvad var vel mere naturligt end først at tage ind i gæstgivergården »Prindsen« og få os lidt frokost. Vor hensigt var at tage kl. 2 med dampbåden »Adjudanten« til Selsø og derfra drage ud, hvorhen tilfældet ville føre os; det eneste mål, vi havde sat, var at nå den yderste spids af Horns herred. Klokken var vel nu 10, og vi benyttede tiden dels til at gøre indkøb, som af et landkort, dels til at besøge domkirken. Så begav vi os ned til havnen. »Adjudanten« lå der vel og havde lidt damp oppe, men der manglede næsten 2 timer. Dernede var der nogle vandsamlinger, og her prøvede vi

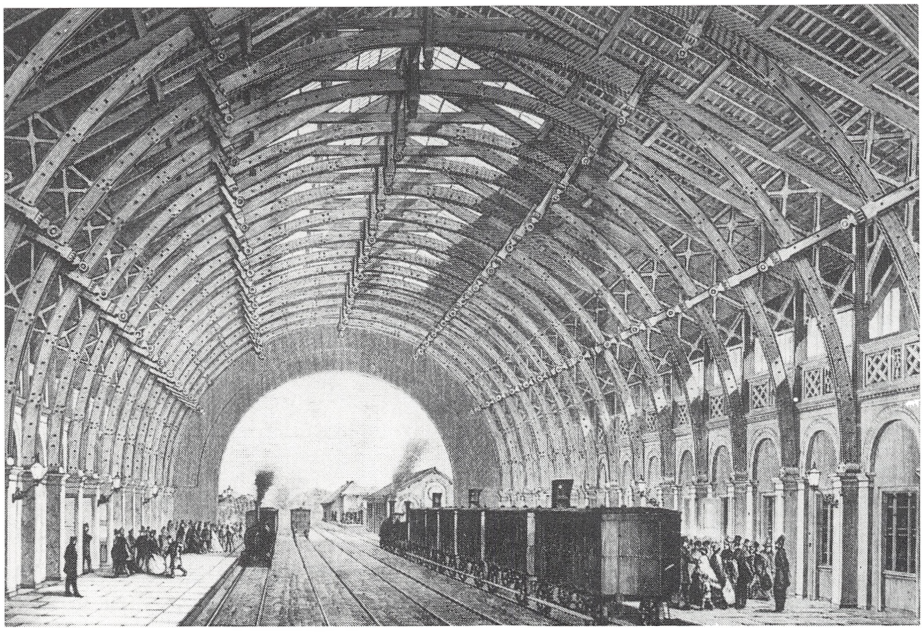

Vognhallen mellem de to afdelinger af den nye jernbanegårds hovedbygning i København. Efter Illustreret Tidende 1864, bd. 6, side 21.

for første gang vor ketsjer. Resultatet var meget godt, og med glæde puttede vi de første dyr i benzinflasken. Imidlertid begyndte vi at kede os her og længtes kun efter den tid, da dampbåden gik. Det var temmelig varmt, og vi benyttede da den time tilovers til at gå i vandet. Der var nu faldet noget regn, som betydeligt dæmpede den glæde, vi havde følt lige fra morgenstunden af ved det smukke vejr. Der manglede en halv time i »Adjudanten«s afgangstid, og vi gik derfor hen til det sted hvor den lå fortøjet, idet vi havde i sinde at gå ombord. Men da vi kom derhen, syntes vi, der lå en mand ombord og sov, og vi ville derfor ikke gå ned i skibet, men blev trolig stående og lod os gennembløde. Endelig kikkede vi ned og så til vor forbavselse, at der ikke var et eneste menneske. Meget mod havde vi just ikke udvist, og det lod næsten ikke til at vi var skikkede til at gøre fodtur. Men vor flovhed var snart glemt, klokken slog to, og ombord på »Adjudanten« sejlede vi til det sted, hvor vore eventyr først egentlig skulle begynde.

(Ombord på »Adjudanten« - Ankomst til Selsø - Skuldelev - Et par krofolk - En oldgransker)

Så sejlede vi da op ad Roskildefjorden, sejladsen var kort, kun en god time, men den skønneste, jeg endnu har oplevet. Fjorden var omtrent på begge sider bekranset med skov, og flere steder hældede træerne sig ud over vandet.

Dampbåden var ikke meget stor, og da den tilmed var godt besat, måtte vi være fornøjede med at sidde på nogle brædder, den havde ombord; men det gjorde intet, her sad vi nok så godt og stirrede på vort landkort. Vi besluttede at overnatte i Jægerspris, 3 mil fra Selsø. Endelig landede vi, og nu skulle vi først på vandring. Der holdt en vogn ved landingsstedet, som skulle til Skuldelev, der lå omtrent midt mellem Selsø og Jægerspris. Frederik ville have, at jeg skulle bede om vi måtte køre med, men jeg ville ikke, og herover blev han noget fortrydelig. Uden mit vidende havde jeg gjort noget, der var til vort eget bedste, som man senere skal få at se. Klokken var nu 4, vejret var smukt. Insekterne summede omkring os, og vi begyndte derfor straks på vor fangst. Vi kom kun langsomt fremad, da der stadig var noget, vi først måtte have med. Vore omgivelser var herlige, kornmarker og skove bredte sig ud for os, og hist og her lå en bondegård, hvor der da var stor travlhed, thi det var midt i høstens tid. Tiden gik uden vi mærkede det, og da klokken var 6 var vi kun kommet én mil frem; vi indså nok, at vi ikke kunne nå Jægerspris. Kortet kom frem, og den nærmeste by var Skuldelev. Her besluttede vi at overnatte, og snart nåede vi byen. Vi mærkede vel, at vi var kommet på landet, hver eneste, vi mødte, hilste os med et venligt »god dag«. Mærkeligt var det, at børnene var meget undselige, det var med nød og næppe, at vi fik at vide,

Hotel »PRINDSEN« i Roskilde cirka 1870. Roskilde Biblioteks lokalhistoriske arkiv.

Skuldelev set fra syd. Efter Just Johan Holten: I dansk og ægyptisk Statstjeneste, 1923.

hvad de forskellige småbyer omkring os hed. De syntes meget forbavsede ved at se os, og navnlig betragtede de med forundring vor ketsjer; thi de kunne ikke forstå, hvad den brugtes til. Klokken halvsyv så vi Skuldelev by for os, og jeg må tilstå, at vi blev meget glade derved; thi vi var nu både trætte og sultne. Vi vandrede gennem byen og blev begloet som et par udenlandske dyr. Vi spurgte om vej til kroen, og snart sad vi i den lave krostue ved et dækket bord. Næppe var vi trådt ind ad døren før vi på vort spørgsmål om natteleje fik et bekræftende svar. [1] Konen var ene hjemme, og hun havde næppe hørt, hvorfra vi kom, før hun førte os ind i stadsstuen og dækkede straks for os. Senere kom manden hjem rygende på sin pibe, han svarede til konen, begge var de venlige, skikkelige og godmodige, egenskaber, der kun sjældent findes hos krofolk. Manden så begærlig til, medens vi opstillede vore insekter, og fortalte os alle hånde historier. Da vi havde spist, førte han os ud i deres have og bød os stikkelsbær. Blandt andet sagde han, at kromanden i Jægerspris var en slem optrækker. Hvis dette var sandt, så havde vi gjort godt i ikke at køre med den vogn, der holdt ved landingsstedet, thi var vi det, så havde vi denne aften ligget i Jægerspris. Men selv om kromanden i denne by ikke tog så svær betaling, så tror jeg ikke, der fandtes venligere krofolk end dem i Skuldelev, så vi var meget glade ved at være kommet der, hvor vi nu var. Det var imidlertid blevet sengetid, og vi blev derfor ført ind i vort soveværelse. I dette stod der to senge, den ene var bestemt for os, i den anden skulle en efter krofolkenes sigende »student« ligge. Han kom, og vi så da, at det var et ungt menneske, der var meget høj og spinkel. Han fortalte, at han samlede oldsager, dog ikke til sig selv, nej for at sælge dem til »libhavere«, af hvilke han blev godt betalt. Han kom hjem med flere ting, og jeg troede, at han gav bønderne i det mindste deres halve værdi, men nogle dage senere hørte vi, hvorledes disse oldgranskere bære sig ad. De tiltusker sig oldsager for ringe pris og undertiden for lidt sukker og kaffebønner. Det ville være ønskeligt om »det oldnordiske museum« også betalte

for stensager; thi så ville det vist få mange ting, der nu går over i »libhavernes«s hænder. Vi skulle nu i seng, men da vi ikke kunne stole på oldgranskeren havde vi vore penge med ned i sengen. Jeg havde netop lagt min pung, da kromanden kom ind og ønskede os »god nat«, i det samme løftede han dynen, og man kan tænke sig min skamfuldhed, jeg vendte mig om og var meget glad ved at han snart gik. I sengen holdt oldgranskeren et foredrag om Thomsens [2] fortjenester, men da han mærkede, at vi ikke brød os videre derom, holdt han op dermed. Så sov vi den første dag på vor fodtur, sengen var udmærket, og denne første dag af vor tur endte så udmærket, som den vel kunne.

(Jægerspris - Nygård)

Den næste morgen tidlig var vi allerede færdige. På vejen til Jægerspris var intet videre at se, og det gik derfor af sted i strygende fart. Morgenen var lidt tåget, men vi ventede dog solskin. Da vi ankom til Jægerspris, faldt der lidt regn, men det dæmpede dog ikke den glæde, vi følte. I Jægerspris havde vi hørt der skulle være en mængde støtter over forskellige danske og norske berømte mænd. [3] Vi troede derfor, at det var prægtige billeder af mændene, men da vi kom til, så vi, at det kun var en tilhugget, stor sten med vedkommendes navn. Skoven var ellers godt vedligeholdt og meget smuk. Vi fik ikke så få insekter og var vel til mode. Således opdagede vi en hel rede af meget store gedehamser på lidt over en tommes længde; ved hjælp af vor ketsjer fangede vi én. Regnen var imidlertid hørt op, og solen skinnede overordentligt stærk, sommerfuglene kom frem, og vi gjorde god fangst. Vi havde nu gennemvandret Jægerspris skov, der omtrent er så stor som Charlottenlund. Vi gik bestandig nordpå, og vi havde udset nogle huse, der på kortet kaldtes »Nygårde«, til vort næste kvarter. Solen brændte frygtelig, men stadig gik det fremad, og stadig gjorde vi fangst. Kl. 5 om eftermiddagen nåede vi »Nygårde«. Det var to store gårde, der beboedes af bønder. Vi skulle nu forsøge vor lykke for at skaffe os logi, og dristigt bankede jeg på den første dør. Efter et nægtende svar gik jeg til den anden. En af husets døtre stod og vaskede, og hende spurgte jeg derom, idet jeg tilføjede, hvorfra vi kom. Hun sagde, at vi kunne spørge hendes moder derom; men af denne fik jeg afslag, og jeg var allerede gået, da jeg blev kaldt tilbage, og vi fik lov til at blive. Sandsynligvis har datteren fortalt, hvorfra vi kom, og det har vist hjulpet betydeligt. Forresten var de selv mange, og man kan derfor ikke fortænke dem i, at de i begyndelsen nægtede os logi. [4] Vi følte os dog ikke så godt her som i Skuldelev; folkene var ikke så venlige som dem vi om morgenen havde forladt. Nord for »Nygårde« lå en meget stor skov, der kaldtes Nørreskoven, [5] og det var især for dens skyld vi havde gæstet Horns herred; thi her havde vi hørt skulle være en lille urskov. Endnu samme dag vi ankom til »Nygårde«, gik vi op til skoven. Vi fik dog ikke set os videre omkring, og da vi havde så meget at bestille hjemme med vore insekter, måtte vi snart begive os tilbage. På gården levede der en gammel »bedstefar«, der var på aftægt. Han kom lidt ind til os, og gav os anvisning til at komme dels ind i Jægerspris have og

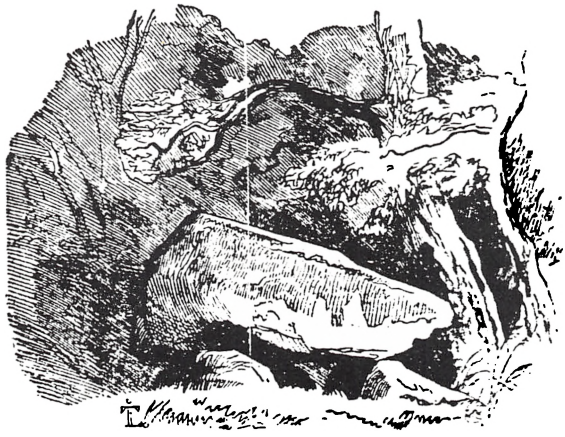

Karlstenen. Træsnit efter tegning af J. Th. Lundbye i »Flinchs Almanak« for 1843.

dels op på de smukkeste steder i Nørreskoven. Det lakkede imidlertid stærkt ad aften, vort dagværk var til ende, og da vi ville tidligt op næste morgen, gik vi snart derpå i seng.

(Nørreskoven - Kulhusene - Frederiksværk)
Vejret næste dag var udmærket, og vi begav os derfor glade på vejen. Ved hjælp af vort gode kort fandt vi os til rette i skoven, hvilket vist ellers ikke ville have været let; thi vejene krydsede tit hinanden. Ganske tilfældig kom vi op på en lille høj, hvor der var et lysthus. Vi vidste, der fandtes et sådant; bønderne kaldte det »Knokkelhuset«, [6] og sagde, at Frederik den Syvende havde ladet det bygge. Herfra havde man en dejlig udsigt. På den ene side uhyre store granskove, der stak deres mørkegrønne trætoppe i vejret, og på den anden Roskildefjorden med Frederiksværk. Det gik atter af sted, thi i dag skulle vi nå det yderste punkt på Horns herred. På grund af varmen kom vi ikke så hurtigt frem; tilmed var der så mange dyr, som vi måtte have med. Nørreskoven er meget stor og da den tilmed ikke bliver passet videre, og der heller ikke bliver skovet meget, så får den noget vildt udseende, så den måske nok kan kaldes en lille urskov. Efter en 6 timers vandring var vi kommet ud af skoven og hastede mod vort bestemmelsessted for den dag, nemlig Kulhusene, hvor der var en kro. [7] Der ankom vi også, og vi trådte ind i stuen meget trætte og sultne. Folkene her var ikke synderlig velhavende, de holdt kun kro for de fiskere, der boede der omkring, hvilket naturligvis ikke lønnede sig videre. Selv havde de også både og drev fiskeri. Men omgangen var

særdeles god, det var den samme som i Skuldelev. Efter at have ordnet vore insekter fik vi lyst til at ro en tur ud på fjorden, og kromandens søn var villig til at ro med. Roskildefjorden er ikke meget dyb, og man kan vade et ret langt stykke ud; men midt på er der en rende på 16 alens dybde, og det er i denne, at de dyberegående skibe må sejle. Efter at have foretaget en badetur vendte vi om, men noget senere sejlede vi ud i en rigtig sejlbåd. Hensigten med rejsen var at gæste Frederiksværk, da vi manglede benzin og ventede næste dag at gøre stor fangst. Sejlturen over gik meget hurtig og var overordentlig morsom; ved hjemturen havde vi modvind, og det gik derfor langsomt. Førend vi ganske forlod bredden, besøgte vi en kæmpehøj, [8] der lå lige over for Kulhusene i en lille lystskov. Den bestod af 3 store sten, over hvilke der lå en meget stor og svær sten, der var 3 alen lang. På hjemvejen fangede vi, så langt vi kunne vade, krabber og flyndere, hvilket var os til stor morskab. Da vi kom hjem, fuldførte vi opstillingen af insekterne, og vi havde nu så mange dyr, at vi kunne fylde fire kasser. Nu havde vi altså nået vor hensigt at nå Horns herreds nordligste spids, og, tilfredse som vi var, hørte vi med fornøjelse på hvad fiskerne fortalte os om egnen. De sagde således, at der var høj

Under Kirknæs ved Frederikssund. I baggrunden anes Frederikssund kirke, der oprindelig hørte til landsbyen Ude Sundby. Efter Illustreret Tidende 1877, bd. 19, side 79.

En tusindårig eg i Nordskoven ved Jægerspris. Efter Illustreret Tidende 1862, bd. 3, side 212.

lyng, hvor der endog var hugorme, som havde bidt en karl, der barbenet var gået derhen. Efter at have bivånet forskellige kunster i svømning, som man udførte for os, gik vi til sengs, velfornøjede med den dag og håbende på, at den følgende måtte blive lige så morsom.

(De store ege - Frederikssund)

Det var vor hensigt at forblive 2 dage i Kulhusene og derfra lade os sætte ud på dampskibet, [9] når det sejlede forbi. Vi ville da om torsdagen foretage en længere tur til Nørreskoven. Senere forandrede vi dog vor beslutning, så vi tidlig om torsdagen ville vandre tilbage og over den nye pontonbro [10] til Frederikssund. Dagen var noget mørk og tåget, og det truede med regn; men vi begav os dristig på vejen med én af fiskerne, da vi ville se nogle meget gamle ege, der fandtes i skoven. Vi havde næppe nået denne, før der faldt nogle regnstænk. Efter nogen søgen fandt vi egene, der var kolossale træer. Igennem det ene var der et så stort hul, at træet bestod af to dele, det ene var et meget stort stykke bark, der med lange, tykke jernstænger var forbundet med det øvrige træ. Nogle grene var 1 alen tykke,

og om stammen kunne knap 4 mænd spænde. Da fiskeren havde vist os egene, forlod han os, og vi vandrede nu selv videre gennem den store skov. Regnen begyndte nu allerede at falde temmelig stærkt og opblødte derved vejene, så disse næsten var ufremkommelige. Men dette gjorde ikke så meget, det var værre med vore stakkels insekter, thi regnen begyndte at trænge ind til dem. Der var naturligvis ikke tale om nogen fangst, som vi den foregående dag så meget havde glædet os til. Vi vandrede dog videre, og for at holde modet oppe sang vi af alle kræfter. Vi talte ikke til hinanden, enhver passede kun sine kasser og sørgede for, at der faldt så lidt regn ned deri som det vel var muligt. Regnen strømmede ned og gennemblødte os aldeles. Imidlertid havde vi gennemvandret Nørreskoven og havde sagt farvel til den; nu stod vi på den vej, der førte til Jægerspris; men denne slog en stor bugt, så den var meget længere end vejen ligefrem. Vi besluttede derfor at følge den sidste; men det var ingen rigtig vej, thi vi måtte vandre over en oppløjet mark, hvor vi sank ned i det af regnen opblødte jord. Det var ingen kort stykke, så vi fortrød næsten, at vi ikke fulgte hovedvejen, dog vi var jo begyndt, og vi gik derfor fremad. Vi nåede da også over den mark, men så blev vi standset af en anden, og på den voksede hvede. Hvad var herved at gøre? tilbage ville vi ikke gå, ville vi til en af siderne, måtte vi vade gennem en grøft, der var altså ikke andet tilbage end vandre gennem hvedemarken. Det var dog den værste vej, thi ikke nok med at regnen skyllede ned fra oven, også fra siden slog regnen ind på os, nemlig fra hvedeaksene, der drivvåde hang ned og daskede os om benene. Det fik dog også en ende, endelig stod vi i Jægerspris skov i en meget ynkelig forfatning. Drivvåde var vi, sko, strømper og bukser var fulde af ler. Dristig gik vi dog fremad mod denne dags rejsemål, nemlig Frederikssund. Atter gik vi forbi de store, tilhugne sten. Stemningen var rigtignok ikke så munter, som da vi første gang gik forbi dem, skønt vi søgte at skjule det for os selv, idet vi sang tilsyneladende som om der ikke var noget i vejen. Atter gik vi forbi Jægerspris kro, og nu stod vi ved to veje, den ene førte til Skuldelev, den anden til Frederikssund. Vi måtte vælge den sidste, der gik langs med strandbredden. I godt vejr ville det have været en yndig spadseretur, nu betragtede vi ikke meget omgivelserne, men så kun fremad. Efter at have gennemvandret nok en skov [11] så vi endelig Frederikssund, og jeg behøver næppe at sige, at vi var meget glade derover. Efter at vi var gået over pontonbroen, stod vi på den anden side af Roskildefjorden; vi nåede snart Frederikssund og fik et værelse i en gæstgivergård. Skønt regnen dryppede ned ad os, så vi dog først til vore insekter. Det var med nogen ængstelse, at vi åbnede kasserne, men hvo skildrer vor glæde, da vi fandt, at ikke et eneste var ødelagt. Der var nok trængt regn ind, men ved at de korkstykker, hvortil dyrene var befæstede, var stillet på kant, var det undgået, at disse blev beskadigede. Nu først tog vi tøjet af, det ene stykke efter det andet, idet vi omhyggeligt vaskede og vred det. Medens det tørredes måtte vi lægge os i sengen, tillige for at varme vore noget forfrosne lemmer. Senere hen på eftermiddagen trak vi det halvtørrede tøj på og gik ned for at spise noget mad; da regnen

imidlertid var hørt op, gik vi en tur uden for byen, for at den friske vind skulle fuldende tørringen. Efter at have drevet en times tid omkring, gik vi hjem og snart efter lå vi i vor seng.

(Afrejse - hjemkomst)
Næste dag, altså om fredagen, skulle vi rejse bort. Dampskibet skulle ankomme kl. 12, og vi benyttede tiden til at gøre et besøg i en nærliggende skov, naturligvis for at gøre den sidste fangst på vor rejse; thi senere havde vi ikke tid dertil, da vi fra dampskibet straks skulle til banegården. Tiden gik hurtigt, dampskibet lagde til og sejlede snart efter ned ad Roskildefjorden. Domkirkens tårne viste sig allerede i det fjerne, solen skinnede og det var et prægtigt vejr og majestætisk gled dampskibet ind i Roskildehavnen. Snart sad vi i en jernbanevogn, og klokken lød for sidste gang. Gennem det åbne vindue kastede vi det sidste blik på fjorden, der som en meget bred, blå stribe bugtede sig gennem landet. Sidste gang så vi Horns herred, hvor vi i fire dage havde moret os så fortræffeligt, og hvorfra vi hjembragte mangt et minde, og toget dampede af sted. De fire mil til København gik hurtigt, snart stod vi i hovedstaden, som vi i fem dage havde været borte fra. Vor fodtur var endt, de muntre dage var forbi, atter stod vi ved vort udgangspunkt. Vort udbytte var meget stort, dels havde vi fået en mængde insekter, og dels havde vi moret os fortræffeligt, så denne vor første fodtur var så vellykket, som vi vel kunne ønske den.

Noter

1. Efter folketællingen 1870 var krofolkene i Skuldelev den 62-årige Jørgen Krygger, der var født i Ringsted, og hans 69-årige hustru Ellen Hansen, født i Skuldelev.

2. Arkæologen Christian Jürgensen Thomsen (1788-1865), der 1816 havde fået ledelsen af oldsagssamlingen (senere Nationalmuseet) og som grundlagde den moderne arkæologi ved tredelingen: stenalder - bronzealder - jernalder.

3. De 55 i Slotshaven og Slotshegnet opstillede mindesten, som Johannes Wiedewelt i 1777-82 havde givet tegninger til.

4. Det har ikke været muligt at fastslå, i hvilken gård de to drenge fik logi.

5. Nu: Nordskoven.

6. Knokkelhuset må være det for Frederik VII på Frederikshøj opførte lysthus.

7. Kroejeren i 1869 var Jens Andersen (1815-84) fra Rørbæk; se s. 84 i Peder Kyhn Flint: Hornsved eller Jægerspris skov. 1943.

8. Det fritstående dyssekammer Karlstenen ved Grønnæssegård.

9. Dampskibet »Frederik VII« sejlede planmæssigt mellem Roskilde og Nykøbing S. og anløb Frederikssund.

10. Pontonbroen blev åbnet på den senere kong Frederik VIII's fødselsdag 3.6.1868 og fik navnet »Kronprins Frederiks Bro«. Den afløstes af den nuværende bro i 1935.

11. Færgelunden.

PENSION SOLHØJ I HORNBÆK

af Finn Zinklar

I årene 1930 til 1936 tilbragte jeg, der er født i 1923 i København, alle mine sommerferier på Pension Solhøj i Hornbæk sammen med min mor og min 15 måneder ældre broder Steen. Disse ferier står stadig for mig som mit livs bedste, og jeg har mange dejlige minder fra dengang, suppleret af dagbogsoptegnelser. Jeg begyndte meget tidligt at skrive dagbog.

Dengang i 30'rne var det lige så almindeligt for det såkaldte bedre borgerskab at tage til et sommerpensionat, som det i dag er at tage på charterferie.

Et enkelt år før 1930 boede vi iøvrigt på Pension Friis, men det syntes min mor ikke rigtigt var noget for os børn. Man kan måske sige, at det var lidt for stilfuldt. Herfra husker jeg stadig, at efter middagen stod værtinden altid i spisesalens dør, og når gæsterne defilerede forbi hende, sagde alle pænt »tak for mad«.

Nogle bekendte, der besøgte os på Pension Friis, boede selv på Pension Solhøj, som de varmt anbefalede. Og der kom vi så til at tilbringe seks sommerferier. Altid fire uger ad gangen.

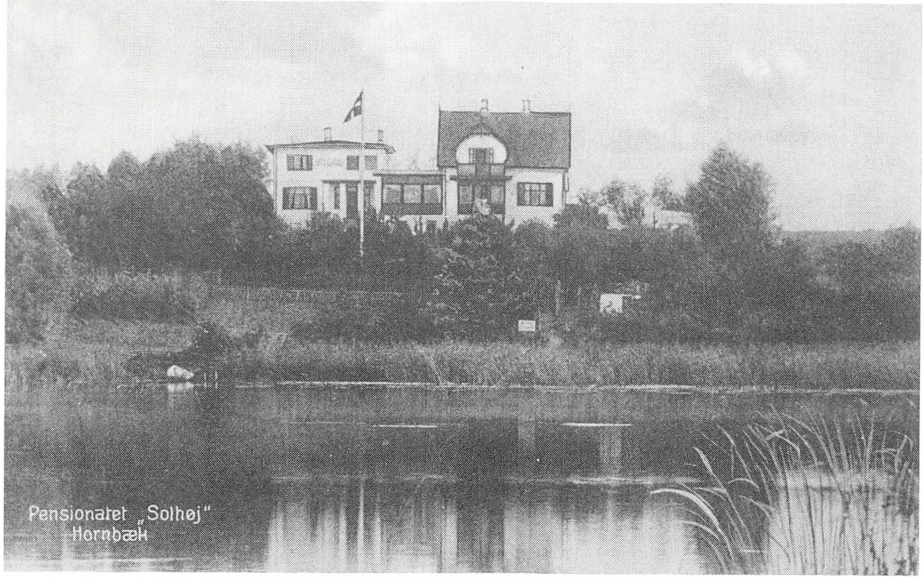

Pensionatet »SOLHØJ« set fra Hornbæk sø engang omkring 1920. Helsingør Kommunes Museer.

Pension Solhøj havde en meget smuk beliggenhed. Det lå næsten helt nede for enden af Søvej, der endte blindt. Den stødte ud til landevejen, der førte til Horneby. Men fra jernbaneoverskæringen kunne man også gå dertil ad en smal sti langs søen, hvorfra en afstikker førte direkte op til pensionatets indgang på Søvej.

Pensionatets grund skrånede opad, og fra dets første sal var der en vidunderlig udsigt over Hornbæk sø mod jernbaneoverskæringen. Ja, man kunne se helt ud over Øresund.

Det bestod af to store villaer, der lå forskudt for hinanden, men ikke mere end at man havde kunnet sammenbygge dem med en stor spisesal. Den ene villa var nærmest kvadratisk med næsten fladt tag og havde stue og første sal, mens den anden villa havde spidst skifertag. Her var stue, første og anden sal. Under spisesalen var køkkenet indrettet i en stor kælder.

Bygningerne var hvidkalkede, og bag dem knejsede pensionatets store vindmølle på sit gittertårn.

Der har vel været 12-14 gæsteværelser af varierende størrelse i de to sammenbyggede huse. De dyreste værelser var naturligvis dem, hvorfra der var udsigt over søen. I alle de år, vi boede der, havde vi værelse nr. 2, der lå i stuen ud mod baghaven.

Det havde den store fordel, der bødede på den manglende udsigt, at det lå lige ved siden af det ene af pensionatets to træk-og-slip klosetter. Der var kun et i hver

Forfatteren til artiklen boede i 1930 på Frøken Friis Pension i Hornbæk. Helsingør Kommunes Museer.

Et kig ud over Hornbæk med jernbanen i forgrunden. Yderst til højre ses kirken. Helsingør Kommunes Museer.

bygning. Til personalet var der i baghaven to gammeldags grønmalede retirader med tremmedøre og spande. De fungerede imidlertid altid, hvilket man ikke kan sige om udskylningsklosetterne, der meget tit var forstoppede. Vindmøllen sørgede for vandet til klosetterne og til håndvasken i det lille rum foran.

Ellers var der ikke rindende vand på pensionatet. Alle værelser havde servanter (to i dobbeltværelserne) med porcelænsvandkande og tilhørende vandfad. Fra kanden hældte man det kolde vand op i vandfadet, hvorefter man vaskede sig bøjet over dette. Det fandt man ganske naturligt dengang. Foruden servanterne var et dobbelt værelse som vort udstyret med dobbeltseng med høj hovedende, natborde samt et lille vinduesbord med to stole. Klædeskabe var der ikke. I natbordene var der i skabet under skuffen anbragt en porcelænsnatpotte, så man ikke behøvede ulejlige sig ud om natten.

Det var tjenestepigens job at tømme disse i løbet af formiddagen, når hun gjorde rent på værelset. Desuden skulle hun sørge for, at de to store vandkander blev fyldt op med friskt vand. Også det i vandkaraflerne med det omvendte drikkeglas ovenpå skulle naturligvis skiftes ud. Der var mere end nok at gøre for disse piger, hvoraf der gerne var tre. De skulle også sørge for serveringen i spisesalen samt hjælpe til i køkkenet. Bortset fra kost og logi bestod deres løn udelukkende af de drikkepenge, der blev lagt på regningerne ved gæsternes afrejse. Når sæsonen var forbi, deltes drikkepengene ligeligt mellem pigerne.

Jeg vil lige tilføje, at der var tale om store værelser. Vort værelse var som sagt et dobbeltværelse. Min mor og min broder sov i dobbeltsengen, mens der blev sat en feltseng ind til mig. Og når min far besøgte os i week-end'en og overnattede, blev der sat yderligere en feltseng ind på værelset. Alligevel var der god plads.

Pension Solhøj ejedes og blev drevet af et ægtepar, Mozart og Nina Andersen. Foruden at være pensionatsejere drev de en større damefrisørsalon i Helsingør. Den lå i Bjergegade på første sal, hvor de også boede privat uden for sæsonen. De havde flere damer ansat på salonen, og på alle hverdage i sommermånederne tog Mozart Andersen til Helsingør i sin bil, dels for at se til salonen og dels for at købe ind til pensionatet.

Disse to mennesker kom min broder og jeg til at holde umådelig meget af. De havde selv ingen børn, men syntes at have kastet hele deres kærlighed på os, og jeg vil altid mindes dem med dyb taknemlighed for den særlige glans, de kastede over vore sommerferier på Pension Solhøj.

Mozart Andersen var dengang en mand i midten af 40'rne. Han var en smuk og charmerende mand, altid meget solbrændt. I sine yngre dage havde han sejlet som hovmester bl.a. på D.F.D.S.'s store firemastede skoleskib »Viking«, der nu ligger oplagt som museumsskib i Göteborg. Han optrådte næsten altid i skjorteærmer og med en vest, der tit kunne være temmelig plettet, for han var konstant på færde med at bøde eller reparere på et eller andet inden døre eller i den store have.

Nina Andersen har nok også været omkring de fyrre, men var svær at bedømme aldersmæssigt, da hun var ganske enormt tyk. Hun fik os altid til at tænke på fru Vom fra Knold og Tot og havde faktisk samme frisure med håret opsat i en knold. Hun led af en svær vattersot, der gjorde hende nærmest uformelig. Hendes ankler var tykkere end normale kvinders lår. Alligevel var hun altid i godt humør og styrede suverænt arbejdet i det store køkken.

Om dagen optrådte hun altid i hvid kittel, men om aftenen, når hun søgte op fra pensionatets nedre regioner for at spille bridge med gæsterne, bar hun en blank sort crêpe de chine kjole. Hun var altid ledsaget af sin lille brune dværgpincher.

Køkkenet var som sagt hendes domæne, og det *var* stort. Man kom derned ad en trappe fra en cementeret gårdsplads bag pensionatet, hvor vindmøllen og brønden var beliggende.

Men vé den pensionær, der vovede sig derned. Nina Andersen tålte ikke uvedkommendes tilstedeværelse i køkkenet. Men min broder og jeg var undtagelserne. Vi var altid velkomne, og vi holdt af atmosfæren dernede. Der var altid ansat en rigtig kok med høj kokkehue, hvid jakke og småternede bukser. Gerne en ny hver sæson. Desuden var der en køkkenkarl og - når de var færdige med rengøringen på værelserne - en eller to af tjenestepigerne.

Køkkenet strakte sig som allerede nævnt under hele spisesalen. Gulvet var belagt med røde murstensklinker, og et stort hvidskuret køkkenbord gik langs hele den ene væg. Over det hang gryder, potter og pander. Nærmest nedgangen stod et enormt gammeldags støbejernskomfur, hvor der kunne koges i fem-seks

Hornbæk Havn ligger stille og øde hen, medens landliggerne nyder badelivets glæder på stranden ved siden af. Helsingør Kommunes Museer.

forskellige gryder ad gangen. Indbygget i komfuret var en stor vandbeholder, så man altid havde varmt vand ved hånden. Foruden komfuret var der dog også et par gasapparater. Gassen kom fra Hornbæk gasværk. Men før man kunne bruge af den, måtte man lægge et antal mønter i en slids i den røde gasmåler. Så fik man gas i en times tid, eller hvor længe man nu havde betalt for.

Pensionatet, der jo var meget højtliggende, var ikke tilsluttet det lokale vandværk. Vindmøllen i den cementerede gård pumpede vandet til klosetterne op i en beholder under taget på den spidsgavlede bygning. Men alt det øvrige vand blev pumpet op med en almindelig håndpumpe, der stod lige ved siden af brønden, som var meget dyb. Også alt vand til køkkenet blev hentet her i store zinkkander.

Brøndvandet var krystalklart og iskoldt. Når det blev hældt på de vandkarafler, der altid stod på bordene i spisesalen, blev de straks helt duggede. Vi drak meget af det vand, der smagte udmærket. Og kvaliteten må have været god, da jeg aldrig har hørt, at nogen blev syge af det.

Vindmøllen var næsten altid igang, når blot der var vind nok. Når Mozart Andersen en gang imellem ville være helt i fred, klatrede han gerne helt op i vindmøllen og satte sig der med sin avis.

Der var aldrig nogen rimelig grund til at klage over maden på Pension Solhøj. Den var altid god, og der var rigeligt af den. Man begyndte naturligvis dagen med

En væsentlig del af landliggerne og sommergæsternes dagligdag i Hornbæk udspandt sig på stranden og i vandet. Helsingør Kommunes Museer.

morgenmåltidet. Min mor, min bror og jeg selv indfandt os gerne i den store spisesal ved 8-tiden, og jeg mener, at der blev serveret morgenmad til henad klokken ti.

De første år, vi boede der, sad gæsterne ved lange fællesborde, men senere gik man over til at anbringe dem ved små borde.

Spisesalen havde brune mønsterprægede imiterede lædertapeter, der var vaskbare. Midt i lokalet var der i væggen anbragt en køkkenelevator, således at mad, service m.m. kunne bringes direkte op fra køkkenet og snavset service sendes den modsatte vej.

Under frokosten og middagen stod Mozart Andersen konstant ved elevatorlemmen og sørgede for de rette forsyninger, idet han uophørligt råbte sine ordrer ned til køkkenet. Også her optrådte han i vest og skjorteærmer.

Borddækningen var naturligvis også en af tjenestepigernes mange opgaver. Det må have krævet en god hukommelse altid at få anbragt servietterne på de rette pladser. Hver gæst havde nemlig sin faste plads ved bordene. Og dengang brugte man ikke papirsservietter, der blot kunne kasseres efter brugen. Nej, man brugte rigtige stofservietter. Nye gæster fik en stor solid kuvert til at lægge den i efter brugen. Uden på kuverten skrev man sit navn, så man var sikker på at få sin egen serviet igen ved næste måltid. De blev nemlig alle fjernet mellem måltiderne. Der var iøvrigt altid en reklame for Familie Journalen uden på disse servietkuverter, så jeg gad vide, om ikke bladet har leveret dem gratis i reklameøjemed.

Til morgenmåltidet kunne man vælge mellem kaffe eller te på kande. Midt på

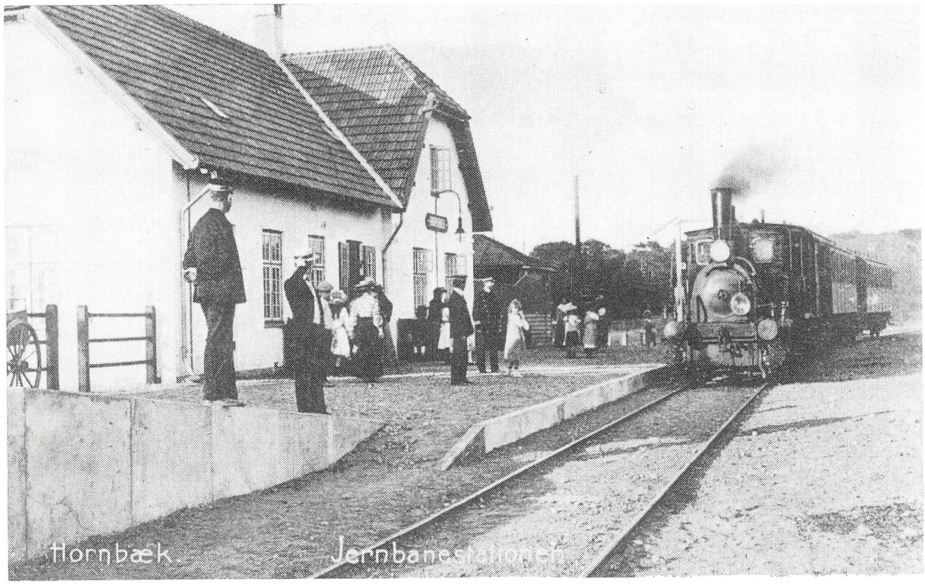

Persontoget fra Helsingør ankommer til Hornbæk station, hvor der tages imod familie og venner. Helsingør Kommunes Museer.

bordet stod en stor flettet kurv med både rundstykker, franskbrød og rugbrød i skiver og knækbrød. Desuden var der små glasskåle med fint rullede smørkugler samt asietter med marmelade. Og ønskede man mere kaffe, te, brød eller marmelade, kunne man blot bede om mere.

Frokosten var på fast klokkeslet klokken 12 og blev annonceret ved, at der blev slået på en stor messinggongong ude på pensionatets verandatrappe.

Her mødte man op anstændigt påklædt, uanset hvor varmt det var. Mænd i shorts eller med bar overkrop ville simpelthen ikke være blevet tolereret.

Frokosten bestod af en lille varm ret. Det kunne for eksempel være omelet, hachis eller et par tarteletter med en stuvning af hakket skinke og grønærter med gulerodsterner.

Derefter var der det store kolde bord med righoldigt udvalg af alskens pålæg, salater og små lune frikadeller. De var en af fru Andersens specialiteter. Især om søndagen var bordet overdådigt. Så stod der altid midt på det en opsats modelleret af vådt ældet franskbrød, hvorpå hvilede en stor rød hummer, hvis spiselige dele hurtigt blev revet væk. De mere beskedne gæster nåede aldrig at få noget.

Hvis man ikke ville nøjes med det kolde brøndvand fra karaflerne, der stod midt på bordet, kunne man bestille øl, mineralvand eller endda vin (det var især om søndagen). Og så var der den helt nye champagneperlende »Chabeso« - ugæret druesaft tilsat kulsyre - som Wiibroe i Helsingør havde sendt på markedet i en ny elegant smalskuldret flaske. Den blev hurtigt utroligt populær. Endnu den dag idag kan man høre udtrykket »chabesoskuldre«.

Alle drikkevarer kostede naturligvis ekstra og blev skrevet på den regning, man betalte ved afrejsen. Der var ikke kontant afregning.

Når pigerne serverede, var de iført sorte kjoler, hvide forklæder og en lille hvid kappe. Som regel også sorte strømper med søm, som man brugte det dengang.

Om eftermiddagen serveredes der te med et stykke skærekage til. Den kunne man efter behag nyde i verandastuen eller i haven, når vejret tillod det.

Klokken 18.30 lød gongongen atter. Denne gang var det middagsmaden. Dagens hovedmåltid.

Her var alle hver gang i stiveste puds. Herrerne bar altid jakke og damerne optrådte i elegante kjoler. Det hele gik stilfuldt til.

Der indledtes som regel med suppe, hvorefter fulgte en kød- eller fiskeret. Fjerkræ serveredes i reglen kun om søndagen. Det var altid høns eller kylling. Desserten var meget varieret. Det kunne være jordbær med fløde, rødgrød, karamelrand eller is. Ingen gik i hvert fald sulten fra bordet.

Og prisen for alt dette inklusive selve logiet var - for værelse nr. 2 - for voksne 11 kr. pr. dag. For børn det halve.

Pensionatet havde en hønsegård med 20-30 høns og naturligvis en hane. Man var derfor på det nærmeste selvforsynende med æg. Men hønsegården tjente også et andet formål. Der foregik dengang ikke nogen - hverken kommunal eller privat - afhentning af skrald. Både køkkenaffaldet og det øvrige affald blev derfor smidt i

Det er sol og sommer og ferie på Hornbæk strand - også kaldet Danmarks riviera - i begyndelsen af dette århundrede. Helsingør Kommunes Museer.

det fjerneste hjørne af hønsegården. Hønsene åd det meste af køkkenaffaldet godt hjulpet af et utal af grønne møddingfluer. Og en gang om ugen blev der sat ild til resten af det ophobede affald, så flammerne kunne fortære, hvad der var brændbart.

I det ene hjørne af den store have var der en masse ribs- og solbærbuske, hvor tjenestepigerne plukkede ribs og solbær til rødgrød og rysteribs. Der var også i haven adskillige æble- og pæretræer. Med det var alle sorter, der først modnedes langt ind i august, så de kunne altså ikke indgå i den store husholdning.

Min broder og jeg fik af og til lov til at køre med Mozart Andersen til Helsingør på hans daglige indkøbsture. Han havde en blå Fiat 1926 - det var en 4-personers. Jeg husker, at den på siden havde en stor sort værktøjskasse, der stod på trinnet, og at der inde i den sad to små krystalblomstervaser. Også en peber- og en saltbøsse var der. Det hørte til datidens standardudstyr.

Denne bil havde han holdende i en garage, som han lejede af genboen over for på Søvej. Det var forhenværende købmand Juul og frue. Kun meget få af pensionærerne havde egen bil.

Når vi i Helsingør havde aflagt besøg i damefrisørsalonen i Bjergegade, kørte vi rundt til grønthandler og slagter, og hvor der ellers skulle købes ind, og snart var hele bilen fyldt op med papæsker, træbakker med frugt og poser m.m., hvorefter hjemturen kunne begynde. Han startede gerne fra Hornbæk lige efter frokost, så han kunne være tilbage ved 16-tiden. Det var et større arbejde at slæbe alle varerne op nede fra Søvej, gennem hele haven og om til køkkenet. Men vi nød at få lov til at hjælpe med.

Fra pensionatet var der cirka et kvarters rolig gang til stranden. Man gik langs søbredden, forbi Pension Belvedére - hvis have gik helt ned til søbredden - og når man nåede over jernbaneoverskæringen, fortsatte man ligeud og drejede ned ad A. R. Friisvej.

Stranden var dengang skæmmet af to hæslige badeanstalter, »den røde« og »den gule«. I den røde var der en kiosk, hvor man også kunne leje liggestole. 25 øre for to timer!

En af de store strandbegivenheder var den årlige solbrændtskonkurrence. Den trak masser af tilskuere til. For øjnene af disse og en dommerkomité paraderede de deltagende damer og herrer. Den ene sommer var Ib Schønberg blandt dommerne. Inden dommen blev afsagt, blev ægtheden af den brune lød afprøvet med en tot vat dyppet i sprit. Jo, det gik skam ærligt til!

Det var netop i disse år, Hornbæk fik sit nye mondæne badehotel, der kom til at danne rammen om de populære Hornbækrevuer. Det gamle badehotel husker jeg endnu. Det var en stilforvirret bindingsværksbygning, hvor min bror og jeg sammen med mor en enkelt gang var med til et børnearrangement med optræden af en tryllekunstner på en solhed eftermiddag.

Vi tilbragte også megen tid i pensionatets have, hvor der var både liggestole og kroketspil. Men regnede det, var verandastuen, der var adskilt fra spisesalen med

en lav balustrade, det mest yndede opholdssted. Her stod kurvemøbler og små borde, hvor man kunne slå sig ned. Så sad damerne og hæklede eller broderede, og det hændte, at en af dem læste højt af en bog, mens de andre lyttede til. Jeg husker tydeligt, at fru tandlæge Lønne læste op af »Sandalmagernes Gade«, der den sommer var årets bogsensation.

Fra denne verandastue var der en pragtfuld udsigt over søen. Især var det en oplevelse at sidde der i tordenvejr og se lynene slå ned i søen.

I en tilstødende stue, hvorfra en dobbeltdør kunne åbnes ud mod en trætrappe, der førte ned til haven, stod der et sæt sorte lædermøbler. I kæmpesofaen indtog fru Nina Andersen hver aften, når hun var færdig i køkkenet, sin faste plads. På skødet havde hun sin lille hund. Og så spillede hun og Mozart Andersen, der begge var passionerede bridgespillere, bridge med et lille hold lige så bridgeelskende pensionærer. Og det var til langt ud på aftenen.

I denne stue stod også et klaver, og det hændte, at en musikelskende pensionær satte sig ved det og spillede. En sommer var der et søskendepar - søstrene Elmer - hvoraf den ene spillede på klaveret, mens den anden sang til. De høstede altid stort bifald.

Oven på klaveret havde Mozart Andersen sin store Zeiss prismekikkert stående. Den kunne man frit benytte, og så man i den ud over Øresund, kom de forbisejlende skibe så tæt på, at man ofte kunne læse, hvad de hed.

Pensionærerne virkede faktisk særdeles velsoignerede, skønt de var henvist til at vaske sig både i ansigt og på kroppen i koldt vand og udelukkende i de vandfade, der stod på deres værelser. Ganske vist var der et badeværelse i forbindelse med w.c.'et ved siden af værelse nr. 2, hvor vi boede. Men i de somre, vi kom på Pension Solhøj, var varmtvandskogeren til badekar og bruser konstant ude af drift. Jeg tror aldrig, der blev gjort noget forsøg på at reparere den.

Dengang gik næsten alle med hvide lærredssko om sommeren. De blev om aftenen sat uden for døren, hvorefter en af tjenestepigerne foruden sine mange andre pligter også sørgede for, at de blev kridtet skinnende hvide. Og satte man et par almindelige sko ud, så blev disse naturligvis pudset og blanket.

Skulle man have vasket tøj, kunne man få det gjort på pensionatet. Det besørgede en fru Jensen, der boede i et af husene for enden af Søvej oppe mod landevejen. Hun havde altid en masse kattekillinger. Hun hjalp til i køkkenet, når der var travlt, og vaskede ellers det meste af pensionatets linned og dækketøj i et vaskehus af træ, der skilte den cementerede gård fra hønsegården. Hun var en midaldrende dame og altid i strålende humør.

Det var på Pension Solhøj, at min broder og jeg lærte at cykle. Til brug for tjenestepigerne, når de skulle byærinder i Hornbæk by, stod der en gammel »National« damecykel. Den var for høj til små drenge, men vi stod på pedalerne, mens vi slingrede op og ned ad Søvej, der dengang var en grusvej. Vi fik nogle gevaldige knubs, når vi væltede med cyklen, men efterhånden blev vi helt ferme til at cykle.

Den gamle Hornbæk Kro og købmandshandel ved havnen blev ombygget og udvidet i takt med tilstrømningen af landliggere og andre feriegæster til det gamle fiskerleje. Helsingør Kommunes Museer.

Den ene sommer gjorde en 10-årig pige os selskab. Hun boede på pensionatet sammen med sin mor, der var fraskilt. Pigen hed Helle og var usædvanlig køn med store mandelformede brune øjne. En aften havde vi hende med i cirkus og en søndag med ude at ro på Hornbæk sø. Det var min far, der roede, og båden lejede vi ved anløbsbroen ovre ved jernbaneoverskæringen. Udlejeren hed-ifølge min gamle dagbog - Holm.

Den lille pige blev senere en kendt dame under navnet Helle Virkner Krag.

De første tre-fire år, vi boede på Pension Solhøj, var næsten alle gæsterne danskere. Der kunne være et par enkelte svenskere. Mange var stamgæster som vi. Jeg kan nævne tandlæge Lønne og frue. Han havde sin praksis på Vesterbrogade i København. Et andet ægtepar var grosserer Ole Olsen og frue. Han handlede med sygeplejeartikler. De havde en søn, der hed Bent. Han var jævnaldrende med min broder og mig, og de år, de boede der, var han og vi legekammerater. Et tredie ægtepar blandt stamgæsterne var direktør Lehmann og hans frue, der var født komtesse. Han var i asfaltbranchen. Lutter rare mennesker.

Men fra 1935 kom de danske gæster i mindretal. Fra da af kom der mange tyske jøder. Jødeforfølgelserne i Tyskland var da allerede så småt ved at blive sat i system. Derfor prøvede disse jøder for kortere eller længere tid at finde et fristed i Danmark. Jeg husker, at nogle af dem ikke lagde skjul på, at formålet med deres ophold var at blive gift med en dansk statsborger, så de selv lettere kunne opnå

dansk statsborgerskab. Blandt disse tyske jøder husker jeg især doktor Ploug og doktor Nathan. Men der kom mange, også ægtepar. Jeg kan nævne hr. og fru Jacoby og hr. og fru Kaplan.

Normalt skabte det ingen problemer. Det var flinke mennesker. Dog var der én ting, der en kort tid irriterede de danske gæster. Det var, da nogle af de jødiske gæster lidt efter lidt begyndte at bryde en uskreven lov ved frokosten. Det hørte simpelthen med til god tone, at man først spiste den lille varme forret, inden man begyndte at hente pålæg fra det store kolde bord.

Da flere og flere af disse gæster fandt på at lade den varme ret blive stående for straks at sikre sig al den bedste pålæg, mens danskerne pænt spiste deres portion af det varme, blev sidstnævnte mere og mere sure. Og en dag blev det også den ellers så godmodige Mozart Andersen, der kunne følge med i alt, hvad der foregik fra sin plads ved køkkenelevatoren, lidt for meget. Han beordrede simpelthen »lovovertræderne« til omgående at lægge det pålæg, de havde hentet, tilbage og først spise deres varme mad, inden de kastede sig over den kolde. Det hjalp, og freden var genoprettet.

Sidste sommer, vi boede på Pension Solhøj, var 1936. Om vinteren døde fru Nina Andersen, og alene kunne Mozart Andersen ikke drive det. Han solgte pensionatet, der en overgang blev afvænningsklinik for alkoholikere. Men det er en helt anden historie.

Jeg har ikke set det siden. Måske er det der slet ikke mere. Men jeg vil helst ikke have en illusion ødelagt.

For mig vil Pension Solhøj og hr. og fru Andersen, der drev det, altid høre til mine kæreste minder.

Niels Larsen blev født i Frederiksværk i 1879. Hans far var barber og musikdirektør - to professioner, som sønnen senere skulle fortsætte. Allerede som 12-årig debuterede han som violinist i faderens orkester, og få år efter fulgte oplæringen i barberhåndværket.

I 1902 rejste Niels Larsen til København for at supplere uddannelsen som musiker og samtidig i et håb om at få engagementer i hovedstadens brogede musikliv. Der er ingen tvivl om, at det var et liv som musiker, Niels Larsen havde drømt om, men da det var økonomisk usikkert måtte han, da han blev gift og fik barn, satse på det sikre barber- og frisørfag.

I 1910 startede han en forretning i Frederikssund (Jernbanegade), som efterhånden kom til at gå helt pænt. Han opgav på intet tidspunkt sine instrumenter, violinen og fløjten, hvoraf især den sidste bragte ham berømmelse og tilnavnet »Fløjte Niels«. Han kom således, som han skriver i sine erindringer til »at leve af at tage folk ved næsen om dagen og blæse dem et stykke om aftenen«. I Frederikssund Orkesterforening og Klubben Enigheden, hvor han det sidstnævnte sted fik titel af »musikdirektør«, stod han for musikken i mangfoldige år.

I 1939 opgav han sin forretning og fortsatte som barber på Frederikssund Sygehus indtil han i 1953 grundet sygdom blev tvunget til at trække sig tilbage fra såvel musikopgaver som barberhåndværket. Niels Larsen døde i Frederikssund 2/6 1957.

Niels Christian Larsen (Fløjte Niels), musiker og barber i Frederikssund

En streng vinternat i februar 1879 fødtes jeg i det smukke, lille hus på torvet i *Frederiksværk*, lige over for hotellet. Far, der var født 1850 som søn af en landsbyspillemand Lars Christoffersen, Hjelmsømagle ved Ringsted, virkede som musiker, danselærer og havde desforuden taget et kortere kursus i at barbere og klippe, en måde at komme til faget på, som i småbyer var ret almindelig den gang. På sine rejser her i Nordsjælland som danselærer lærte far mor at kende, de var jævnaldrende: hun var datter af slagtermester Niels Nielsen, Græsted. Da mine forældre i 1878 giftede sig, startede far i ovennævnte hus på torvet i Frederiksværk sin barberforretning. Jeg fik fire sødskende, Albert, Vilhelm, Hans og søster Carla, og ret tidligt skulle vi drenge oplæres i musik. Albert viste en vis

musikalitet ved allerede omkring fire års alderen, i en stor tuba, at indsynge Kong Christian stod ved højen mast. Hans instrumenter blev senere violin og kornet. I violin fik han den kendte dansekomponist Chr. Jensen (Amalie Polka) som lærer. Da han skulle begynde sin undervisning hos Chr. Jensen, ledsagede en morbroder, en zünftig murersvend, ham derhen. Chr. Jensen spurgte, om Albert skulle spille andre instrumenter; ih jo, han blæser allerede på kloset (kornet) svarede murersvenden. Albert fik senere den ide, absolut at ville være militærmusiker, i en lang periode mødte han op til alle de konkurrencer, der her i landet blev afholdt til den slags pladser. Selvom kornetten var hans hovedinstrument generede det ham slet ikke at møde op og forsøge sig på alle mulige andre messinginstrumenter. Når en konkurrence blev averteret, lånte han blot det instrument, der skulle bruges, og øvede sig flittigt den ugestid, der gerne var til rådighed. Resultatet blev jo ikke altid det bedste. En forhenværende musiker som var med i dommerkomiteen til en basunistplads i marinen, har fortalt mig om Alberts forsøg ved den lejlighed. Lige før det var hans tur, ville tilfældet, at det var en meget dygtig basunist der var fremme og Albert blev sikkert meget betænkelig, men da han nu var mødt, mandede han sig op, gik til sagen og afleverede sit nummer, men alt mens han blæste, må han være blevet mere og mere klar over, at det ikke ville blive ham der ville få pladsen, og så gik galgenhumøret op i ham, og da han tog basunen fra munden, holdt han følgende lille tale til den fine dommerkomite: ja mine herrer, dette var sku skidt, men det sagde forresten skrædderen også da han bed i en l... . - Kort tid derefter blev der en plads ledig ved dragonregimentet i Århus som tubablæser og trods Albert ikke, når undtages den sædvanlige ugentlige træning inden konkurrencen, havde haft fat i en tuba siden han som barn sang kong Christian i den, konkurrerede han sig til pladsen som han havde til sin alt for tidlige død i 1913.

Nr. 3 Vilhelm undgik heller ikke at skulle igennem violinspillets begyndelsesgrunde, men han afslørede hurtigt en så håbløs umusikalskhed, at han blev opgivet, han lærte dog et nummer »Onkel Hans polka«, som han senere i livet, hvor han kom i nærheden af en violin, spillede. Han blev imidlertid en udmærket billardspiller og holdt sig iøvrigt til barberfaget, som han blev en meget dygtig udøver af. Der er den pudsighed, at de fleste mandfolk på mors side enten blev slagtere eller barberer, noget som måske kunne tyde på en lyst til at se blod.

Hans blev nr. 4. Han gjorde sig i skolen bemærket med sin smukke sang. Ved en sanginspektion i skolen lagde professor Nebelong mærke til hans musikalskhed og spurgte ham om han havde lyst til at blive musiker. Læreren brød ind og svarede: »Han er musiker«. Svaret afskar al videre tale om emnet. Efter endt skoletid fik Hans undervisning i violin hos nylig afdøde professor Chr. Christiansen, der på den tid boede i Hillerød, senere hos kgl. koncertmester Ludvig Holm, og violinvirtuosen Peder Møller. Han virkede i en længere årrække i førende københavnske etablissementer og startede senere en barberforretning i Hillerød, hvor han med kniv, saks og violin virker den dag i dag.

Torvet i Frederiksværk omkring 1920. Frederiksværk By og Egns Historiske Arkiv.

Vor lille søster Carla sluttede truppen, hun holdt sig fri af musikken, men for ikke at bryde traditionen med hensyn til at soignere folk, blev hun damefrisør, nøjes dog nu med at fønbølge sin Pedermand.

Da jeg var omkring 6-7 års alderen begyndte far at undervise mig i violinspil, men hans store ønske var, at jeg skulle blæse fløjte; en medvirkende årsag hertil var sikkert, at far havde en gammel fløjte, som var anbragt på knagerækken i vor lille barberstue. Min første undervisning fik jeg hos Carl Poulsen, Tibirke, en elskelig og herlig spillemand. Carl Poulsen var en meget dybttænkende natur, ikke så lidt af en filosof, og sjældent var kendt en større elsker af naturen;hvem der fik Carl Poulsen som fører gennem Tisvilde hegn og på Tibirke bakker, var en oplevelse rigere, der sent blev glemt. Det var strenge og nøjsomme kår der levedes under dengang. Carl Poulsen spillede en del i Frederiksværk, ca. 1½ mil fra sit hjem, oftest som bassist. Turen gik til fods med bassen på ryggen, og når ballet havde varet længe, som det jo så ofte gjorde, måtte Grethe, hans kone, mange gange stille ved Kallehave skov, hvor Carl Poulsen afførte sig spillemandstøjet og trak i den af Grethe medbragte landpostuniform, fortsatte derefter til Helsinge Postkontor, hvor han var ansat, for derefter at forrette sin daglige postrute. Carl

Poulsen var i besiddelse af en rig kompositionsevne. På sine vandringer gik han ofte og komponerede, når han så kom hjem, satte han sig straks til at nedskrive hvad han kunne huske, herlige dansemelodier, trippevalse, polkaer og seks-ture er blevet til på den måde, ligeledes instrumenterede han selv sine kompositioner for orkester, hvilket vidnede om en ikke ringe musikalsk dygtighed. Carl Poulsen havde aldrig fået nogen rigtig teoretisk undervisning, men ved samtaler med en blind musiker, Peter August, havde han fået fat i instrumentationens hovedregler og klarede sig så på denne måde. For mig, som ofte har medvirket ved Lauritz Hansens spillemandsorkesters radiotransmissioner, var det altid en stor glæde når Carl Poulsens kompositioner stod på programmet. Vel vidende, at denne store slægt, - som pietetsfuldt afholder slægtssammenkomster - i det øjeblik var lyttere, lagde jeg hele min sjæl i spillet. Datteren, min veninde Severine, Tisvildeleje, har da også forsikret mig om den høje stjerne Lauritz Hansen har erhvervet sig i den Poulsenske slægt. Som den naturelsker Carl Poulsen var, byggede han sit hjem inde på den åbne, fredfyldte plads syd for Tibirke kirke. Alle ferier og fridage fra skolen tilbragte jeg derinde og har mange smukke og morsomme minder derfra. Undervisningen foregik om aftenen, hvorefter jeg fik et pensum for som jeg skulle igennem til næste aften. Carl Poulsens kone, som også var et herligt menneske, men en absolut modsætning til sin ydmyge mand, overvågede stærkt, at jeg øvede mig på rette måde, og en aften Carl Poulsen kom hjem fra sin postrute anklagede hun mig i stærke ord, som hun var en mester i at anvende, - Caarl, Caarl, den tossede dreng har inte blest en enerste skala, han har kun blest klinkevalser hele daven. Nå, nå, sagde Carl Poulsen og rystede undskyldende på sit lokkede hoved. Jeg er senere kommet til at tænke over, at Grethe Carls, som hun kaldtes, ved samlivet med sin mand havde fået forståelsen af hvad skalaer betyder ved musikuddannelse, noget adskillige, der giver sig af med at undervise i musik, kunne skrive sig bag øret. Det Carl Poulsenske hjem havde en beåndet atmosfære. Hans yngste datter Laura, som lang tid blev regnet for uhelbredelig syg, var lænket til sengen i flere år, og fine navne inden for lægevidenskaben, som Carl Poulsen havde lært at kende, når de ferierede på egnen, kom for at hjælpe hans datter, men det syntes forgæves. Så besluttede han at give datteren nogen glæde gennem musiken og lærte hende at spille gitar. Meget smukt var det at høre dem spille sammen, violin og gitar. Carl Poulsen skulle jo nok finde repertoire frem med ejendommelig harmonisering. Imidlertid skete der en bedring med hendes sygdom, og Carl Poulsen anskaffede et harmonium, det lærte han hende også at spille på. Hvad hun lærte i sin lange sygdomsperiode, kom hende til gode mange år frem i tiden, hun blev nemlig organist i Lynæs kirke og er det endnu da dette skrives. Det er vel rimeligt, at Tisvilde og Tibirkes sagnrige historie, allerede på mig som dreng har gjort et stærkt indtryk. I det Carl Poulsenske hjem blev der endnu på den tid, sidst i firserne, talt om egnens gamle sagn og om den mere nærliggende sandflugt og mange interessante minder fra tidligere tid var der lige ved døren. En lille sti førte lige ned til den evigt rindende kilde i skovgærdet lige

over for Toftegård - Toftegårdskilden - som arkæologer mener er det egentlige Tirsvæld som har givet Tisvilde navnet. Umiddelbart der i nærheden gror -kunkronen op af sandbunkerne, og Per Arvids æbletræ som det kaldes, bærer stadig frugt. Ind imellem øvelser på fløjte, gik jeg på opdagelse og særligt undergrunden interesserede mig. På den åbne plads mellem Grethely og kirken gravede jeg det ene store hul efter det andet uden at finde noget særligt mærkeligt. Forstå derfor min store overraskelse da jeg i et januarnummer af Politiken 1955 læser følgende: »Et lykkeligt træf«. »Såfremt det videnskabelige syn og de tanker, der bærer det, holder stik, må man prise det held, at arkæologen dr. Dyggves lille sommerhus Grethely ligger inden for det hellige vi lige syd for Tibirke kirke. Her så han for nylig efter lang tids fravær med sine øjne en mærkelig geometrisk fremhævning af pladsen, en trekant, der inddrager kirken og Grethely, og hvis sydspids går ned i skoven mod landvejen lige vest for Toftekilde. Han mindes det vi, han selv har påvist som det hidtil eneste danske ved Jellinge, der er nøjagtig den samme trekantede offerplads, og nu pludselig får oldtidsvejen, som fører over Ellemosen en mening for ham«. Altså lader det til, at Grethely, navnet, som man til min store glæde endnu har bevaret, har fået sin plads midt i et af oldtidens brændpunkter.

Nå - tilbage til barndomshjemmet.

Vi var forlængst flyttet fra mit fødested på torvet, og barndomshjemmet som jeg erindrer, var det lille rækkehus i Alléen, lige over for den lille bro der fører over åen til hovedgaden. Fars navn var Hans Larsen, han var os alle en god og kærlig far, flittig og arbejdsom, og på grund af sit gode humør og lune en afholdt og populær mand. Den lille barberstue var meget interimistisk: en højrygget kurvestol midt på gulvet, en servante med vandfad og et lille spejl. Det skete jeg måtte hjælpe far med indsæbning, men til at begynde med måtte jeg stå på en skammel. Nu havde vi en kunde der stadig gjorde mig angst ved under indsæbningen at snappe efter mine fingre. Jeg fandt imidlertid på et trick som vænnede ham af dermed; idet jeg sæbede ham ind, lagde jeg nøje mærke til hans mund, og idet han åbner den for at snappe efter mig, putter jeg lynsnart barberkosten ind i hans mund og drejer nogle gange rundt derinde. I det hele erindrer jeg ellers ikke så meget om barberforretningen i fars tid, men følgende står så klart for mig. En efterårsnat med et ganske uhyggeligt vejr, regn og storm så det knagede og bragede i de gamle alletræer, bliver der banket voldsomt på dør og vinduer. Udenfor holdt et køretøj og manden forlangte, at far skulle følge med, en god mils vej ud i landet, og barbere hans far, som lige var afgået ved døden. Manden holdt på det skulle ske mens liget endnu var nogenlunde varmt. Far protesterede meget kraftigt, men her hjalp ingen kære mor, far måtte i tøjet og ud i den uhyggelige nat og foretage barberingen af liget. Far, som også underviste i dans, havde af og til et par danseskoler igang. Fra tolv års alderen var jeg ofte med ude på omegnens kroer og ledsagede hans undervisning med mit violinspil. I Thorup kro stod i salen hvor undervisningen foregik, en kommode, det er såmænd ikke ret mange år siden den blev fjernet, og jeg, som i dens tid

lejlighedsvis er kommet der ind, har altid nikket genkendende til den, nu er der næsten gået historie i den. Når far i denne sal underviste i chassétrinene, brugte han, som den spøgefugl han var, denne kommode: en to tre til kommoden hen, vrik lidt med måsen og tebavs igen, selvfølgelig kun til de voksnes hold. Da så for nogle år siden den store landeplage »Hen til kommoden og tebavs igen« kom frem, lanceret af Ludvig Brandstrup, kunne jeg ikke frigøre mig for den tanke, at der måtte være en vis forbindelse mellem de to kommoder, som også viste sig at være tilfældet, da jeg i et Københavnerblad læste et interview med Ludvig Brandstrup, hvor han blandt andet i dette blev spurgt, hvor fik De egentlig ideen fra til den store succes kommodevisen, det var såmænd en mand, der på hotel Frederiksværk fortalte mig om en Frederiksværk danselærers måde at undervise på.

Foruden fars lille barberstue var der i huset to værelser og køkken, fra entreen førte en trappe op til loftet, som blev benyttet som pulterkammer og legeplads for os børn. På loftet opdagede jeg ved at fjerne noget puds på væggen ind til naboejendommen, at muren var opført af tørv, et ikke helt godt materiale, hvis den skulle forestille at være brandmur. Krudtværket, som lå ca. 200 alen fra vort hjem, kunne være en uhyggelig nabo, jeg var vel en 4-5 år, da et sådant tilfælde skete. Jeg havde i nogen tid stået i vor forhave og betragtet den masse røg der udviklede sig, og gik så, igennem vor entre, ud i gården, for at se hvorledes branden så ud derfra, pludselig springer en krudtmølle med et mægtigt brag, i luften, om det nu var lufttrykket eller skrækken, satte jeg lille mand mig på min hale, og jeg erindrer tydeligt, at jeg så brædder og bjælker i luften; mange ruder, særlig i Nørregade, gik med i løbet.

Vor levemåde var god, mor var fra sit barndomshjem indpodet madglæde og at der skulle kæles for dens tilberedning. Hendes sauce var meget værdsat i familien, som beskyldte hende for at have en hemmelig formular som hun læste over saucen, mens hun rørte i den. En ret kunne jeg ikke med, og det var klipfisk, som senere i livet er blevet en af mine livretter, den stærke lugt af den kogte klipfisk og den hjemmelavede sennep, gjorde det fuldstændig af med mig. Nu kan jeg ikke tænke mig, at det kan interessere læserne hvilken mad jeg kan lide eller ikke lide, det er nærmest for at fortælle hvorledes man på den tid behandlede senneppen til saucen. Sennepskornene kom op i et stort lerfad, som mor holdt mellem knæene og med en ret stor jernkugle knuste mor kernerne med en roterende bevægelse. Saucen af denne hjemmelavede sennep blev meget kras, men mor havde jo hjerte til at stikke den en ordentlig klat smør, det mildnede noget på den.

Da jeg var mellem 11 og 12 år tog far mig undertiden med ud og spille sekund violin, men som den gode og kærlige far han var sendte han mig dog hjem ved midnatstid. Jeg må jo imidlertid have gjort noget fremskridt med fløjtespillet, for far ville nu gerne have mig til at blæse fløjte, når jeg var med ude til baller, men jeg bad så mindeligt om, foreløbig at måtte holde mig til violinen. Endelig et par måneder før jeg fyldte 13 år blev fars ønske opfyldt og min debut som fløjtespiller

Hjørnet af Strandgade og Allégade i Frederiksværk. Niels Christian Larsens barndomshjem lå i Allégade, hvor faderen havde en barberforretning. Frederiksværk By og Egns Historiske Arkiv.

fandt sted ved *en fest i Frederiksværk Borgerforening*. Hele mit liv har jeg været lykkelig over, at det skete den aften, for det første fordi jeg vidste det glædede far, for det andet fordi det blev sidste gang han hørte sin dreng blæse fløjte. Ud på aftenen fik far meget stærk næseblod, to læger der var med til festen behandlede far og beordrede ham hjem og i seng. Dagen efter gik far selv ud på sygehuset og lod sig indlægge. I løbet af nogle dage blev blødningen standset, men derefter blev far alvorlig syg, der var på den tid en heftig skarlagensfeberepidemi i byen og det var med denne sygdoms symptomer, at far døde. Den aften far døde havde jeg blæst fløjte til en cirkusforstilling hos en på den tid meget kendt cirkusdirektør Baron Knuth. Da jeg var hjemkommen derfra blev der fra sygehuset sendt bud efter mor. Ved hjemkomsten fra sygehuset lød vor elskelige mors grædende stemme, så børn, nu har I ingen far mere. Det blev en streng tid, nogle dage efter fars begravelse lå alle fem børn i sengen med skarlagensfeber og da det var op mod jul, var vi endnu patienter i højtiden. Fra den juleaften har jeg et meget smukt minde. Ind træder snedkermester Petersen, som var vor vært i ejendommen hvor jeg fødtes, han lignede med sit hvide kindskæg og hvide hår en virkelig julemand, han medbragte gaver til os fem syge børn, noget jeg aldrig har glemt ham for. Nå - livet skulle jo leves og mor fortsatte barberforretningen med bestyrer, men da

Frederiksværk for disse var en alt for kedelig by, blev der skiftet bestyrer meget hyppigt, og jeg, som allerede hjalp til i forretningen, havde mange lærere i min første uddannelsestid i barberfaget. De bestyrere, mor kunne få til at blive nogenlunde tid i pladsen, måtte føjes på forskellige måder; den første, vi havde fordrede, at mor skulle anskaffe hårklippemaskiner, som på den tid var noget nyt. Jeg var meget spændt på, hvordan sådanne maskiner var indrettet, og hvorledes man arbejdede med dem, og jeg husker jeg blev noget skuffet, da jeg så deres simpelhed, og at man selv måtte lægge håndkraft til for at få håret af kunderne. En anden stillede som betingelse for sin forbliven i pladsen, at forretningen blev flyttet op i hovedgaden, også her bøjede mor sig, og vi fik et rigtigt pænt lokale med store vinduer, og det hele fik en mere forretningsmæssig karakter, dermed fulgte en bedre og pasende lejlighed, 2 værelser bag forretningen og et par småværelser på 1. sal til os børn. Værten var blikkenslagermester Meyer, som familien ligesom til de to tidligere værter - i alleen malermester Jensen - stod i det bedste forhold til. Ligeledes var forholdet godt til byens myndigheder og handlende, således kunne jeg i en livslysten periode i min københavnertid da jeg var fuldstændig på knæene, rejse hjem til Frederiksværk, og på kredit blive ekviperet fra top til tå.

Krudtmesteren på krudtværket var en meget brøsig og bøs herre. En gang havde jeg af en eller anden grund haft et rask lille slagsmål med hans søn, hvorfor krudtmesteren stillede nede i fars lille barberstue i alleen og fordrede, at far skulle give mig en korporlig afstraffelse i hans påsyn. Nu skal det villigt indrømmes, at far, når ellers det passede til situationen, havde glimrende håndelag til at give en endefuld, men her i dette tilfælde nægtede far ganske at afstraffe mig i hans nærværelse. Meget vred sagde krudtmesteren: jeg vil forsvinde, det er jo et fuldstændigt bøllekvarter her nede. Ja, forsvind hr. krudtmester, og vær forvisset om at så er kvarteret med det samme renset for bøller, var fars svar.

Jeg passede jo stadig fløjtespillet og havde nogen tid før far døde fået den udmærkede fløjtenist Morten Jensen, St. Havelse, som lærer, han viste sig så venlig over for os, at han efter fars død ikke ville modtage honorar for undervisningen. Jeg kom nu ikke så sjældent ud og spille og foreningerne i byen rettede henstilling til musikbestillingshaveren, der efterfulgte far, at jeg skulle medvirke, særlig husker jeg klubben Frederiksværk og omegn, der tillige med denne henstilling fordrede, at jeg skulle have fuld betaling, en smuk tanke for at støtte det lille hjem. Foråret 1893 blev jeg konfirmeret i Kregme kirke af provst Theilade. Forberedelsen fandt sted i et lille lokale i Frederiksværk, jeg erindrer ikke meget derfra, men følgende vil jeg nævne. For at kontrollere de vordende konfirmanders skolekundskaber, stillede han forskellige spørgsmål til dem.

En dag sagde han til en dreng, nu rejser vi to herfra og til England, men vi sejler, og går ud fra havnen, når vi så kommer ud af fjorden og passerer Lynæs og Hundested, hvad hedder så det første store vand vi kommer ud i? Arresø svarede drengen, - hans bopæl var således, at han daglig så Arresø -. Efter at Provsten

Niels Christian Larsens forældre boede i et lille rækkehus i Alléen »lige overfor den lille bro der fører over åen til hovedgaden«. Frederiksværk By og Egns Historiske Arkiv.

havde forklaret ham, at det var Kattegat, gik sejladsen videre. Da de skulle runde Skagen, spørger provsten, hvad hedder så den nordligeste spids af Jylland, uden betænkning svarede drengen Lilleasien. Så opgav provsten rejsen. Drengen blev en dygtig og velagtet gårdmand, de manglende skolekundskaber indhentes jo på landbrugs- og højskoler.

Konfirmationen oprandt, men hvor erindrer jeg lidt derfra. Jeg er vist i den retning en løjerlig fisk, mine fire søskende er dog både konfirmerede og gifte, men intet erindrer jeg om disse fester, jo, jeg må undtage bror Hans, hvis svigerforældre holdt et flot bryllupsgilde på hotel Leidersdorff i Hillerød, da han blev gift med sin Thora. Jeg tror ikke det lå til vor familie at gøre noget videre ud af sådanne højtideligheder. Vi var ved min konfirmation endnu ikke fraflyttet boligen i alleen. Tilstede var kun den allernærmeste familie, derforuden barbersvenden, der bestyrede forretningen, han holdt aftenens eneste tale, hvori jeg, som så mange andre konfirmander igennem tiderne, er blevet budt velkommen i de voksnes rækker. Der må vel have vanket nogle gaver, men disse må ikke have gjort noget særligt indtryk på mig, da jeg ikke erindrer dem. Et husker jeg dog, den fine stue, som ellers altid stod til pynt, var den dag taget i brug, den lå ved siden af barberstuen, ud mod alleen, var møbleret med et ovalt mahognibord, en sofa og

fire stole, betrukne med noget grønt stof, pyntet med hæklede blonder. I stuen til gården sov og spiste vi alle, den var det egentlige opholdsrum. En stor seng hvor far, mor og den ganske lille søster sov. I en anden bred seng lå vi alle fire drenge, to i hver ende af sengen, desuden var der bord og stole, så man kan sige det lille rum blev godt udnyttet. Medens jeg er ved omtale af lejligheden, vil jeg fortælle om en uhyggelig oplevelse mor og jeg havde en nat. Far var ude og spille, alle vi andre var i seng, men kun mor og jeg vækkedes først på natten af støj fra køkkenet, som kun en dør adskilte fra værelset vi opholdt os i. Der blev arbejdet med køkkenredskaber, raslet med kopper og glas, skåret noget igennem med knive, med tallerkener som underlag. På to trævandspande med trælåg, som havde plads på en skammel, blev lågene et par gange, meget hårdt slået ned mod spandene, det hele sluttede med, at vi hørte lyden, som når et kosteskaft falder på gulvet. Så blev der stille, men vi turde dog ikke gå ud i køkkenet før far kom hjem, men alt var på plads og ingen uorden derude. Det forunderlige var at mor og jeg, som begge havde ligget i stor spænding, uden at have meddelt os til hinanden havde opfattet de forskellige lyde ganske ens, som denne uhyggelige lyd med kniven der skærer mod tallerkenen og den resonans smældet det giver ved at et kosteskaft falder om på et gulv i et køkken. Nogen overtro var der endnu på den tid, og det var meget almindeligt, at der blev taget varsler af forskellige ting, men nok om det, ikke fjorten dage efter døde far.

Lidt om min skolegang: Min første skole var en forberedelsesskole, det var to ældre søstre Hansen der drev den, derefter blev jeg og senere Albert sat i en privat realskole, ledet af en hr. Thodberg, en snusket og skægget, men rar mand. En af skolens lærere hr. Koefoed, som jeg satte stor pris på, blev senere førstelærer i Stenløse, hvor jeg, da jeg blev Frederikssunder, ofte fik lejlighed til at hilse på ham. Da hr. Thodberg i løbet af nogen tid måtte afstå skolen, overtoges den af en anden af dens lærere, hr. Møller, en nydelig mand og udmærket lærer, han kunne godt, når han blev irriteret, være slem at komme i kløerne på, og en morgen han i meget mørkt humør trådte ind i klassen, henvendte han straks ordet til mig med denne advarsel »pas nu på Niels, jeg tåler intet af dig i dag«, noget der kunne tyde på jeg ikke hørte til de artigste. Efter fars død viste hr. Møller os den godhed at give Albert og mig gratis skolegang, indtil jeg på en akavet måde tre måneder før min konfirmation kom ud af skolen. Som sidemand havde jeg vor postmesters søn Viggo, der var uhyre lattermild, ved bordet foran os en kaptajns søn, Jørgen, denne Jørgen havde besvær med at holde på luften, så at vi undertiden fik en slem odeur op i næsen. Ved en sådan lejlighed hviskede jeg til Viggo, - nu har Jørgen igen åbnet for persilleposen - han eksploderede i et grin hi, hi, hi, og da hr. Møller så at jeg var årsagen, bad han mig om at gå hjem, hvilket jeg gjorde, og da ingen igen sendte bud efter mig afsluttede jeg for bestandig min skolegang. Jeg har senere tænkt over hvorledes dette kunne lade sig gøre og er kommet til det resultat, at denne flinke og hjertensgode hr. Møller har tænkt som så, Niels går jo til præsten og har jo nok at gøre med at sæbe folk ind i forretningen, og var jo også

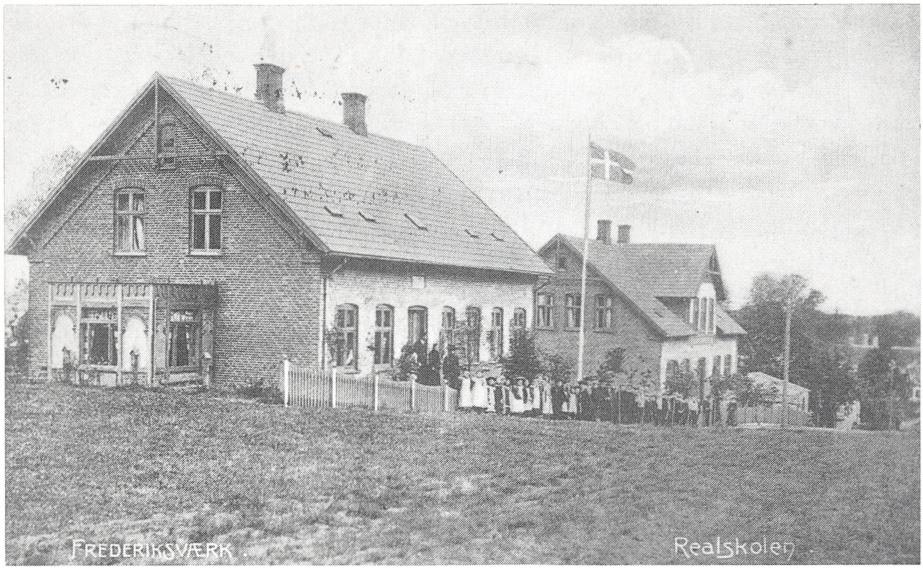

Realskolen i Frederiksværk. Frederiksværk By og Egns Historiske Arkiv.

klar over, at jeg var ude og spille en gang imellem. Ved femten års alderen blev jeg sendt til København, og hos barbermester Carlsen sat i forbund, som videre uddannelse i faget den gang kaldtes. Forretningen lå på Halmtorvet (ny Halmtorv) lige over for de offentlige slagtehuse. Inventaret var to højryggede plysbetrukne lænestole, anbragt midt på gulvet, ved en sidevæg, foran en spejl, en frisørstol, gulvet var mester Carlsens øjesten, det blev ugentlig hvidskuret, hvilket arbejde han for at få det gjort godt nok selv ville udføre, derefter blev der strøet sand på, en fin velholdt spyttebakke ved hver stol fuldendte interiøret. Carlsen var meget fagstolt og herskede suverænt i sin lille forretning, der var ganske bestemte regler for hvorledes kunderne skulle opføre sig. De skulle under barberingen sidde med godt tilbagelænet hoved, hvilket ikke var så let i den tids barberstole, og røg kunderne under behandlingen og holdt cigar eller cigaret i den højre hånd, hvorfra røgen gik direkte op i næsen på mester, bad han vedkommende flytte den osepind over i den anden hånd, eller lægge den fra sig. En dødssynd var det selvfølgeligt at komme til at spytte ved siden af spyttebakken.

Nu var det hovedsageligt stamkunder der kom i forretningen, og de kendte jo mesters små ejendommeligheder, men enkelte af disse kunne også falde for fristelsen til at drille ham lidt, og så havde vi jo skægget. Forretningen blev almindeligt brugt som forbindingsstation for slagteriet, alle tilskadekomne med snitsår eller lignende blev forbundet hos os. Var tilfældet alvorligt, blev de sendt

på hospital. Sådanne ting som areladning, blodkopper og påsætning af igler, foretog mester også, altså en efterkommer af de gode gamle badskærere, som i det 16. - 17. århundrede drev privilegeret kirurgisk virksomhed. Udover kost og logi fik jeg ingen løn, men blev betragtet som hørende til familien, og mit ophold der mindes jeg endnu med glæde. En flink og dygtig kone havde Carlsen, foruden at passe hjem og ca. 10 børn havde hun hjemmearbejde med nådling fra en skotøjsfabrik, der skulle jo mad til, og vi levede fortrinligt. Privatlejligheden var en 3 værelses lejlighed på Sønder boulevard, der skulle skrabes mange penge ind til husleje to steder. Betalingen for barbering var 10 øre, klipning 35 øre og Carlsen stod sædvanligvis alene i forretningen, jeg forstod det var en undtagelse, at han antog mig. Det var imidlertid lige det rigtige sted for mig at komme ind, Carlsen var en ualmindelig dygtig barber, og så var han, uden at dyrke nogetsomhelst musikinstrument, meget musikalsk. Da han havde tilbragt al sin fritid i koncert-sale og operaen, kendte han så godt som alt musik og havde den evne at kunne huske hvor den hørte hjemme. Blev han bedt om at nynne eller fløjte et eller andet af den eller den symfoni, opera eller andet orkesterværk, var han der omgående med et af de mest melodiøse steder fra det værk der ønskedes. Det er selvsagt, at Carlsen, som den musikglade mand han var, havde stor interesse i at jeg øvede mig flittigt på fløjten. Min lærer var i den periode Albert Dyring, en farbroder til den kendte musikdirektør i livgarden. Efter at have udstået læretiden gik rejsen atter hjemad til den lille by Frederiksværk, hvor jeg straks overtog ledelsen af barberforretningen, som mor så bravt havde holdt i live siden fars død. Jeg har ofte tænkt over hvordan små penge, rigtigt anvendt, kan blive til stor gavn. Efter fars død fik mor udbetalt en livsforsikring på 1000 kr. Disse penge blev anvendt til bror Alberts og min uddannelse og forslog så godt, at da den sidste øre var brugt, var vi begge klar til at tage fat der hjemme. Nu gik der nogle år hvor jeg tog folk ved næsen om dagen og blæste dem et stykke om natten. Fra den periode mindes jeg de mange strenge ture Albert og jeg havde, når vi var ude som spillemænd - fløjte og violin - til almindelige baller, familiefester, fastelavnsgilder o.l. på gårdene i Frederiksværks omegn. Fastelavnsgilderne var de sværeste, der blev danset i øverstestuen, som den største stue kaldtes. Gildet tog sin begyndelse ved 6 tiden (18), ud på aftenen blev der holdvis spist varm mad, steg af en eller anden slags. Et par gange i nattens løb drak man kaffe med masser af bagværk til, og ellers ind i mellem en lille opstrammer. Dansen varede til den lyse morgen, og derefter ofte en milsvej, undertiden i snestorm, at spadsere hjem. Betalingen var 10 kr. pr. stemme, og vi måtte spille så længe man ønskede at danse. Nogle år før vor tid var risengrød og klipfisk gildesmad, dog har Albert og jeg oplevet en gang at spille til et bondebryllup, hvor middagen bestod af disse retter. Risengrød var med passende afstand i store lerfade anbragt på bordene, hvorfra gæsterne øste grøden op i deres tallerken. Smeltet smør stod i smørkanden. Der skete nu et lille uheld. Stedets præst havde i grøden lavet sig et lækkert smørhul og var derefter så uheldig at tabe sit hvide slips ned i smørhullet. Jeg erindrer også, at da jeg som 7-8

årig tilbragte julen hos mine bedsteforældre i Græsted, spiste vi der risengrød og klipfisk juleaften.

I 1900 aftjente jeg min værnepligt til orlogs og efter skoletiden på gamle Jylland blev jeg anbragt på panserskibet Helgoland, hvor jeg kom til at medvirke i skibsorkestret, et hornorkester på 10 mand plus et par trommeslagere, hvoraf jeg trakterede den store tromme. En smuk højtidelighed ombord var gudstjenesten søndag formiddag. Det greb mig, når orkestret blæste de smukke salmer, som klang så herligt derude på søen. En premierløjnant Saaby forrettede gudstjenesten og alt var såre stemningsfuldt. Vor chef var kommandør de Fine Skibsted og hans yndlingsmelodi var »Hr. Peder kasted runer over spange«, vi måtte derfor hver eftermiddag vi musicerede på agterdækket, spille denne melodi. Imidlertid skulle vi ud med eskadren og fik dennes chef viceadmiral Uldall ombord. Så fik piben en anden lyd, allerede den første dag kritiserede han programmet som meget kedeligt og bad om at få noget mere fut i tingene, kan I ikke spille nogle galopper med skud i for stor-trommen, spurgte han. Næste eftermiddag skete det. Da musikdirektør Lange så viceadmiralen på dækket, spillede vi en galop af Frederik Nielsen, hvori der efter forspillet forekommer et skud for stor-tromme. Jeg havde lagt det hele til rette for at få så stor virkning som mulig. Stor-trommen lå på en buk, og idet jeg lagde al min kraft i slaget, undlod jeg at holde på trommen, som ifølge min beregning sprang af bukken og rullede langt hen ad dækket. Orkestret spillede videre, alt medens jeg, så lille og hjulbenet jeg kunne gøre mig, løb efter trommen, indfangede den, løb tilbage, placerede den på bukken, og var med nogle vældige knald med i galoppens slutning. Efter nummeret kom viceadmiralen hen til mig, slog mig et slag på skulderen og sagde »det var et godt slag min ven«, sig mig spurgte han, spiller du også på sådan en når du er hjemme, javel hr. admiral svarede jeg. - Ja, det var en herlig og minderig tid og varede fra 4. maj til 5. oktober, men vi er da endnu nogle enkelte kammerater der holder sammen og møder op til jubilæumsfest på Holmen hvert femte år og derforuden ved lejlighed tager en ekstra dag for at snakke skiv. Efter orlogstjenesten fortsatte jeg i Frederiksværk. Der var imidlertid blevet godt at bestille i barberforretningen, og da jeg også havde fået meget at gøre med min musik, kunne det til tider være ret strengt. Jeg spillede ofte ude på fiskerlejerne, det var vel nok et friskt folkefærd at have med at gøre, at spille til sådant et gammeldags fiskergilde var noget for sig selv og skulle nok holde en vågen. Det var et stolt syn, når fiskerne i skjorteærmer dansede avet (forkert) om og deres mange turdanse, sekstur, kontrasejre, halvfemte tur, pigernes fornøjelse og den vanskelige hanegal (speciel nordsjællandsk dans) som fiskerne dansede mesterligt, så var der stamp i gulvet og sus i skørterne, livsglæden udfoldede sig.

I tidernes løb har jeg set alle tænkelige former for inklination. Jeg har spillet på steder, hvor man på den mest udsøgte og fornemme måde præsenterede sig for hinanden, inden man begav sig ud på dansegulvet, og jeg har set alle overgangsformerne, men ved et fiskergilde, som ovennævnte, inklinerede en kæmpe af en fisker

på den mest drastiske måde jeg har været ude for. Ved siden af orkestret sad en meget mager og tilsyneladende forknyt kone, hun havde varmet bænke i længere tid, men pludselig så jeg vor fisker komme fra den modsatte side af salen, han stoppede op midtvejs, betydede med et vink, at hun skulle gøre sig klar og råbte »kom her kælling«, så skal jeg den onde ædeme danse med dig så vandet skal sprøjte fra dig«. Og konen gled villigt ind i bjørnefavnen. Fiskerne har som bekendt en tilbøjelighed til at kønsbestemme alt, f.eks. en båd er en hun. På et af fiskerlejerne skulle der afholdes sygekassefest. Flagene smeldede for den friske havbrise og der var feststemning. Der var indbudt to officielle talere, men begge udeblev. Nervøsiteten begyndte at brede sig, og formanden, en stout fisker, en rigtig vejrbidt søulk, der som tegn på sin formandsværdighed på frakkeopslaget bar en mægtig rød-hvid sløjfe, måtte tage affære. Musikken blæste til samling ved talerstolen, som han besteg, og så talte han. »Jeg må desværre meddele, at begge vore talere er ydeblevne, men jeg synes alligevel der ska siges et par ord om vor gamle søjekasse«. Og det gjorde han så, og det endda aldeles udmærket. I sin tale havde han arbejdet sig op til en vis patos og sluttede således »Ska vi så alle være enige om at ydbringe et leve for vor gamle søjekasse. Han længe leve! Hurra«- Siden har jeg regnet alle sygekasser for hankønsvæsener.

Tiden var nu inde til jeg stærkt overvejede at rejse til København. Tanken var jo også at få yderligere undervisning i fløjtespillet, tillige var bror Vilhelm, som udelukkende helligede sig barber- og frisørfaget, efter sin faglige uddannelse i København villig til at komme hjem og afløse mig, så med mors fulde billigelse rejste jeg sidst på året 1902 fra min fødeby. Den første tid fik jeg igennem barber- og frisørforbundet anvist plads til lørdag og søndag formiddag til kl.12. Betalingen var 10 kr. for begge dage, det var til ugens kost og logi, som jeg til at begynde med fik hos en moster på Nørrebro. Takket være mit store bekendtskab mellem militærmusikere som jeg havde lært at kende når de var til fægtningsskydning ved Frederiksværk, fik jeg hurtigt så godt at bestille, at jeg udelukkende kunne beskæftige mig med musikken. For sommeren 1903 fik jeg et engagement i Sverige i et fem mands ensemble, med pianisten Emil Møller som kapelmester og Aage Olsen som koncertmester, begge københavnere. Jeg har endnu ikke glemt da Aage Olsen præsenterede mig for kapelmesteren, da han modtog os i Malmø. »Her medbringer jeg så en fløjtenist som du har bedt mig om, han er lige kommet ind fra landet, fuldstændig urutineret, men siger du et ondt ord til ham, rejser vi begge to«. Tak, tænkte jeg, her bliver vist hyggeligt. Vi startede i Engelholm, derfra til Elversohn på Kullen og sluttede på industribygningen i Lund. I ensemblet var en anden ung musiker, som for første gang var ude i praktisk tjeneste, Peder Lynged, som senere blev kendt i det københavnske musikliv som koncertmester i det kgl. Kapel. Det viste sig ikke at være helt hen i vejret med den henstilling Aage Olsen rettede til kapelmesteren om at behandle os ordentlig. Denne fortræffelige pianist kunne være en ondskabsfuld herre, som man meget let kom op at nappes med, og jeg havde, ligesom mine kollegaer, flere drøje dravater med ham, således at jeg

Niels Christian Larsen havde som 13-årig sin debut som fløjtespiller i Frederiksværk Borgerforening. Frederiksværk By og Egns Historiske Arkiv.

ligefrem erhvervede rutine i at bruge mund, når det var nødvendigt, hvilket dog ikke forhindrede mig i, da vi ved engagementets ophør tog afsked med hinanden, at takke ham for hvad jeg havde lært hos ham. Jeg som manglede rutine, fik med det store fortræffelige repertoire han spillede, rig lejlighed til at lære en masse god musik at kende.

Et års tid efter skete det ganske morsomt, at kapelmesteren gav mig en anerkendelse, både for mit fløjtespil og min noget grove mund. Sammen med en ven, J. O. Jensen, Frederiksværk, var jeg ude at studere natlivet. I en danserestaurant træffer vi Emil Møller, som vi kom i selskab med. Vi genopfriskede hyggeligt minderne fra vor sverigestur, de lidt kedelige sammenstød blev også lige berørt, men pludselig udbrød han »ja, De var jo en udmærket fløjtenist, men det var dog en forfærdelig beskidt kaje De havde«. Den replik har J. O. Jensen aldrig glemt, og hver gang jeg træffer ham, kan jeg være sikker på den bliver stukket mig i næsen.

Efter min hjemkomst fra Sverige, først på efteråret, fik jeg min første plads i København, det var i dansesalonen »Kæden«. Det foregik som femøres dans, efter hver dans drev dansemesteren herren, eller hvis to damer dansede sammen, den førende dame op til orkestret, hvor den obligate femøre blev afleveret. Dansemesteren havde også en anden opgave, som var at sørge for de nødvendige forfriskninger til de herrer musici, dette skete aldrig samlet, men når man trængte til en lille genstand, gjorde man blot brug af fingersproget, en enkelt klarede sagen

således, at når den rette tid var inde og dansemesteren var i nærheden af orkestret, sang han til detsidste af melodien »forgangen nat«. På væggen hang et kønt maleri, der forstillede kaffe med cognac i. På orkesterrampen stod en mægtig snustobakdåse, hvoraf særlig de ældre i orkestret af og til tog sig en pris. »Kæden« var på den tid inde i en sløj periode, så det var meget småt med fortjenesten, men så fik jeg til sommersæsonen 1904 et tilbud til Alleenbergs mellemhave, og da jeg fik lov at sende en assistent i »Kæden« til jeg til efteråret sluttede derude, tog jeg pladsen. Alleenberg havde et bredt folkeligt publikum med et islæt af soldater med deres madkærester. Mægtige plakater ud imod Frederiksberg allé forkyndte, her spiller Feldhusens raske orkester. Vokalsolister var der også, navnlig mindes jeg den kendte visesanger Peder Jensen med håndværkerviser som speciale. Et sommerengagement går jo hurtigt, og som jeg den sidste aften vi spillede derude, sad og var meget nedtrykt over at skulle ind og overtage min plads i »Kæden« igen, bliver der banket på døren til orkestret, det var en musiker ude fra Zoologisk Have der skulle spørge fra musikdirektør Olfert Jespersen, om jeg ville med ind i Søpavillonen, da han skulle besætte et ensemble derinde. Jeg svarede ja på stedet, tog afsked med »Kæden« og sad fra oktober hyggeligt og godt i Søpavillonen. Nu flyttede jeg samtidig ud til min læremester i barberfaget Carlsen og fik et værelse ved siden af forretningen, ud mod Halmtorvet, som tilligemed kosten betaltes med 15 kr. ugentlig. Opholdet hos min gamle mester havde jo den fordel, at jo mere jeg øvede mig, des gladere var han, så jeg gik rigtigt til sagen. Omkring den tid var der nogle år hvor jeg øvede mig seks timer om dagen, og så blæste de fire timer i min plads om aftenen. Jeg havde nu som lærer fået kgl. kapelmusikus Leo Lottenburger, som kom til at betyde meget for mig, og som jeg - ja ligesom mine andre lærere er megen tak skyldig.

Da jeg i 1906 havde tænkt at gifte mig, måtte jeg af økonomiske grunde ophøre med mine timer hos ham, men det varede ikke længe før jeg modtog brev fra Lottenburger, hvori han tilbød mig undervisning uden honorar, hvilket denne, af teatertjeneste, byens store koncerter og elever stærkt optagne mand, gjorde til sin død et par år senere. Slut på vinteren 1905 skete igen noget. En aften kom en herre ind i Søpavillonen og henvendte sig til mig med disse ord, »hvis De ønsker pladsen i Arenateatret kan De gå hjem hos musikdirektør Ulrik Andersen og tale med ham«. Det var jo en mere orkesterpræget plads, og da jeg havde lyst til forandringen, talte jeg først med Olfert Jespersen, som gav mig tilladelse til at skifte, og aflagde derefter besøg hos Ulrik Andersen, der så engagerede mig. Jeg erindrer jeg blev meget forbavset over han gjorde sig den ulejlighed at forklare mig unge mand, at jeg ikke måtte tro det var en større kunstanstalt jeg kom ind på - jeg var jo selv klar over det var en 3.-4. rangs varieté, men, forklarede Ulrik Andersen, nogle af numrene er virkelig så dårlige, at man morer sig kosteligt over dem. Et sådant dårligt nummer blev en aften årsag til det største shownummer jeg i min lange musikertid har været med til, og ganske ufrivilligt var musikdirektøren, som så sandelig ikke var nogen showman, skyld i hvad der skete. På scenen

optrådte en jonglør, der som slutning på sit nummer benyttede det gamle tricks, på en lang stang at balancere med en bakke med service på, pludselig taber han balancen og servicet falder af bakken og på vej ned i orkestret bliver det hængende i omtrent usynlige tråde. En aften siger så musikdirektøren »Mine herrer, vi kunne hjælpe dette nummer, ja endog forhøje illusionen ganske betydeligt ved i det øjeblik servicet falder, hver især at ytre angst, et lille skrig, værge for sig, ja, finde på et eller andet. Orkestermedlemmerne holdt en pilsners møde om sagen, som resulterede i følgende: Idet servicet faldt, lød der et rædselshyl, som var signalet til løjernes begyndelse. Trompetisten smider sig ned mellem janitscharinstrumenterne og med et brag splitter det hele ad, hver mand har sin opgave med at larme og gøre uorden, nodestole væltede og nodeblade fløj rundt i luften. I en loge lige ud for min plads sad en enlig noget ældre stramtandet dame, hende havde jeg fået kik på, jeg slog næverne i rampen, slyngede mig i en bue over, og faldt ned i logen for fødderne af damen, som var en besvimelse nær. Det varede cirka femten minutter inden forstillingen kunne fortsættes, på podiet sad musikdirektøren hvidgødende, med sit underbid og sin pind. Da vi var spilleklar vrissede han »det var lidt overdrevent« og så gik lirekassen igen, men vi fik aldrig senere opfordring til at hjælpe et sløjt nummer.

Først på året 1906 gik der rygter om, at Arenateatret skulle omdannes, man kunne altså risikere at blive ledig, jeg havde dog endnu ikke foretaget mig noget, men en dag standsede kapelmester Valdemar Larsen, Scala, mig på Vesterbrogade og tilbød mig plads hos sig fra 1. juli, han havde lidt kendskab til mig fra jeg lejlighedsvis havde assisteret til Scalas eftermiddagsforestillinger. Jeg sagde så pladsen op i Arena. Ulrik Andersen, som kunne være streng og noget syrlig, havde altid været meget venlig mod mig, og vi skiltes i bedste forståelse.

Min tilkommende hed Johanne og var datter af trælastarbejder Jørgen Jensen og Kirstine Jensen, Frederiksværk. Da jeg den 1. juli 1906 begyndte i Scala, mente vi, som havde været forlovet i otte år, at turde vove os ind i ægteskabet. Det så jo ud til jeg havde let ved at få arbejde, jeg tænker, at der på den tid må have været stor mangel på fløjtespillere, siden jeg dårlig var færdig med den ene plads før jeg blev tilbudt den næste. Jeg som havde ført en noget uregelbunden tilværelse, begyndte nu at være sparsommelig, lidt for sent var jeg jo kommet i gang, så det kunne jo kun blive til det allernødtørftigste. Lønnen i Scala var 75 kr. udbetalt hver fjortende dag. Hos en møbelhandler skaffede barbermester Carlsen møbler på afbetaling, som kostede 525 kr. med 150 kr. udbetaling og 15 kr månedligt afdrag. En to-værelses lejlighed i en ny ejendom i Thorsgade havde vi fået. Nu var der en kilden ting der skulle overstås, jeg var ikke nogen særlig tilhænger af folkekirken, og Johanne og jeg var enige om at ville borgerligt vies, og derfor måtte jeg besøge min præst, som var den kendte pastor Fibiger, for at blive udmeldt af folkekirken. Det var et skridt, jeg meget nøje havde overvejet, nogen gudsfornægter har jeg aldrig været. Jeg har fra min tidligste ungdom følt det guddommelige i tilværelsen, det forunderlige i naturen, i kunst og i musik, følt det guddommelige i hvad de

store mestre har skrevet. Lad mig fortælle hvorledes en bitterhed mod kirken blev sået i mit unge sind. Da jeg var godt 15 år døde morfar i Græsted, og hans begravelse formede sig ikke på ganske sædvanlig måde. Morfar var i det ganske Frederiksborg amt en meget velagtet og afholdt mand, hvilket et meget stort følge, som havde fyldt kirken, vidnede om. På grund af stærk sommervarme var kisten med morfar sat ud i graven. Den stærkt indremissionske præst opførte sig straks ved talens begyndelse meget ubehersket og hudflettede morfar ubarmhjertigt, og følget fik også sin gode del, men da han havde afleveret følgende: »I, der sidder herinde, var hans drikkebrødre og vil ligesom ham vandre til helvede«, rejste en herre sig og gik demonstrativt ud af kirken, og virkeligt, hele følget rejste sig og fulgte efter. Følget gik til graven, og kunne derfra høre præsten tordne inde i den tomme kirke. Da præsten kom ud til graven og havde forrettet jordpåkastelsen, bad vor husvært blikkenslagermester Meyer, Frederiksværk-præsten om tilladelse til at sige et par ord. Synlig nervøs spurgte præsten: hvad ønsker De at sige, vil De takke følget, men præstens spørgsmål og Meyers svar fulgte hinanden således, at de på et øjeblik var inde i en heftig ordstrid, hvor blikkenslagermesteren meget stærkt bebrejdede præsten hans opførsel. Derefter henvendte en københavnsk dame sig til præsten og sagde ham sin mening om hans optræden og hun sluttede noget dramatisk således: »Hvis dette var sket i København, ville De hr. pastor,

Torvet i Frederiksværk, hvor »Fløjte-Niels« ofte færdedes i sine barndomsår. Frederiksværk By og Egns Historiske Arkiv.

været kastet i graven og jorden trampet sammen om Dem«. Efter begravelsen gik nogle herrer af følget ind på præstegården og der skal præsten have været til at komme i tale, han gav undskyldninger og bad om man ville undlade at meddele noget til pressen, i hvilken der forinden landet over havde været stærkt røre over de fordømmende ord Pastor C. Moe talte ved fællesbegravelsen af de ved Harboøre i en novemberstorm 1893 forliste 26 fiskere (se: Vor tids konversations leksikon under Harboøre tragedien). Efter min samtale med pastor Fibiger blev jeg udmeldt af folkekirken, og den 17. august blev vi viet på Københavns Rådhus af folketingsmand, rådmand K. M. Klausen. Ved den tid vi skulle til at tage afsted til vielsen, gik jeg hen på Nørrebros runddel for at få en droske (heste), men da det så ud til bygevejr, opgav jeg drosken, købte i stedet en paraply, hvorefter vi tog sporvognen til rådhuset. Dette må da have været et tegn på begyndende sparsommelighed. Jeg blev lidt til grin derover, men paraplyen havde vi gavn af mange år efter. -

Nu slog jeg mine triller i Scala, som var en virkelig storstadsvarieté under ledelse af den myndige direktør Thomas S. Lorenzen. Jeg oplevede der Dagmar Hansens tilbagevenden, efter hun i nogle år havde været borte og nu kom hjem som fru Heinemann, hvilken storslået og hjertelig hjemkomst hun fik. Publikum var ellevilde af begejstring, og til hendes altid brugte slutningsnummer, hvor publikum sang med »Oh Dagmar, Oh Dagmar, vil du være min så vil jeg være din«, var det hele på kogepunktet. Når man ved hvor vanskeligt det er fra en scene at tale, synge, spille eller hvad det nu skal være, måtte man beundre, at hun så totalt kunne have publikum i sin hule hånd, det må have været hendes elskelige uaffekterede væsen, en meget smuk skikkelse var hun, sangstemme var der utroligt lidt af, men hun pointerede sin udmærkede tekstudtale således, at intet ord gik tabt, og hendes vovede viser blev foredraget på en så uskyldsren og nydelig måde, at et blad i en anmeldelse af hende skrev: »Udlændingene i parkettet tror hun synger åndelige sange«.Kapelmester Valdemar Larsen var en flot og præsentabel mand, en udmærket musiker, og havde et glimrende tag på at have med artister at gøre. Han, som var fordringsfuld nok overfor orkestret, var altid på dets parti, når der kunne opstå en situation, og var dristig og hurtig i replikken. En aften lige før spilletid havde vor bassist et sammenstød med direktøren, Thomas S., som han i daglig tale kaldtes. Bassisten, som ikke tog Scala eller direktøren alt for højtideligt, hans hovederhverv var nemlig en overordnet stilling i det kgl. assistenshus, må have svaret direktøren mindre høfligt. Kapelmesteren skulle lige til at slå ned til første nummer, da direktøren kom farende ned ad midtergangen og meget vred, idet han peger på bassisten og siger: Valdemar Larsen vil De øjeblikkelig afskedige mig den mand der med bassen. Kapelmesterens svar, uden titulation af nogen art lød således: »Vil De løbe ud i byen og skaffe mig en anden bassist«. Der skete intet, bassisten beholdt pladsen.

Det skete af og til, at en venlig gæst viste orkestret den opmærksomhed at byde på en forfriskning, dette kunne jo ikke være mindre end whisky og soda. Prisen

for en sådan var i Scala 75 øre. Der skete nu en lille finansoperation, tjeneren kom i pausen og meddelte, der er sjusser til de herrer. Sagen ordnedes sådan, at tjeneren, som havde fået drikkepenge af gæsten, desforuden fik 10 øre af hver af de 12 musikere. Efter forestillingen samledes de af os, som havde tid og lyst nede i Hartmans kælder på Vesterbrogade og omsatte der de 65 øre i runde (et glas bajerskøl fra fad, som kostede 8 øre) og indeholdt det halve af en flaskebajer, og vi nød de 8 runde alt mens snakken gik hyggeligt. - Et års tid efter brylluppet fødte min kone mig en datter. Kort før fødselen skulle foregå konstateredes nyresygdom, hvorfor fødselen kom til at foregå på fødselsstiftelsen, hvor vor datter blev døbt og fik navnet Edith. Efter et par måneders ophold på kommunehospitalet kom de begge raske hjem.

I Scala blev jeg en aften mindet om min Frederiksværktid. En aften jeg kom ned i orkestret var der højrøstet tale og sjov i en af de store loger ved orkestret. Jeg genkendte straks stemmen på en god bekendt, skibsprovianteringshandler Chresten Pedersen (Chr. Pæsen), Lynæs, som vel var den der ude på lejerne, der talte det bredeste og herligste fiskersprog. Nu vidste jeg at kapelmesteren kunne føle sig irriteret, når der var for megen uro i nærheden af orkestret, og ganske rigtigt havde han, allerede inden han kom ind, lagt mærke til selskabet. Da han er på plads siger han til mig, hvad er det dog for et hus henne i logen, jeg skulle tage meget fejl om det ikke er nogle af Deres landsmænd! - Åh, mon dog svarede jeg. Vi var imidlertid ikke kommet ret langt hen i programmet, før Chr. Pedersen opdagede mig og midt i et musiknummer råbte han, næh, der ska i faen hønemig (en lille uskyldig ed han altid brugte) se, der sidder Niels nøre. Da vi var færdig med nummeret sagde kapelmesteren, ja, det passede jo som jeg sagde, at det var Deres landsmænd. Dagmar Hansen, der fra scenen havde genkendt Chr. Pedersen, som hun i tiden før hun kom til at hedde fru Heinemann, havde lært at kende, når hun sammen med en kendt byggesagfører i hans lystyacht besøgte Lynæs, gjorde nu noget som på Scalas scene var ganske ualmindeligt, der var nemlig bag scenen opslag med forbud mod at de optrædende henvendte sig til publikum. Da tæppet gik op for Dagmars nummer, gik hun tværs over scenen, hen til logen, slog ud med hånden og sagde: god aften Chr. Pedersen. Go avten Davmar sagde Chresten, og så var der vel nok højt humør over det hele.

Direktøren var gerne den halve tid af måneden ude på rejser, på jagt efter artister, den anden halvdel tilbragte han aftenen i sin loge, hvorfra han med sit skarpe blik overvågede at alt gik som det skulle. Var der gæster der udviste altfor stor livsglæde, kunne en udvisning godt blive følgen. En på den tid kendt kammerherre var stamgæst, men han var et så letbevægeligt temperament, at en sød Pariserstjerne kunne sætte ham sådan i ekstase, at han fra sin plads sprang op på stolesædet, sang og agerede med. Jeg har aldrig set kammerherren blive vist ud, men syntes direktøren han havde været noget for morsom, blev det stilfærdigt meddelt ham, at han var sat i karantæne så og så lang tid. Da det var meget svært for kammerherren at undvære sit kære Scala, kunne han ikke altid vente til tiden

Frederiksværk set fra »Norske bakke« sydøst for byen med krudtværket som det alt dominerende i bybillede. Illustreret Tidende 1861, bd. 2, side 374.

var udløbet, men henvendte sig så til direktøren og med løfte om bod og bedring blev så karantænen hævet og så havde vi heldigvis kammerherren igen. Det skete jo ikke sjældent, at der optrådte stjerner fra Paris. Efter premieren på et sådant nummer ønskede vi gerne at høre 2. trompetistens dom. Han var en stor kritiker og noget af en libertiner. Bedømmelsen kunne falde højst forskellig ud, men han sluttede altid på denne måde: »men hun havde altfor meget tøj på«. Når man i 1955 har overværet opførelsen af den franske revy i det ny Scala, må man give møblementet (trompetistens øgenavn) ret i at selv Pariserstjerner omkring århundredskiftet var ganske anderledes solidt pakket ind. Øgenavne havde ihvertfald de fleste musikere, hvis navn endte med sen. Mit var Skolle Lars, som jeg havde erhvervet således. Da jeg spillede i Sverige under Emil Møller, brugte han ofte den vending når vi skulle i gang, nå, skal vi så skolde det nummer. Jeg havde fået dette udtryk sådan ind i bevidstheden, at jeg i min plads på Alleenberg, når jeg syntes der var for langt mellem numrene, nogle enkelte gange fik spurgt: skal vi ikke snart skolde det nummer, og så hang jeg ved navnet, men dette fulgte heldigvis ikke med til Frederikssund, der fandt man på at kalde mig Fløjte Niels, hvilket for at citere Birkedommer Krans i Eventyr på fodrejsen, vel kommer af at jeg spiller på fløjte, men jeg har været mere glad for dette tilnavn og regner det for mit nom du guerre. Som hørende til Scalas faste stab var skuespillerne Frederik Buck og Arvid Ringhejm, som underholdt med viser og historier. Ringhejm kunne lide min nordsjællandske dialekt, så når det skete han havde brug for et svar, måtte jeg

aflevere det. Man var stærkt ude efter J. C. Christensen, som den gang var statsminister og Arvid Ringhejm havde en monolog om ham. Den sluttede med spørgsmålet »ska a gå eller ska a blyw?«. Min opgave var nu, fra orkestergraven, at svare: »Du ska gå«. Det svar havde jeg vel givet et halvt hundrede gange, men en aften faldt jeg for fristelsen til at foretage en lille ændring, og jeg råbte meget højt på mit nordsjællandske »Du ska dælen ædme gue«, stort postyr, Ringhejm for ud af scenen, telefonen til kapelmesteren kimede, det var direktøren som sagde: det er udmærket med den mand der svarer Ringhejm, men han må ikke bande så infamt. Morsomt var det cirka 25 år efter at se dette gengivet i Politiken under Breidals tæppehistorier, dog var direktørens replik noget voldsomt omdannet til »Han må dælen brække mig ikke sige dælen æde mig«.

Ved nu at have kone og barn voksede ansvarsfølelsen og jeg spekulerede over fremtiden og syntes livet udelukkende som musiker tegnede sig utrygt, jeg var derfor stadig på færde for at finde et bierhverv. En dag kom det lige ind ad døren til mig. Fra en god ven i Frederikssund, Hans Christiansen (søn af købmand Rasmus Christiansen) til hvem jeg nogle gange havde udtalt, at jeg kunne lide at komme i gang med en barberforretning i Frederikssund, modtog jeg et brev, hvori han meddelte, at en barbermester der havde begået en ulovlighed, således at han ikke kunne undgå straf og var nød til at forlade byen der er altså mulighed for dig og, skrev han, har det stadig interesse, så kom hurtigst muligt herud, jeg tror far gerne vil hjælpe dig i gang. Dagen efter var jeg i Frederikssund.

Købmand Rasmus Christiansen var en mand af den gamle skole, han var født i Oppesundby og havde i sin tidligste ungdom plads som tjenestekarl. Sin entre i Frederikssund gjorde han som gårdskarl hos købmand Chr. Lange. Rasmus Christiansen må have været en mand der tog ved lære af hvad han beskæftigede sig med, for lidt efter lidt satte han sig ind i købmandsterminologi, og da han, som han har fortalt, gjorde den iagttagelse, at der ved salg af f.eks. en spade kunne tjenes en krone, kunne han se det var bedre at handle end at slæbe på kornsække, hvorved han tjente 3 kroner om dagen, hvorfor han i en lille butik og under primitive forhold fik startet en forretning i Frederiksborggade, for inden ret længe at flytte denne ned i Kirkegade, hvor han arbejdede forretningen op til et meget stort foretagende med kolonial, korn og foderstoffer, dampmølle, trælast, brændsel m.m., som han med undtagelse af trælasthandelen i 1903 afstod til sin ældste søn Chr. Christiansen, og derforuden ejede han flere ejendomme i byen. Ankommen til købmandsgården, hvor Hans Christiansen også virkede, talte jeg så med købmanden, som jeg kendte fra tidligere besøg i hjemmet. Han gik lige til sagen og sagde: jeg hører De har lyst til at få en barberforretning her i byen, har De penge så De kan købe barberens ejendom (forretningen var i et lille et-etages hus)? Da jeg forklarede jeg intet ejede, sagde købmanden, ja så er det vel bedst jeg køber huset. Barbermesteren fik så et bud på 9.000 kr., men ville ikke sælge under 10.000 kr. - jeg rejste så noget skuffet hjem til København, men restauratør Krambeck, som ejede de to ejendomme ved siden af barbermesteren, solgte mens

jeg sad i toget den ene af disse til købmanden, og næste dag fik jeg brev om at alt var i orden. Nu fik jeg meget travlt, jeg havde kun 14 dage til at gøre mig klar til den store forandring, jeg skulle jo også løses fra min plads i Scala, men Valdemar Larsen var den sædvanlige flinke mand og sagde: jeg vil ikke lægge Dem nogen hindring i vejen, og, tilføjede han, jeg tror De vil komme til at gøre Dem i en sådan lille by. Var det måske en halvt spøgefuld bemærkning? Andre må jo dømme om hvordan jeg har gjort mig, så har jeg virkeligt befundet mig godt her i den lille fjordby, som altid har haft min kærlighed, et glimrende publikum at spille for har jeg haft og en støt og solid kundekreds i min barberforretning.

Den 15. februar 1910 kom jeg til Frederikssund, og man var i fuld gang med at gøre det lokale i orden, hvor jeg dagen efter midlertidigt skulle begynde. Da købmanden og jeg stod og betragtede, at håndværkerne satte en dør i, så vi at naboen, barbermesteren, fra sin dør også fulgte begivenheden. Købmanden siger så, skulle vi nu ikke give barberen et bud til, nu kan han da se det er alvor, - Hvorfor spørger jeg, nu har jeg jo forretningslokale. - Kan De da ikke forstå, siger købmanden, at når vi køber huset, så var vi af med ham som konkurrent. Jeg var meget imponeret og siger: ja købmand, hvis De mener det er nødvendigt at købe det halve af gaden for at jeg kan få en barbershop, så klem bare på. Så fik barberen igen et bud på 9.000 kr., men stod fast på de 10.000, som han fjorten dage efter opnåede at få af en anden køber, og så var vi af med ham. Jeg fik en god start. På den tid kørte landmændene selv deres svin ud til Frederikssund Andels Svineslagteri, og mit bekendtskab med landmændene omkring Frederiksværk kom mig stærkt til gode. En modtagelsesdag på slagteriet gav travlhed over hele byen, en sådan dag kunne svinevognene for at få læsset af holde i kø fra slagteriet på Roskildevej ned igennem Jernbanegade, hvor jeg boede, og undertiden også ned i Østergade. En stor festdag var slagteriets årlige generalforsamling og udbetaling af overskud. Ved den lejlighed tog landmændene konen med, og så var der fest for andelshaverne på hotel Dannebrog og æggebal for landboungdommen på hotel Isefjord. Barberen, som købmanden forgæves havde forsøgt at komme til at handle med, boede ved siden af mig en måneds tid, han viste sig som en flink og god kollega. En dag sagde han (han stammede) Du, Du ka tro je, je er glad over det er dig der kommer og løber med forretningen. En dag skete det, at en forsendelse af servietter fra min kone, som endnu ikke var flyttet herud, var udeblevet, da han opdagede at jeg manglede servietter, kom han og lånte mig 50 stykker, som et fint kollegialt træk. Når vi om søndagen havde lukket vore forretninger, som den gang var åbne til kl. 12, mødtes vi gerne inde hos restauratøren, hvor jeg fik min midlertidige forplejning, og sludrede om hvordan ugen var gået. Han var meget pralende, så det var ikke så let for mig at komme op over den indtægt han opgav, men en dag tog jeg min musik til hjælp og sagde: men foruden hvad jeg har taget ind i forretningen tjente jeg i aftes 20 kr. ved at spille, ja, ja, sagde han, Du, Du ka sku sa sagtens, Du, Du ka gå ud og sp spille, je, je måtte gå ud og stjæle. Midt i juli flyttede jeg ind i ejendommen, som Rasmus

Bøndervogne med svin venter på at komme ind på slagteriet. Et skue, som Niels Christian Larsen har oplevet, og som mange ældre frederikssundere stadig husker, og forbinder med mindet »om de gode gamle dage«. Frederikssund Lokalhistoriske Samling.

Christiansen havde købt, han havde også lånt mig penge til indkøb af inventar. Forretningslokalet blev, efter datidens forhold, moderne og smukt udstyret. På første sal var der en tre værelsers lejlighed, så jeg nu kunne få familien til Frederikssund. Aftenen før jeg skulle åbne den nyindrettede salon ville købmanden se den, og jeg kunne mærke hans glæde over det smukke resultat der var nået. Da han skulle til at gå siger han: nu kan De jo så betale mig tilbage med små afdrag, hvis De kan, ellers får det sku være lige meget. Beløbet jeg kom til at skylde købmanden var omkring 1.700 kr., men som det ellers almindeligvis gøres, blev der aldrig mellem os oprettet noget papir angående lånet. Hver måned betalte jeg mine afdrag og fik ret hurtigt betalt beløbet. - Jeg havde antaget svend og lærling og forretningen gik støt fremad. Til at begynde med var prisen for barbering 12 øre, for hårklipning 35 øre, en svend fik 20 kr. om ugen på egen kost og logi.

I 1915 døde Rasmus Christiansen, og hans ældste søn Christian Christiansen, som nu blev min husvært, viste mig samme velvilje som faderen og hans bror havde gjort, jeg tror jeg blev betragtet som et led i familien. Efter at min første lejekontrakt forlængst var udløbet, havde vi i en længere årrække ikke fået skrevet

nogen anden. Da så købmanden, Chr. Christiansen, engang skulle rejse på ferie, siger jeg til ham: det er kedeligt vi ikke har fået skrevet den lejekontrakt! - Sikkert ganske løst henkastet siger han: du kan jo rejse en tur over til mig på Bornholm, så kan vi skrive den der. En dag tog jeg ham på ordet, jeg fik en god ven til os begge, handelsgartner Kock, til at tage turen med, og foruden at vi havde en herlig uge derovre, indbefattet festaftenen på hotel Finnedalen, da vi underskrev kontrakten, rejste jeg hjem med denne, gældende for 10 år til en årlig leje af 700 kr. for forretningslokale og beboelse.

I 1915 ramtes vi af en stor sorg, vor datter Edith, 8 år gammel, blev pludselig meget alvorlig syg, det viste sig at være en tarminfektion, der på en uge tog hendes liv. Ved den sørgelige lejlighed kom jeg til at kende pastor Rosenstand, som jeg havde flere samtaler med. To år senere fik vi en søn som kom til at hedde Jørgen. Ved mit besøg hos pastor Rosenstand angående hans dåb foreslog præsten samtidig at jeg lod mig indmelde i folkekirken, og da min egentlige grund til udmeldelsen i 1906 var at ville borgerlig vies, og loven dengang bød det, tog jeg imod forslaget og blev indmeldt.

Jeg havde imidlertid fået godt at bestille med min musik. Frederikssund Sangforening, som vel er den ældste forening her i byen, den kan i 1958 fejre sin 100 års stiftelsesdag, arrangerede på den tid ofte koncerter, hvor der, foruden a capella sange og musikunderholdning, gerne opførtes et eller andet større korværk med orkesterledsagelse. Ved en sådan lejlighed skete der noget der vakte munterhed. Det var et københavnsk orkester under ledelse af pianisten Marius Lennø; der spillede vi styrmandssang og matroskor af Wagneroperaen Den flyvende Hollænder. I det arrangement vi spillede efter, pauserer fløjten de sidste par slutningstakter, hvorfor jeg, da jeg kommer til stedet, tager fløjten fra munden, medens messingblæserne fortsætter med slutningsakkorderne. Da min plads var yderst fremme på scenen, lægger en glad og gemytlig sangerbror fra salen mærke til min manøvre med fløjten og da bifaldet har lagt sig, udbryder han ha, ha, Niels Larsen blev først færdig.

Under første verdenskrig nåede jeg, som hørende til 16. årgang, at blive indkaldt til sikringsstyrken. Da der ikke fandtes skibe til os gamle marinere, blev vi oversat til fæstningsartilleriet, og jeg kom til at gøre tjeneste ved 3. artilleribataillon i Avedørelejren. Vor premierløjtnant, Schreiber, gik straks i gang med at samle blæseorkester og det lykkedes ham at finde 9 mand med de passende instrumenter, som efter en del prøver fik det til at klinge helt pænt. Vor tjeneste bestod i at spille ved frokosthvilet og undertiden en times eftermiddagskoncert. Med min premierløjtnants hjælp var jeg hjemme så godt som hver lørdag og søndag og kunne tage et nap med i forretningen, i hvilken jeg var heldig at have god medhjælp. En dag i den første tid vi var indkaldt, havde en sekundløjtnant en deling af os til eksercits, vi skulle også lære navnene på vore foresatte at kende. Løjtnanten spørger en af mænnerne: »hvad hedder vor bataillonschef«, intet svar. For at hjælpe ham på gled siger løjtnanten: ham, ham, folketingsmanden, stadig

intet svar, nu spørger en anden i delingen: må jeg hr. løjtnant?- Ja, udmærket hvis De ved besked, siger løjtnanten. Soldaten: vor bataillonschef er oberst Parkov, men jeg kommer i den forbindelse til at gøre hr. løjtnanten opmærksom på, at obersten dumpede ved sidste valg i Frederiksværkkredsen. Næsten bragt ud af fatning siger løjtnanten: jeg tror De har ret, men, tilføjede han: obersten skal nok komme ind igen. Hvad tiden jo tilfulde beviste.

Oberst Parkov, som jeg kendte fra Frederiksværk, hvor han i en årrække var chef for hærens krudtværk, var meget populær og i alle kredse meget afholdt, men lad mig fortælle om, da jeg som soldat mødte obersten. En formiddag jeg kom cyklende ind på stillingspladsen for at spille ved frokosthvilet, ser jeg oberst Parkov stå i samtale med flere af vore officerer. Jeg tænker mig han først har fået øje på basunen jeg medbragte (han var meget musikinteresseret - var medlem af hærens musikkommission) hvorefter hans blik har streifet cyklisten; vendende sig fra officererne, siger han med sin kendte sonore stemme: hvad, det er jo Larsen. Jeg steg jo af cyklen og hen imod mig kommer obersten, giver mig hånden og siger: men hvordan kommer De dog her Larsen? Hr. oberst, jeg er jo en af disse overførte marinere. Obersten ytrede sin glæde over at se mig derude, og siger så: kommer De noget ned og hilser på Marie?, Ja, hr. oberst, det er jo et glimrende madsted (Marie var, såvidt jeg husker, en slægtning af obersten og havde været gift med min broder Albert, som døde i 1913. Da hun blev enke, hjalp obersten hende til pladsen som kogerske i underofficersmessen i Avedørelejren). Jeg levede længe højt på den modtagelse; mine kammerater og de overordnede der overværede den kunne ikke tro andet end jeg var nær beslægtet med obersten. Da jeg havde været inde 2 måneder, gik jeg til lægen med en brok jeg i et par år havde gået med, han mente dog ikke det generede mig. Næste uge mødte jeg hos ham igen, samme resultat, men alle gode gange tre, og da jeg så sagde, at det var umuligt for mig at passe min tjeneste, sendte han mig ind på idrætshuset, der var omdannet til lazaret. Da jeg derinde blev undersøgt af overlægen, sagde han, dette er ganske meningsløst, han skal til kassation på fredag, og så blev jeg hjemsendt som ubrugelig til al krigstjeneste.

Vel hjemkommen modtog jeg et postkort fra en af kammeraterne, og det tjener vort udmærkede postvæsen til stor ære, at jeg fik dette kort, for adressen lød: til Nielsbroksgade Frederikssund.

Jeg havde afløst P. Phillipsen som formand for Frederikssund orkesterforening. En dag jeg var inde på Landsforbundets kontor, siger den daværende formand, Vilh. Fischer, at det var besluttet at alle afdelinger skulle afholde en koncert, aftenunderholdning eller lignende til fordel for wienerbørnene. I toget hjem spekulerede jeg over denne ligefremme ordre og hvorledes den skulle gribes an. Jeg var klar over, at orkesterforeningen ikke skulle arrangere festen, den skulle selvfølgelig medvirke velvilligt med al den musik, der kunne blive brug for. I denne lille venlige by har der nemlig altid været nok af humørfyldte borgere, som er parat til at tage et nap med når der skal festes, dette tilkendegives jo i vore dages pragtfulde vikingespil, der både historisk og kunstnerisk er nået op i et meget højt

plan og har vakt stor opmærksomhed verden over, til ære for vort land og vor lille by. Der blev af borgerskabet dannet en komité, og så rullede det hele som en lavine, det ene påfund tog det andet med sig, og alt var lagt strålende til rette; lad mig lige nævne, at bøsserne, som vore nydelige unge damer skulle rasle med, var lånt os af Københavns Børnehjælpsdags komité. Det var en februardag i 1920 denne store fest afholdtes, men dog ikke mere vinterligt end at karnevalsstemningen hele tiden var på kogepunktet. Der var masser af musik og mange smukke og morsomme optog. Et nummer der gjorde stor lykke var en udrangeret postvogn, hvorpå der på den ene side var malet en havfrue, på den anden side orgelpiber. Inde i vognen, som skulle forestille en kæmpemæssig lirekasse, var anbragt et seks mands hornorkester. Svinget til lirekassen, et stort svinghjul, blev betjent af en musiker klædt ud som uncle Sam. Skjult af de hvide benklæder bevægede han sig på stylter som gjorde at han ragede op over vognen, og holdende sig fast i denne fulgte han med. Ved et bankesignal satte han musikken i gang samtidig med han drejede på svinghjulet. Lirekassen var forspændt et par kraftige købmandsheste og ved siden af kusken sad en gnistrende zigeunerske, der udfyldte pauserne med harmonikaspil. Det opstod nu et problem. De seks musikere der sad gemt i vognen fik af og til en omgang pilsnere ind gennem en åbning der var bag kuskesædet. For nu ikke at bryde illusionen for de mange mennsker der var om vognen, kunne man ikke, for øjnene af disse, lade musikerne træde af på naturens vegne, men et bor blev fremskaffet og så lavede musikerne i bunden af vognen det afløb de så hårdt havde brug for. En trio, violin, fløjte og harmonika i fantastiske dragter spillede på gader og restauranter. trioen var ledsaget af en Storm P. figur (7-tallet, som i hine dage, med krog og sæk gik og rodede i skarnkasserne) hvis opgave var at få så mange slidte, snavsede enkronesedler i sækken som muligt, der blev simpelthen ikke modtaget mindre beløb. Jeg som var med i trioen, havde den dag debut på et helt nyt instrument. En trompet var fastgjort inden i en vandkande, hvori der i siden var lavet åbning for at komme til ventilerne. Den var af en kunstner malet futuristisk og med betegnelsen kandefon. Instrumentet gjorde megen lykke, ikke alene den dag, men flere år efter, hvis stemmingen ved en fest var lidt treven, kunne den hjælpe over et dødt punkt. Da instrumentet var omtalt i pressen, ja endda spøgefuldt i dansk musiker tidende, modtog jeg fra et landskendt musikfirma følgende. - De bedes sende os prospekt med beskrivelse over »Kandefon« med angivelse af laveste forhandlerpriser. I mit svar skrev jeg, at det hele var en musikalsk klovnspøg, som jeg ikke kunne tænke mig der kunne være forretning i.

Overskudet af wienerbørnsdagen blev ca. 3.000 kr., der manglede kun en 14 - 15 kroner. Hvorfor vi ikke rundede beløbet op til de 3.000 forstår jeg ikke, men der var ingen andre, selv store afdelinger, der nåede op i nærheden af os. Dette gode resultat fik vor pensionskasses formand, Ernst Christiansen, til i 1924 at bede Frederikssund orkesterforening om at afholde en fest til fordel for pensionskassen, denne formede sig på en anden måde. Hovedvægten var lagt på en stor bortlodning, hvortil byens forretningsindehavere, ja mange andre, viste deres

Dansk Musiker Forbunds
Afdeling

Frederikssund Orkesterforening

udnævner herved

NIELS LARSEN

til

Æresmedlem

som Udtryk for vor Anerkendelse af Deres værdifulde
Arbejde til Gavn for vor Afdeling.

I Bestyrelsen:

Frederikssund Lokalhistoriske Samling.

velvilje ved at skænke gaver. En enkelt gave var så original, at den blev omtalt i flere af landets blade. Byens jordemoder havde skænket en gratis jordemoderbehandling. Festen afholdtes i oktober og blev indledet med eftermiddagskoncert på torvet af et stort blæseorkester. Til aftenunderholdningen på hotel Dannebrog var den store sal fyldt til trængsel. Et første klasses orkester spillede et humørfyldt program med Offenbach og Louis Ganne som hovedkomponister. Det var lykkedes at samle et sangkor, udelukkende sammensat af byens mest skaldede medborgere, der var skrevet et korværk med orkesterledsagelse, hvor jeg sang solopartiet, de andre skaldede herre dannede brummekor. Vi havde meget omhyggeligt indstuderet nummeret, således at når vi bukkede for publikum var de skaldede hoveder så totalt på linje, at det lignede et bredt bånd trukket hen over scenen. Andre hittepåmænd havde arrangeret et par sketch. Inden forestillingen begyndte kom nu afdøde skuespiller Herman Florant, som skulle optræde med viser og historier, op på scenen, han blev straks opmærksom på nogle brede beskrevne papirstrimler, der var ophængt på bagtæppet og kulisser: hvad betyder dette, spurgte han scenemesteren. -Det er såmænd de optrædendes roller, lød svaret, idet han tilføjede, hvis en eller anden er ved at tabe hukommelsen, stoppes forestillingen med en afværgende håndbevægelse ud imod publikum, medens vedkommende går hen og læser lidt over på sin rollestrimmel, og så kan spillet fortsætte. Noget forbløffet spørger skuespilleren: benyttes her da ikke sufflør ? Nej lød svaret, det er vi forlængst gået bort fra her i Frederikssund. Da man efter forestillingen ved lodtrækningen af de mange gevinster kom til jordemoderbehandlingen, spurgte en stemme blandt publikum, hvor længe gælder den? Ni måneder fra festaftenen, blev der svaret. Denne fest gav vor pensionskasse et beløb på 2300 kr. Disse to arrangementer mindes jeg med stor glæde og taknemlighed over den store offervilje og hjælp borgerskabet ydede os musikere. Efter den sidste fest skete der noget der gav mig lidt spekulation. Skuespilleren Herman Florant, som var artistisk leder i Lorryetablissementet, må derinde have omtalt festen og dens musikalske side, for kort tid efter blev jeg anmodet om at møde i Lorry, hvor jeg blev tilbudt plads som kapelmester, nå, jeg tror nok jeg valgte rigtigt, da jeg efter 8 dages betænkningstid besluttede mig til at blive i Frederikssund.

I sommeren 1926 fik jeg opfyldt et længe næret ønske om en rejse til Paris. Rejseselskabet bestod af en manufakturkommis Ziersen, nuværende fabrikant Strüving, vor bys daværende organist Plougmann, og jeg sluttede firkløveret. Ikke et kuk fransk kunne nogen af os, Ziersen, som tilpas dristig, ordnede det sproglige ved hjælp af parleuren, og så kunne vi alle en smule tysk, som forresten hjalp os ikke så lidt. Strüving, som lige var hjemkommen fra et ophold i Argentina, havde vi god hjælp af med hans kendskab til spansk. Vi boede på et ikke altfor propert hotel på venstre Seinebred og faldt den første dag til morgenmåltidet ind på en Duval restaurant på Boulevard Saint Germain. Serveringen foretoges af smukke damer. Middagen indtoges samme sted og anden dag mødte vi der til morgenmåltidet. Trods vi blev behandlet aldeles udmærket, havde vi nu besluttet at ville

prøve andre spisesteder, men samme eftermiddag, da vi tilfældigt kom forbi restauranten, blev vi dog enige om at drikke kaffe endnu engang derinde. Ved vore tre besøg havde vi haft plads ved et og samme bord, men da vi kom hen til dette var stolene lænet op mod bordet som tegn på reserveret. Vi gik derfor videre i lokalet for at finde en plads, straks kommer inspektøren og fører os hen til bordet vi mente optaget, og siger: reservé pour les danois. Følende os som levemænd og meget beæret slog vi os så til ro på stedet. Det nævnte morgenmåltid bestod af franskbrød (det lå på bordet til frit brug), otte æg, smør, og for at få god kaffe skulle den være filtreret. Da det var nøjagtig det samme hver morgen, gav det mig lyst til at prøve et par af de enkelte franske gloser jeg bildte mig ind at kende. Jeg husker fra min Scalatid, at der, for at undgå fejltagelser, gerne kom besked fra artisterne til kapelmesteren »det samme som i går«. Artisterne gav jo denne på deres eget sprog, på fransk lød det la méme chose qu'hier. Efter jeg nu nogle gange havde hørt bestillingen blive givet til morgenbordet, og jeg i tankerne på fransk havde memoreret over disse ord, vovede jeg en morgen forsøget, jeg gjorde tegn til en af damerne, og inden Ziersen fik parleuren frem, rullede jeg mig ud med, Madame, huit oeufs, beurre, café filtre, og, tilføjede jeg, la méme chose qu'hier, Det havde en mægtig virkning, den skønne lavede et rejehop, slog ud med armene og udbrød oui, oui, lykkelig og glad over der endelig fra selskabet blev formet en sætning. Hvad f..... var det De sa'e? spurgte Ziersen. - Det var jo en forceret og anstrengende tur. Vi var i Paris i 7 dage og skulle nå det som turister almindelig skal igennem, jeg ville også høre al den musik jeg kunne komme til, og var glad for organist Plougmann, som naturligt havde samme interesse. I Opera Comiqne hørte vi Carmen, Cavalleria rusticana og Massenets Manon Lescout, og i den store opera, Aida, men derom senere. Efter teatertid kom Ziersen og Strüving og hentede os til studie af nattelivet på Montmartre, for organisten, som kun var med den første nat, må denne måske have forekommet ham noget kraftig, for han gik senere pænt til ro efter teaterbesøget, men tidligt om morgenen purrede han mig ud, og jeg måtte med ham ud og se på kirker, hvilket jo også var meget interessant. En aften var vi på en tingel tangel på Montmartre kommet i selskab med fire parisere, to herre med deres damer, pæne, hyggelige selskabsmennesker. Herrerne kunne både tale tysk og spansk, vi dansede og festede bravt, og da stemningen ud på natten var oppe på de store højder, sprang den ene af herrerne, en flot, meget mørk kunstmaler op på bordet, og balancerende mellem flasker og glas holdt han en flammende tale, som vi lidt efter lidt blev klar over var os det drejede sig om. Henimod talens slutning havde han fået samlet de øvrige gæster omkring os, og de støttede ham af al kraft, da han sluttede med vive Frederikssund.

Den aften Aida skulle gå på den store opera, foreslog jeg ved morgenbordet Plougmann, at vi skulle høre den. Plougmann, som kunne være noget blaseret, svarede: jeg bryder mig ikke om Verdi, han er så banal. Jeg holdt på at ville høre operaen og tilføjede: kan man på den store opera i Paris opføre Verdis Aida, så kan barber Niels Larsen, Frederikssund, godt være bekendt at høre på den.

Plougmann tyggede lidt på den, men viste sig dog så flink, at han tilbød at følge med til operaen for at være behjælpelig med at få billet. Da vi kom til billetkontoret var der udsolgt, men en politimand, hvis tyske sprog svarede til det vi ydede, forklarede os, at der i vestbulen opholdt sig en dame som havde billet hun ville sælge. Politimanden førte os hen til hende, en nydelig ung dame, som han på fransk forklarede, at vi var købere, det viste sig, hun kun havde en billet, og jeg som havde gået i det lønlige håb at skulle have fået følgeskab af organisten, måtte nu tage en rask beslutning. Med billetten i hånden siger jeg henvendt til organisten disse ord: ja, jeg ta'r sku denne her, så siger damen på det smukkeste danske, det skulle De skam gøre min herre. Noget forbavset henvendte politimanden på sit sprog sig til damen, og har vel sagt noget lignende som, at hans assistance nu var overflødig, hvorefter han trak sig hilsende tilbage. Billetten var til balkonen, man kom først ind i et lille boudoir og derfra ind i logen. Min plads var helt bagest i logen, jeg kunne kun se et hjørne af scenen og slet ikke som jeg havde glædet mig til, se ned i orkestret. Yderst i logen ved første række sad en ældre dame med tre unge damer. Lige inden operaen begyndte gav den ældre dame tegn til mig, at jeg skulle tage plads hos damerne, det gjorde jeg, der var plads til mig, og jeg havde herfra overblik over hele scenen og orkestret og nød den herlige opera. Men hvordan skulle jeg nu klare mig med at takke damen for den store venlighed, hun havde vist mig. Da forestillingen var slut gik jeg op i det omtalte boudoir, og da damerne kom, gik jeg hen til den ældre og sagde merci, madame, og fortsatte, danois, og ville have gjort hende forståeligt, at jeg ikke talte fransk, men såsnart jeg havde nævnt danois, kom damen med en rivende ordstrøm, hvori hun flere gange nævnte danois. Nå, øjeblikket kom da, at hun skulle trække vejret, og jeg var ikke sen til at falde ind med, pas parlé francais men merci, merci, madame, og så vil jeg håbe hun blev klar over, at jeg udtrykte min taknemlighed over hendes store elskværdighed.

Ziersen fik købt bil, en lille fire personers. På vejen hjem blev vi, trods otte år efter første verdenskrig, mindet stærkt om denne ved at køre igennem de krigshærgede egne i Nordfrankrig, navnlig Verdun og dens omegn med nedskudte landsbyer, afbrændte skove og de store krigergrave virkede knugende. Vi gjorde et lille ophold i Trier, kørte så den meget smukke tur langs Moselfloden og Rhinen, gjorde ophold i Bonn, hvor Beethoven museet desværre var lukket, til Køln og igennem Ruhrdistriktet til Bremen og Hamborg, og efter et lille ophold gik turen til Frederikssund, som vi nåede noget udkørte og trætte, men enige om at have haft en glimrende rejse.

Min lighed med komponisten og violinisten Fini Henriques gjorde, at jeg fik endnu et tilnavn »den falske Fini«, men lad mig fortælle om da vi første gang traf hinanden.

Fini gav en aften en koncert i Frederikssund, som jeg overværede. Efter koncerten tog jeg plads i restaurationen, lidt efter kom Fini ind, går hen imod mig, men drejer brat af, og går ind i et andet lokale. Et øjeblik efter kommer han igen,

går hen til mig og siger: undskyld, da jeg før kom herind, troede jeg det var mig selv der sad. Alt forladt, sagde jeg og inviterede på en genstand. Da Fini hørte jeg var musiker, og ofte blev kaldt den falske Fini, var forbindelsen sluttet. Fini foreslog vi skulle lade os fotografere sammen, og dagen efter var vi hos fotografen, der også fik et par hæderlige billeder ud af det. Dette møde gav anledning til venskab mellem os, og vi traf jo af og til hinanden i foreninger, hvor Fini var solist. En aften skulle jeg med en trio spille til en stumfilmsforestilling på en af omegnens kroer. Filmsdirektøren havde derforuden engageret Fini som solist. Nu vil jeg bemærke, at jeg i den periode mindst et par gange om måneden spillede på denne kro og var rigtig godt kendt med værten og hans frue. De havde haft restauration i København, hvor Fini ofte kom, og nu glædede de sig til hans besøg. Jeg ankom først til kroen, og hilste ved buffeten på værten, jeg tog så plads i stuen ved siden af, straks efter kom fruen ind til sin mand, som åbenbart ville drive lidt spøg med hende, for jeg hørte han sagde: Fini er kommet, han sidder der inde. Fruen kom glædestrålende ind til mig: god dag kære Fini og velkommen. Der var jo ikke andet for mig at gøre end gå ind i rollen, jeg bad hende tage plads og i vor samtale efterlignede jeg, så godt jeg kunne, Finis stemme, og hun opdagede ikke, at det var den forkerte hun talte med, før Fini senere kom og hun så os sammen, men hun kunne ikke rigtig tilgive mig den spas. Fini havde endnu ikke vist sig da filmsforestillingen begyndte. Da vi vel var kommet igennem halvdelen og spillede menuetten af Orfeus og Eurydike, gibbede det ordentlig i trioen, da vi hørte en vidunderlig violintone støtte os, det var Fini, der i mørket havde sneget sig hen til os og på denne smukke måde anmeldte sin ankomst. Da menuetten var forbi, hviskede Fini: god trio Niels, nu gør vi den til kvartet, og spillede så med til resten af filmen, hvorefter han glædede os og det øvrige publikum med sit solospil.

Ved en propagandafest hos Lorry for den levende musik optrådte vi begge, reklameret op som den ægte og den falske Fini. Vi fo'r skiftevis ind og ud af scenen, jeg med henholdsvis fløjte, sav og kandefon, Fini med sin violin. Ud på aftenen, mens noget andet foregik på scenen, opholdt Fini og jeg os ganske alene i det store rum bag scenen, jeg skulle derefter ind og aflevere endnu et fløjtenummer, men var pludselig blevet nervøs, hvilket jeg altid har lidt af, når jeg skulle blæse solo. Jeg fortalte ham hvordan jeg havde det og helst ville undlade at gå ind igen, men han talte så herligt beroligende til mig, at jeg et øjeblik efter følte mig, som havde han strøget al nervøsitet af mig. Jeg spørger ham så: hvad er det dog for en dejlig egenskab Du har Fini, at Du altid virker så beroligende? -Ja, det siger Tenna (Kraft) også, svarede Fini, og fortsatte: det må være fordi jeg, når jeg skal høre andre spille, synge eller på anden måde optræde, af hjertet ønsker det må gå dem godt. Med fuldkommen ro gik jeg ind og blæste min nummer.

I 1924 døde mor. - Mor havde nogle år forinden afstået barberforretningen til sin bestyrer og fået bolig i Frederiksværk Borgerstiftelse. Bror Vilhelm, som havde været etableret i Skårup på Fyn, startede derefter forretning i Roskilde. Han

Havnegade i Frederikssund omkring 1920. Privateje.

fik imidlertid lyst til at vende hjem til sin fødeby og købte så vor gamle forretning tilbage og drev den til sin død i 1947. Sønnen Tage bestyrede derefter forretningen for sin mor og har senere overtaget den og driver den videre.

Sommeren 1931 kunne Johanne og jeg fejre sølvbryllup. Gik vi lidt stille med dørene ved vort bryllup, ville vi ved denne lejlighed feste for familie og venner. Morgenen oprandt med den obligate »Det er så yndigt at følges ad«. Johanne var meget rørt, men jeg må ikke have givet mine følelser synligt udtryk, for hun siger: »Du er dog et mærkeligt menneske Niels, at sådant et øjeblik ikke kan røre dig«, og hun tilføjede: »Du ligger såmænd kun og lytter efter hvorledes det stemmer«. Ved at se ned i gården blev jeg glad og bevæget ved at hilse på kollegerne, der gav os denne morgenserenade, ikke blot fra Frederikssund orkesterforening, men der var mødt kolleger fra Hillerød, Roskilde og Ringsted, så vi blev mange til kaffebordet og senere frokost. Middagen med den påfølgende fest blev afholdt på Kalvøpavillonen, der var nogle og fyrre gæster. Fra samme øjeblik vi gik til bords herskede der den mest muntre stemning, som holdt sig indtil der blev sunget en sang som berørte alvorlige strenge. Da denne var tilende, rejste jeg mig og efterlyste sangens forfatter. Tyst og stille sad gæsterne om det smukt pyntede bord, spændte på hvem der ville melde sig. På hver side af bordet stod to tjenere,

alle fire som hugget ud i marmor. Pludselig lyder igennem den alvorstunge stilhed, min ven hotelejer J. O. Jensens skærende stemme »det var da ikke muligt, det kunne være en af opvarterne, de ser så overbegavede ud«. Denne replik bragte igen stemningen tilbage, men jeg måtte selvfølgelig efter middagen give tjenerne undskyldning på min gæsts vegne.
Den 30/10-1935 indviedes den nye Kronprins Frederiks bro, som afløste den gamle pontonbro. Det blev en stor festdag for byen og omegnen. Tidlig fra formiddagen var der musik gennem byens gader, musik ved broindvielsen og senere koncert ved festen på torvet. Kong Christian X, som var ledsaget af dronning Alexandrine, daværende kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid, indviede broen ved i manøvrerummet at trykke på knappen, hvorved broklappen gik ned. Musikbestillingen var overladt til mig. Med musikere fra den kgl. livgarde og det kgl. kapel på primostemmerne, havde jeg samlet et tolv mands blæseorkester, som jeg dirigerede, og jeg havde den store glæde og ære, at kong Christian ved koncerten på torvet kom hen til orkestret og sagde disse ord til mig: »De er en gammel musikant, men De spiller fortræffeligt«. - Musikken ved broindvielsen gav iøvrigt anledning til, at byrådet med dette fornemt besatte orkester lod afholde kommunale sommerkoncerter, som jeg i en årrække dirigerede.

Johanne, som i nogle år havde haft sukkersyge men ikke taget noget videre hensyn til dette, blev i efteråret 1936 alvorligt syg og døde fra os den 9. november. Takket være hendes mor, Kirstine Jensen, som havde haft sit ophold hos os siden svigerfar, trælastarbejder Jørgen Jensen døde, skete der ikke nogen særlig forandring i vor lille husførelse. Svigermor, som var sidst i halvfjerdserne, overtog nu fuldstændig gerningen som husmoder for Jørgen og mig. Jørgen, som havde lært barber- og frisørfaget og desforuden havde fået en god musikuddannelse, rejste et år efter hjemmefra. De første par år rejste han som pianist med forskellige ensembler for ved sin indtræden i ægteskabet at bosætte sig i København, hvor han virker som pianist.

I 1939 afstod jeg barberforretningen til min mangeårige medhjælper Erhardt Andersen. I afståelse fik jeg 2.000 kr. - Jeg beholdt min stilling som barbermester på Frederikssund sygehus. samtidigt med at jeg afstod forretningen købte jeg en bungalow ved fjorden, som kostede 10.000 kr. Der indtraf nu dette, at min elskelige svigermor, som havde hjulpet Jørgen og mig så godt efter Johannes død, fik lejlighed i en af byens aldersrenteboliger, som hun havde søgt på.

Den 20. juni 1939 indgik jeg igen ægteskab med en udmærket livsledsagerinde, som jeg ved vort mangeårige samarbejde i musikkens tjeneste havde lært så godt at kende, at jeg ikke nærede mindste frygt for det modsatte skulle blive tilfældet, så jeg nyder i høj grad godt af at have en omsorgsfuld kone ved min side. Ligesom første gang foregik vielsen borgerligt, men der var nok så megen stemning over denne. En god ven sognefoged Hans Jensen i den lille idylliske by, Sigerslevvester viede os. Da vi i det skønneste sommervejr ankom til gården, var flaget sat. Efter vielsen stort kaffebord, derefter gik turen i en lille Morris, vi den gang havde, til

hovedstaden, og bryllupsmiddagen indtog Laura og Niels på Wivex og afsluttede i Tivoli. Svigermor, bedste, som hun af den halve by kaldtes, tog det meget unådigt op, at jeg giftede mig igen, men levede til hun blev 87 år, og da hun af og til fik brug for pleje, som Laura med et kærligt sind ydede hende, var flere år før hendes død den harmoniske tilstand mellem os fuldt oprettet.

Jeg havde nu passeret de 60 år og skulle jo indrette mig på at min musikvirksomhed skulle aftage. Det var imidlertid en forbausende trofasthed mine foreninger viste mig, flere af disse, som jeg kom til at spille for da jeg i 1910 kom til byen, virkede jeg for, indtil jeg i 1953 74 år gammel, efter et længere sygehusophold ophørte med min virksomhed som musiker. Den ældste af disse foreninger, klubben Enigheden, stiftet i 1863, er en decideret ungdomsforening. Medlemmerne består hovedsagelig af omegnens landboungdom, som her igennem tiderne har sat hinanden stævne og moret sig på smukkeste måde. Den 5. marts 1911 spillede jeg for første gang i klubben Enigheden under den daværende musikdirektør, sognefoged Jacob P. Jacobsen, Hjørlunde, og derefter medvirkede jeg til deres sammenkomster indtil Jacob P. Jacobsen nogle år senere ophørte som musiker. Efter at musikken en sæson havde været på andre hænder, blev jeg i 1917 klubbens musikdirektør. Lad mig fortælle lidt om hvorledes klubbens baller endnu i 1911 foregik. Ballet begyndte kl. 7 (aften) og der blev så godt som kun danset opførte danse. Der begyndtes med marsch, herren der førte damen op talte derefter parrene af i hold, som skiftedes til at danse ud; efter at have danset salen rundt et par gange blev der klappet af, og det dansende hold indtog sine pladser i marschkolonnen. For ikke at blive hængende ved en og samme dame, skete det også at man skiftede. Når alle de almindelige runddanse, polka, vals, mazurka, rheinlænder o.s.v. var gennemgået, dansede alle af med en galop. Imellem disse opførte danse gik man så i gang med tur-danse, som sekstur, kontrasejre, halvfemte tur og pigernes fornøjelse, ja endda en kvadrille som den smukke Les Lanciers blev meget brugt. Dette med opførte danse hørte jo til tiden omkring århundredskiftet, dog særlig i foreninger, hvor man ønskede det skulle gå særligt stilfuldt til.

Ved de moderne danses fremkomst i 1917 var der i alle foreninger stærkt røre, for eller imod, lad mig holde mig til klubben Enigheden, hvor bølgerne også gik højt, trods den som før omtalt er en ungdomsforening. En generalforsamling besluttede, at der ikke måtte danses moderne, men det var meget svært at få ungdommen til at anerkende denne vedtagelse. Bestyrelsen overvågede derefter, at der blev danset på den gammeldavs maner, og så snart et par forsøgte sig i Terpsichores nye påfund, blev der øjeblikkelig skredet ind og givet en advarsel; gentog forsyndelsen sig, havde det udvisning af herren til følge. Dette gav anledning til mange scener, som virkede pinligt i denne klub, hvor harmoniske tilstande ellers altid herskede, så inden ret længe blev forbudet ophævet.

Det var meget interessant for os musikere at følge dansens udvikling, men tillige måtte vi jo indstille os på den moderne rytme, ikke lige let for musikere, som var

nået lidt op i årene; for de dansende kneb det med at finde den form og lethed, som krævedes. I begyndelsen kaldtes Foxtrot for storkedans. Fini Henriques, som jeg ellers ikke tror gav sig af med at komponere for en balsal, skrev meget à propos en Foxtrot med titlen storkedans, og virkelig var der megen lighed mellem storkens og danseparrenes vadende bevægelser, men disse sidste nåede dog langt fra op mod det smukke syn det er at se storken vade rundt i eng og mose. Danseskolerne havde en stor opblomstringstid, alle unge og mange ældre tog undervisning, hvad begge parter gør den dag i dag, og ungdommen fødes jo med rytmesans, så det virkelig er blevet en nydelse at se smuk moderne dans. Selvfølgelig kan såvel moderne som gammel dans gøres vulgær og uskøn, men udøverne deraf viser jo det kulturstade de indtager.

Da jeg var mellem 50 og 60 år, henstillede jeg alvorligt til klubbens skiftende formænd om at finde en yngre musiker til at overtage min plads. En grund til, at man ikke var villig til at efterkomme dette ønske, kan måske søges i at klubben, der var begyndt at opføre revyer og operetter, har ment, at jeg, som ældre rutineret musiker, kunne gøre mig gældende med tilrettelægningen af musiken og indstudering af sangene. Det er klubbens unge amatører, der under kyndig skuespillerinstruktion optræder på de skrå brædder, fine sangere er der iblandt dem, og det er forbløffende så langt de er kommet væk fra det dilettantiske. I dette efterår 1955 har man med stort held opført Jomfruburet. Klubben fortsatte også med at give mig opgaver med arrangementer af underholdningskoncerter, med en 14-15 mands orkester, hvoraf hovedgruppen var fra den kgl. Livgarde og det kgl. Kapel. En stor støtte havde jeg i kgl. kapelmusikus Hans Fulling, som samlede musikerne, der alle var solister, men ikke mindst Hans Fulling selv, som strålende Xylofonvirtuos og charmerende humørmand, virkede så smittende på det hele, at der altid var sukcesfyldt stemning, særlig de aftener hvor klubben Enigheden fejrede sine store jubilæumsfester, som afholdtes hver femte år, eller mine 40-50 og 60 års musikerjubilæer, som klubben også arrangerede. Ved det sidste blev jeg udnævnt til æresmedlem. Ved disse store fester glædede det mig meget, at tidligere medlemmer i stort tal gav møde.

Da klubben den 5/3-1953 kunne fejre sin 90 årsdag, og jeg den tid var indlagt på Frederikssund sygehus med en prostata operation i udsigt, vil man kunne forstå min nedtrykthed ved ikke at kunne være med ved denne usædvanlige fest. To dage før havde jeg været under, man kan vist kalde det en forebyggende operation, som nu foretages inden den store operation. Dagen før festen kom overlæge Scheibel, som må have kendt mit forhold til klubben, ind til mig og siger: De skulle jo egentlig være med til den store jubilæumsfest i morgen. -Det er da umuligt hr. overlæge, svarer jeg. -Hvorfor, siger overlægen, og tilføjede: kan De klare den, har jeg ikke det mindste imod det. Jeg, som allerede havde været på sygehuset en måned, var jo lidt slap i koderne, men aftenen efter var Laura og jeg til jubilæumsfesten på hotel Isefjord. Der var koncert, som en af mine kollegaer dirigerede, endvidere opførte Axel Illums teaterselskab lystspillet »Hendes fjerde

Jernbanegade (ca. 1915), hvor Niels Christian Larsen havde sin barberforretning fra 1910 til 1939. Privateje.

mand«. For det tilfælde at jeg fandt mig rask nok og oplagt til at optræde, havde jeg medbragt min piccolofløjte, og virkelig endte jeg i orkestret og støttende mig op ad flyglet blæste jeg to solonumre. Efter underholdningen tog jeg igen ud på sygehuset og gik til sengs. Det var ellers en fugtig herre de fik derud, bevares, jeg havde kun nydt en kop te, men da jeg gik med kateter - indlagt vandrør - og dette af mine bevægelser var blevet meget utæt, kan man tænke sig til resten.

I juni 1954 holdt klubben Enigheden en storstilet afskedsfest for Laura og mig. Hotel Isefjords sal var fyldt til trængsel af et oplagt publikum, hvor tidligere medlemmer dominerede. Teaterscenen var møbleret som vor dagligstue, hvor vi sad og hyggede os da tæppet gik. Som almindeligt om aftenen, spillede vi også her, og ligesom hjemme var det den store fløjte, som altid har interesseret mig mest, jeg blæste på, det var andanten af Molique's koncert for fløjte, det gik ud over. Mærkeligt nok er det altid den lille drilske piccolofløjte jeg er blev omtalt og afbildet med, men det kommer vel af, at jeg, når der skulle laves tossestreger, altid havde dette lille inderlommeinstrument ved hånden. Efter fløjtenumret fik vi stort besøg. Klubbens formand Emil Sylvest i spidsen for 23 tidligere formænd, kom for at hilse på os. Sylvest holdt festtalen og overrakte Laura blomster, og jeg fik et smukt sølvkrus - klubben Enigheden 1911 - 1954 Tak -. Vi fik et glas vin, og jeg

åbnede pro forma for radioen, og fra et stålbånd, hvorpå jeg havde indtalt hvad der ved en sådan lejlighed burde siges, lød min beretning om de 43 års virke i klubben. Derefter blev vi sammen med de tilstedeværende tidligere formænd ført til hædersplads erne i salen. Så begyndte det egentlige program, som blev kaldt »Musikalsk festfyrværkeri«, og jeg skal love for, at det der skete, kom til at dække dette udtryk. Først kom den nybagte kgl. kapelmusikus Børge Sigersmark, som det glædede mig at høre, da han har fået sin første uddannelse hos mig; akkompagneret af pianisten Arne Skjold Rasmussen blæste han trompetsoloerne Karneval i Venedig og Djævletunger, derefter kom den tidligere omtalte kgl. Hans Fulling, som har skabt sig en stor popularitet i klubben. Trods sin optagethed i det kgl. Kapel har han siden 1939 medvirket ved alle mine koncerter i klubben. Ved denne lejlighed var Fulling kommet slemt i knibe, det var i Tivolisæsonen, hvor han har plads i harmoniorkestret, og da det var umuligt for ham den aften at få en assistent der ind, fik han en kollega til imellem to afdelinger i harmoniorkestret at køre sig til Frederikssund, hvor han nåede at aflevere sine blændende xylofonsoloer, og var på sin plads i Tivoli, da afdelingen begyndte. Og så Wandy Tvorek, akkompagneret af H. Aurvig (som også akkompagnerede Fulling), der indledte med et par klassiske numre, og smittet af stemningen (den medbringer han iøvrigt altid selv), blev det en strålende slutning på fyrværkeriet. Wandy Tvoreks og Hans Fullings numre fik jeg på grund af min nedsatte høreevne ikke fat på. Efter underholdningen var klubben vært ved et kaffebord for de gamle formænd, de tidligere medlemmer, solisterne og æresparret Laura og Niels. Der blev talt, fortalt historier og opfrisket gamle minder og så sluttede det hele med bal.

Følgende oplevelser danner slutningen af skildringen om min musikervirksomhed.

Ved et bal i klubben Enigheden for ca. 30 år siden stod jeg på hotel Isefjords scene og dirigerede årets store nummer »Valencia«. I et crescendo, hvor janitsharen trak en hvirvel op, skruede jeg mig med denne op i luften og endte med hvirvlens afslutning med et ordentligt bump på scenegulvets lem, som brast, og jeg forsvandt i dybet. Da jeg havde sundet mig lidt, rakte jeg fra mit sted i underverdenen en hånd med min lille fløjte op gennem den sønderbrudte lem og dirigerede Valencia til afslutning. Publikum troede det var et nummer, hvad det nu ikke var.

En dag i min Frederiksværk-periode asede jeg på cykel i strid modvind mod Frederikssund, hvor jeg skulle spille om aftenen. En godt kørende bondemand passerede mig, men stoppede op og tilbød mig at age med. Da vi nåede Hagelse Mølle, var vejen blokeret af en stor kvægdrift. Før Frederiksværkbanen blev anlagt, blev alle kreaturer, der blev opkøbt på Halsnæs og omegnen af Frederiksværk, drevet ad landevejen til Frederikssund, for derfra at transporteres med tog til Kvægtorvet i København. Disse transporter skete en gang om ugen, og lederen af driften var en høj knoglet martialsk udseende mand, som bar en gammel militærkasket, han blev kaldt løjtnanten og han nød titlen. Under sin kommando

havde han, foruden de umælende, et passende antal underdrivere. Årsagen til stoppet på vejen var, at en overtræt ko havde lagt sig. Alle måder for at få den på benene igen blev prøvet, intet hjalp, og rådløsheden bredte sig fra løjtnanten og til hans folk. Pludselig var der et lyst hoved blandt tilskuerne der foreslog: skrig den i øret; det må være noget for mig, tænkte jeg, og meldte mig i retstilling for løjtnanten og tilbød at gøre et forsøg på at få koen op. Ja prøv De kun, sagde løjtnanten. Under stor opmærksomhed tog jeg min piccolofløjte frem. Koen lå på græsrabatten ved vejen, og mellem koen og vejgrøften var der så megen plads at jeg kunne komme til. Jeg lagde mig på knæ og blæste det høje B lige ind i koens øre med det resultat, at koen lynsnart røg op, men jeg røg ned og lå på ryggen i vejgrøften. - Jeg blev jo noget til grin for min tjenstvillighed.

Ved et bal i en nordsjællandsk forening, hvis formål er at bevare vore gamle danse, kom jeg til at gøre en højst uheldig figur. Under en sekstur, gik jeg nede mellem de dansende og spillede på min lille fløjte. Efter at have udsøgt mig et hold, hvori deltog en meget høj og svær dame, brød jeg, som jeg så ofte har gjort, ind i seksturens kædegang og gik med til jeg nåede den kraftig dame, lagde armen om livet på hende, og ville svinge hende rundt, som man gør efter kæden. Der traf jeg imidlertid en dame, der ikke gik ind på spøgen, hun strittede voldsomt imod og det var mig umuligt at få sving i skørterne der. For at danne kontrast til den høje dame, gjorde jeg mig så lille som muligt og endte nede imellem knæene på hende. Hun halede mig op, holdt mig fast og stak mig et par ordentlige lussinger. Jeg luskede op i orkestret, hvor jeg vel også rettelig hørte hjemme.

Det var for en del år siden ved en harmonikoncert i Ringsted, hvor kgl. kapelmester Georg Høeberg dirigerede. Da jeg ikke rigtig stolede på min egen piccolofløjte, havde jeg lånt en for at have den i reserve. Vi prøvede på et udtog af operaen »Carmen«. Jeg sad på anden fløjtepladsen. Da vi kom til stedet for de to piccolofløjter, blæste første fløjten (som ingen piccolo havde med) på »stor fløjte«. Kapelmester Georg Høeberg banker af og siger på sin herlige måde: »Hør søde lille ven, dette sted er solo for 2 piccolofløjter - så frem med piccoloen«. Min makker måtte jo tilstå, at han ingen piccolo havde med, og kapelmesteren udbryder »hvad siger de mand, har De ingen piccolo med, hvad i alverden skal vi så gøre?« Jeg forholdt mig passiv til der var snakket frem og tilbage om sagen, og da kapelmesteren var mest tilbøjelig til at stryge nummeret, mente jeg, det var på tide at træde til, og siger: hr. kapelmester, jeg kan godt låne kollegaen en piccolofløjte, jeg har nemlig to med. -Hvad siger De mand? Hvad siger De? Har De to piccoloer med, udbryder kapelmesteren, idet han siddende på sin dirigentstol slog sig på lårene. Ja, sagde jeg, idet jeg tilføjede, det skal man altid have. Kapelmester Høeberg sagde derefter, henvendt til tubaisten: husk altid at medbringe to tubaer.

Da jeg i 1925 søgte og fik pladsen som barbermester på Frederikssund sygehus, var det egentlig for at sikre mig en retrætepost til mine ældre år, og da jeg i 1939 afstod forretningen i Jernbanegade, fik jeg, en langt friere tilværelse. Arbejdet på sygehuset var jeg færdig med sidst på formiddagen, og selv om jeg endnu havde meget at bestille som musiker, kunne jeg nu bedre dyrke hjemmelivet. Tillige viste det sig at sygehusarbejdet kom til at interessere mig i højeste grad. Til at begynde med var prisen for barbering 35 øre, hårklipning 100 øre og operationsbarbering 100 øre, senere 50 - 100 - 150, og da jeg i 1953 ophørte 65 - 200 - 200.

I formanden for sygehusbestyrelsen, amtsrådsmedlem Emil Rasmussen, havde jeg en mand, der på bedste måde støttede mig når der tiltrængtes en prisregulering. Indtil 1939 var det i overlæge Ussings tid, som ved sin tilbagetræden blev efterfulgt af overlæge Scheibel. Igennem alle sygehusets instanser herskede den bedste tone, og så alle de kære væsner ved sygeplejen, aldrig har jeg set en sur mine, ikke engang når jeg, som det af en fejltagelse kunne ske, var gået i gang med den patient, som de netop skulle til at behandle, og hvor *har* jeg beundret den tålmodighed de udviser over for utilfredse og umedgørlige patienter; dette påvirkede mig således, at jeg opøvede mig i tålmodighed, for selvfølgeligt går det fra vanskelige patienters side også ud over barberen. Ved en bestemt lejlighed forglemte jeg mig dog. På en stue, hvor jeg arbejdede, overværede jeg, at en patient talte ilde om sygehuset til sin sidemand; denne, en meget syg mand, havde den stik modsatte mening, han var glad og taknemlig over alt hvad der blev gjort for ham, men lod sig af diskussionen påvirke således, at jeg fik helt ondt af ham, tillige kogte blodet i mig over at høre sygehuset blive ilde omtalt. Nå, turen til at blive barberet kom til den vanskelige. Under indsæbningen kneb det også for ham at holde munden lukket, hvorfor jeg gjorde alt for at fylde den med sæbe; først da jeg kom med kniven, faldt han et øjeblik til ro. Da jeg havde barberet ham, ønskede han at få klippet sit lille overskæg. Jeg, som havde holdt mig uden for diskussionen, tænkte; nu skal han ha'; med 1/4 mm maskinen raserede jeg totalt overlæben på ham. Ved at føle sig frem, anede han uråd, fik fat på et spejl, og så fik jeg en omgang, hvor han dog skændte. Jeg stod kold og rolig for enden af sengen og lod ham rase ud. Da han sluttede, sagde jeg; sålænge du er her på sygehuset, skal jeg nok bestemme hvordan dit overskæg skal klippes. Jeg indrømmer det var en for kraftig replik, men det var jo hele situationen der havde skabt den, og det glædede mig meget at se, at affæren med overskægget kaldte smilet frem på den syge mand. Et sådant tilfælde af kritik var nu ikke almindeligt, i reglen er patienter da tilfredse og taknemmelige. Jeg havde på fornemmelsen at være velkommen, når jeg viste mig på stuerne, det er dog sket, at jeg fra en patient er mødt med følgende udbrud: »må vi så være fri for historier i dag, jeg blev opereret i går, og det gør ondt når jeg griner«. -Jeg, som vel nok er meget ude om mig, morer mig, når jeg selv er genstand for en nedskæring. En dag jeg kom ind på en fire mands stue, var der indlagt en ny patient. Han fyldte kort efter indlæggelsen 80 år. Jeg nævner alderen, fordi han forbløffede mig med sine hurtige

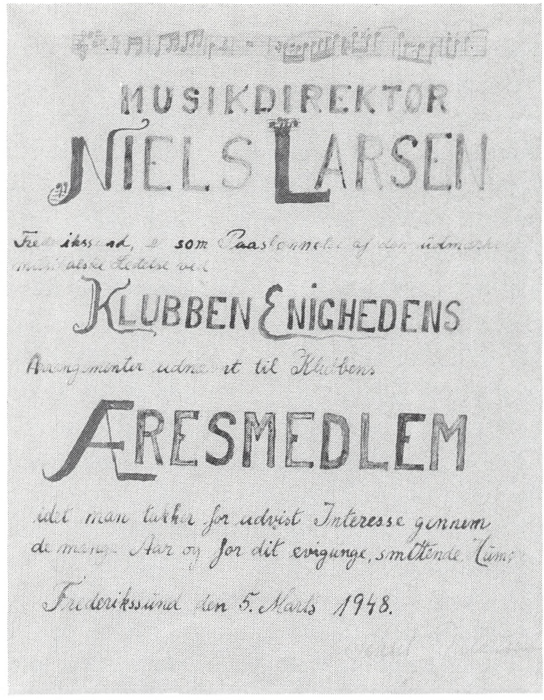
MUSIKDIREKTOR
NIELS LARSEN
KLUBBEN ENIGHEDENS
ÆRESMEDLEM
Frederikssund den 5. Marts 1948.

Frederikssund Lokalhistoriske Samling.

og gode svar. Under indsæbningen indledte jeg samtalen med spørgsmålet; hvor er De fra min gode mand? Jæ æ fra Østby, oplyste han. (Østby er en lille landsby med et par gårde og nogle huse i Horns herred). Da jeg derefter spurgte ham: Østby er vel en ret stor by, svarede han: ja, dæd æ ingen ringe by. Da jeg derpå spurgte, hvor mange barberer er der i Østby, kom svaret så aldeles omgående: dær æ trej, næ, sagde han, dær æ kuns to, jæ ska seje dom, den treje rægner vi inte rejdig mæ, han æ så'en fusker, han spiller no'ed ve si'en a. Havde jeg anet at jeg var kendt af den gamle mand, havde jeg nok været lidt forsigtigere med mine spørgsmål.

Overlæge Scheibel satte pris på at se velsoignerede patienter. Der havde i længere tid ligget en meget langhåret ung mand, som endelig havde ladet sig klippe. Da overlægen ved stuegangen kom til den klippede og velfriserede unge mand, sagde han: »Niels Larsen har nok været her«. Fra første reservelæge, som er en ivrig dyrker af det ædle fløjtespil, kom denne supplerende bemærkning: »ja, håret er gået fløjten«.

En dag måtte Laura med et slemt snitsår på venstre hånds tommelfinger tage til lægen, som sendte hende på sygehuset, hvor hun efter endt behandling blev indlagt. Nu var problemet jo, om fingeren ville blive stiv, hvilket både lægerne og

vi var stærkt interesseret i, da dette ville være ret uheldigt for hende som pianistinde. Otte til ti dage efter indlæggelsen kaldte første reservelæge mig under stuegangen til side og fortalte, at forbindingen havde været fjernet, og fortsatte, jeg tror jeg kan love Dem at Deres kones finger skal blive god igen, således at det ikke kommer til at gå ud over klaverspillet. Vel af glæde over at høre dette kom tosserierne op i mig og jeg spurgte meget alvorligt: sig mig herr doktor, tror De også min kone kan komme til at blæse klarinet? Doktoren greb det praktisk an. Han stillede sig med venstre hånd øverst og højre nederst, holdende en imaginær klarinet bevægede han særligt venstre hånds tommelfinger og sagde: det tror jeg godt jeg tør love. Det var glimrende, sagde jeg, det har hun nemlig aldrig kunnet før. Jeg skal indrømme, at jeg, da ordene var undsluppet mig, blev ked af min dristighed, men lægen, som den humørfyldte mand han var, bragte den selv videre, f.eks. ved stuegangen hos min kone, hvor han fortalte hende, at han havde lovet mig, at hun skulle komme til at blæse klarinet: den kunne Laura ikke forstå, før hun fik forklaringen af mig. Fingeren blev imidlertid stiv, men til vort hjemmespil klarer hun sig meget godt. Ja, omgangstonen på sygehuset var meget hyggelig, og når jeg så efter endt arbejde kom på kontoret med min arbejdsseddel, fik jeg af den anekdotesprængte inspektør en sidste injektion, som nok skulle holde mig frisk til næste morgen. En herlig forbindelse har jeg dog med sygehuset endnu. Ved højtideligheden for patienterne juleaften, hvor præsten læser juleevangeliet og julesalmer synges, spiller Laura og jeg en dertil passende afdeling underholdningsmusik. Når undtages julen 1937, hvor jeg selv var patient på sygehuset, har jeg medvirket ved disse julefester siden 1925, og altid følt en dyb glæde derved. Der er en særlig højtidelig stemning over sygehusets julefester, som vi meget nødigt vil undvære, vi synes begge, det er en dejlig optakt til julen. I de 28 år jeg arbejdede på sygehuset, har jeg i tre perioder, sammenlagt 11 måneder, opholdt mig der som patient. I 1937 fik jeg fjernet den ene nyre og var meget syg, da operationen måtte foretages og der stødte flere komplikationer til. I 1953 var det, som tidligere nævnt, vandværket der blev sat i stand. Jeg har altså lært Frederikssund sygehus grundigt at kende, både som funktionær og patient, og blev mødt med venlighed i udøvelsen af min gerning; jeg blev nærmest forkælet som patient, og nu jeg nyder mit otium, glæder jeg mig over de mange gode og smukke minder jeg har derfra.

Barberfaget har fra jeg begyndte til jeg i 1953 sluttede, som alt andet været i udvikling. Et hygiejnisk fremskridt var sæbeskumsmaskinen, med et friskt skum til hver barbering, der afløste sæbebækkenet, hvorfra sæbestykket vandrede fra ansigt til ansigt. Det gamle sæbebækken bruges dog endnu som skilt for faget. De første hårklippemaskiner jeg omtaler på side 36, er afløst af elektriske, og er et herligt stykke værktøj. Sår i skægbunden, folk kaldte det skægsyge, kom man i min ungdom af og til ud for, dette er så godt som ophørt. Efter en sådan barbering skulle der en større renselsesproces til, værktøjet koges, sæbestykket destrueres o.s.v. Kunderne var nemlig altid villige til at give barberen skylden for påførelsen

Niels Christian Larsen - kaldet Fløjte Niels - fotograferet i sit hjem 1956. Frederikssund Bibliotek.

af smitten. Et andet ubehageligt arbejde, som dog skyldtes manglende renlighed hos kunden, var, når denne ved en hårklipning viste sig at være fyldt med utøj; særligt var det galt med børnene, dette er forlængst ophørt. Selve barberingen er snart en saga, den moderne barber (titlen er nu forandret til frisør) har særlig kastet sig over hårkunsten, og mange steder negligeres ligefrem barberingen. For år tilbage skiltede man i barberforretningerne med, at hårklipning ikke fandt sted lørdag eller dagen før helligdag, dette er totalt forandret, nu kommer hårarbejdet i første række. For er par år siden gik jeg ind i en af Vesterbros store frisørforretninger, dels for at blive barberet, dels for at studere forretningsgangen. Der var mange kunder. En herre åbnede døren; da han så der var travlt, spurgte han: varer det længe? Intet svar. Han gentog sit spørgsmål og tilføjede, jeg skal kun barberes.

Ja, så varer det længe, kom det promte svar. Med de små priser vi i mine yngre dage fik, var det et slid, men der kendtes jo ikke andet og man klarede sine forpligtelser og levede livet lige så lykkeligt, som man senere har gjort.

Goder, som vi nu finder selvfølgelige, vand, gas, elektricitet og W.C., havde vi ikke i min barndomstid i Frederiksværk. Hvem der ikke selv havde brønd ved ejendommen hentede vand ved pumper, anbragt forskellige steder i byen. Belysningen var petroleumslamper, og så havde vi lokum i gården. Udviklingen der bragte os vand og gas, kom dog allerede i halvfemserne.

Når jeg nu ser tilbage er jeg taknemlig for som livet har formet sig for mig; mine to erhverv har suppleret hinanden på bedste måde og gjort tilværelsen afvekslende for mig. Mit virke på sygehuset og mit ophold der som patient, har været med til at give mit liv indhold. At have med syge mennesker at gøre og også selv prøve alvorlig sygdom, er tankeudviklende. Den østrigske kulturhistoriker Egon Friedell skriver det således: Sygdommene er produktive, ved deres hjælp går sjælen gennem en lutring, en renselse, styrket ud i nyt liv. Fra min ungdom har jeg interesseret mig for religiøse spørgsmål og været en noget søgende natur. I trediverne sluttede jeg mig til læren om Christian Science, hvorfra jeg siden har fået min åndelige næring og som har betydet meget for mig. Jeg tilhører dog stadig folkekirken.

Hermed slutter min levnedsskildring som Nationalmuseet har anmodet mig om at skrive.

KRONBORGS FÆSTNINGSVÆRKER

I anledning af 400-året for Kronborg slots færdiggørelse 1585 havde Frederiksborg Amts historiske Samfund under ledelse af fhv. direktør for Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, dr. phil. Henning Henningsen, arrangeret en ekskursion til Kronborg 21. sept. 1985, dog ikke for at bese selve slottet, men for at få en orientering i fæstningen Kronborgs historie. De færreste tænker på, at Kronborg i sin tid var en af Nordeuropas stærkeste fæstninger, og at størstedelen af forsvarsværkerne er bevaret som et enestående og håndgribeligt studiemateriale i fæstningsbyggeri lige fra middelalderen og op til 1800-årene.

Helsingørs første borg var *Flynderborg*, et kongeligt anlæg fra omkr. 1150, hvis maltrakterede, men ret anselige voldsted endnu eksisterer, beliggende på »vallen«, den høje stenalderkystlinje lige syd for byen. På Valdemar Atterdags tid, måske allerede ca. 1340, blev den opgivet og afløst af en langt mere storslået borg yderst på den pynt, der kaldtes Krogen. Borgen fik navn derefter: *Krogen* eller *Ørekrog*, - begge navne brugtes i flæng (ør = gruset strand; jfr. Helsingør, Øresund). Før den har der rimeligvis stået et stort sømærke, en båke fra 12-1300-årene, til vejledning for de søfarende. Borgen, der sammen med Kærnen i Helsingborg kontrollerede Sundet, var af røde munkesten med en kvadratisk ringmur (80 × 80 m; murens tykkelse fra 2 til 3½ m) og et kærnetårn (donjon), der samtidig var porttårn. Det er altså ikke Erik af Pommern, der har anlagt Krogen, som det overalt hævdes, - han har højst foretaget visse byggearbejder på den i 1420'rne i anledning af indførelsen af øresundstolden (1429-1857).

1574-85 lod Frederik II Krogen radikalt ombygge og forvandle til det prægtige renæssanceslot, som i 1577 fik navnet *Kronborg*. I dets murværk er det meste af den gamle borg indkapslet. Slottet omgaves af en for datiden moderne muret vold, *»Hovedvolden«*, med fire bastioner og delvis med voldgrave. Den var færdig 1577 (Hans van Paeschen), men Ridderpostejen mod nordvest blev ombygget 1583-85 (Anthonis van Opbergen) og udvidet, så den kom til at rumme kasematter til garnisonen i krigstid foruden udenomsbekvemmeligheder, som man helt havde glemt at planlægge: stald, vognport, værkstedsrum, bryggers osv., samt den dækkede (beskyttede) vej ind til Mørkeport. På Strandpostejen, nu Flagbastionen, vajede allerede dengang dannebrog, som de forbipasserende skibe måtte vise deres respekt. Et palisadehegn uden forsvarsmæssig nytte var opført uden om slottets område.

Christian IV forstærkede slottets landside med forholdsvis enkle og fra først af underlig gammeldags værker i forbindelse med Helsingørs lidet effektive bymur (1616ff.). Svenskerne indtog dem uden besvær under den lange og blodige

belejring 1658. Efter den katastrofale svenskekrig, hvorunder bl.a. Skåne gik tabt, investerede den forarmede danske stat større pengemidler for at forbedre alle de utidssvarende danske fæstninger, især Kronborg (Henrik Ruse). Arbejdet gik dog ret langsomt. Først 1688-98 blev det vældige *Kronværk* bygget (af mursten) som forværk (anden forsvarslinje) for Hovedvolden og til beskyttelse af den ny militærby, som opstod syd for slottet. Indgangen udefra skete gennem Kronværksporten (Lambert van Hauen). Kronværket værnedes ved en tredje forsvarslinje, en fremskudt *vestfront* med et yderst kompliceret anlæg (jordværker for at opfange kanonkuglerne) af to raveliner med faussebraier (lave forvolde) og tre kontregarder med flankeanlæg, foruden et vidtstrakt vandområde. Foran dette bælte af kunstfærdige småfæstninger lå som fjerde og yderste ring glacis'et med den mod ydersiden skrå voldprofil. Ud mod det svigefulde hav, som i storm og isgang truede Hovedvoldens nord- og østflanke, opførtes 1777-85 tretten søbat-

Kronborgs fæstningssystem på dets højdepunkt, tegnet i luftperspektiv ca. 1720. Man ser de forskellige forsvarslinjer af volde og grave: inderst om slottet (som forøvrigt er forbavsende forkert tegnet) Hovedvolden; uden for denne Kronværket (navnet kommer af at det set oppefra ligner en krone); som tredje linje forværkets rad af raveliner og kontregarder, afgrænset mod vest af det lave, fladt skrånende glacis. - Plan i Joseph Egnatius de Fignets kortsamling i Forsvarets arkiver, Rigsarkivet.

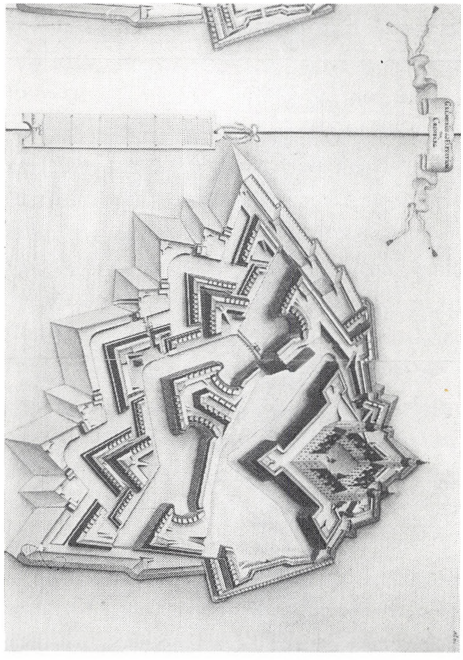

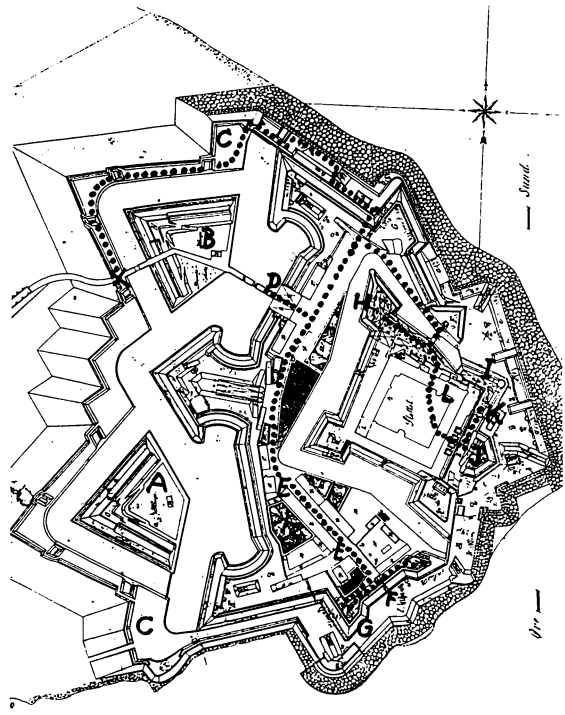

Kronborg fæstning ca. 1821, da tredje forsvarslinje var forenklet og erstattet af forstærkede raveliner. Forneden t.v. von Scholtens (A), som blev demoleret under havneudvidelserne 1859ff.,og foroven t.v. den stadig eksisterende Württembergs ravelin (B), hvorigennem vejen til Kronværksporten fører i knæk, så en fjende ikke kan skyde ind i den. Med prikker er den beskrevne rundgang markeret. C = Våbenpladser i glacis'et;D = Kronværksporten; E-E = Lavetgaden i militærbyen; F = Vandporten; G = Lille søndre bastion; H = Ridderpostejen (nu Frederik IV's bastion); I = Strandpostejen (Flagbastionen); J = Helsingborgs ravelin; K = Kanonstillingen fra 1570'erne; L = Erik af Pommerns kammer. - Plan i Tøjhusmuseet.

terier med vældige stenglacis'er. Det hele var baseret på et dybdeforsvar efter rækkeviden af datidens skyts.

Heldigvis kom værkerne aldrig på prøve, for de blev meget hurtigt forældede. Fæstningen formåede ikke engang at stoppe den engelske flåde 1801 og 1807. Det var dyrt at holde fæstningen kampklar. Til et normalt forsvar krævedes over 250 kanoner, og efterhånden som angrebsvåbnene blev stærkere, blev man klar over, at den overdimensionerede vestfront måtte forenkles, hvilket dog først skete 1818-21. Til gengæld blev de to raveliner betydelig forstærkede. Fæstningen nedlagdes dog 15 år senere (1835) og blev degraderet til »salutfæstning«, hvad den sådan set stadig er. Efter sundtoldens ophævelse 1857, som økonomisk ramte Helsingør hårdt, fik byen som kompensation en større havn. Udgravningen af

bassinerne 1859ff. og 1878ff., tillige med anlægget af Helsingør Jernskibsværft 1882 medførte, at den sydlige ravelin (von Scholtens) med glacis og voldgrav måtte sløjfes, men i det store og hele ligger fæstningsværkerne dér endnu ret velbevarede. Det var dem, som de ca. 150 deltagere i ekskursionen skulle besøge. Takket være Kronborg slotsforvaltnings velvilje fik de lov til at bevæge sig over hele terrænet, som for visse deles vedkommende stadig er et lukket land.

Man samledes ved yderste bro (Kronborgvej) og gik rundt langs Württemberg ravelins voldgrav i læ af glacis'et til den nordlige våbenplads. Herfra langs Kronværkets lange murede nordflanke (Dronningens bastion) og gennem poternen (udfaldsporten) ind i selve Kronværket. Et smut ud gennem Kronværksporten for at se dens vejrbidte yderportal fra 1690 med Thomas Kingos barokke vers, som her skal gengives nøjagtigt i originalens form og stavemåde, da det overalt, hvor det er aftrykt, citeres mer eller mindre forkert:

Trin ind, om du est wærd. Jeg Lader op Min Bue,
Og Aabner Pladsen til det Croned-Slot at Skue,
TREE KONGER det har ført af Wand, af Ild og Skudd,
Trodz Hauetz Slug, Trodz Brand, Trodz fienders Kuglebrudd.
Nu Har KONG CHRISTIAN Den Femtes Magt og Moye,
Bygt Crone-Werket, Trodz huer afuinds siuges oye.
Gud Giue KONGEN og Hans Slegt en Æuig Rood,
Saalænge Øresund skal Kysse CRONBORGS Food.

Videre ned i militærbyen med de stilfulde gule huse, hvoraf nogle er fredede, ad Lavetgaden til Vandporten og op på Lille søndre bastion med det skønne blik på slottets syd- og østfløj med den elegante kirkegavl, samt over Sundet. Tilbage samme vej til Hovedvoldens nordside med Ridderpostejen, gennem hvis nordfacade den oprindelige indgang var. Over inderste bro gennem portalen (Frederik III 1664) ind til den dækkede gang og en afstikker til bastionens indre med kasematter og de forskellige rum fra ombygningen 1583ff. I den gamle vognport sidder Hans Pedersen-Dans statue fra 1907 af sagnhelten Holger Danske, oprindelig af gibs, i 1985 omstøbt i beton. Videre gennem den som et S svungne Mørkeport (man måtte jo ikke kunne skyde ind i slotsgården udefra), den oprindelige fæstningsport fra 1577 (van Paeschen), ind i Firportegården og gennem Gert van Groningens pragtfulde inderste slotsportal (1576) ind i selve slotsgården. I sydvesthjørnet ser man det store kanontårn (1574), bygget oven på en del af det middelalderlige palatium i vestfløjen som en kubistisk klods uden udsmykning. I flere af rummene i slottets stueetage kan Krogens gamle ringmur endnu iagttages, bl.a. i det såkaldte Erik af Pommerns kammer, hvor kongerne havde deres opholdsrum (tronsal?). I østfløjens indre ses nogle kanonåbninger fra 1558, vendende ud mod søen. Fra slotsgården gennem poternen under østfløjen og Hovedvoldens østkurtine ned til Helsingborgs ravelin, som nu benyttes til

friluftsopførelserne af Shakespeares Hamlet. Under Hans van Paeschens Strandpostej (Flagbastionen) findes i inderste hak, dækket af et »øre», bevaret et kasematrum fra 1570'erne med kanonstilling; over åbningen ses aftrækshullet for krudtrøgen, og i rummet findes en muret ovn til at gløde kanonkugler i, samt en trappe op til bastionens øverste platform.

Som det vil forstås havde man undervejs lejlighed til at iagttage og drøfte mangfoldige detaljer i flere århundreders fæstningskunst i broget forvirring. Ovenstående oversigt skulle hjælpe til med at sætte det hele ind i den historiske sammenhæng.

Efter rundvisningen holdtes generalforsamling i Handels- og Søfartsmuseets skolelokale, - på Frederik II's tid en del af portrummet, efter 1736 et gemak i den nyindrettede kommandantbolig (Laurids de Thura). Under Caroline Mathildes ufrivillige ophold på slottet i 1772 boede hun i den smukt udstyrede suite, og i selve værelset var der officersvagt for at passe på hende.

FORMANDSBERETNING 1984/85

Det forløbne foreningsår 1984/85 har måske udadtil været præget af en vis stilhed i foreningens liv. Når der ses bort fra de to årlige, traditionsrige udflugter samt udgivelsen af Historisk Samfunds agtværdige årbog, har de medlemsorienterede aktiviteter været stærkt begrænsede.

Dette kan måske virke lidt mærkværdigt, når bestyrelsen netop gennem de seneste år har antydet, at foreningslivet skulle udvikles og styrkes. Hertil kan bemærkes, at bestyrelsen rigtignok arbejder ihærdigt på at finde nye og spændende veje for at bibringe vores forening fornyelse og udvikling, men at dette så sandelig er betydeligt vanskeligere end det måske umiddelbart synes. Der er mange forhold, der skal tages i betragtning, ligesom der naturligt skal foretages en vis afvejning i forhold til mål og midler. Arbejdet er imidlertid godt i vej, og mange af de tanker foreningens tidligere formand stadsbibliotekar Erik Buch Vestergaard havde omkring Historisk Samfunds fremtidige virke, er så småt under realisering. Inden jeg går over til at omtale dette nærmere, vil jeg gerne sige Erik Buch Vestergaard hjertelig tak for det store og uegennyttige arbejde, han har udført som formand. Erik Buch Vestergaard kunne meget vel have siddet som formand endnu i mange år, men valgte at gå som formand efter kun 7 år. Lykkeligvis besluttede han, ligesom sin forgænger i formandsstolen, lektor P. C. Nielsen, at blive i bestyrelsen og dermed fortsat være med til at tegne og udvikle Historisk Samfund. Tak for dette.

Det blev i forbindelse med bestyrelsens konstituering besluttet at nedsætte et helt nyt udvalg med den måske lidt kryptiske betegnelse »Det eksterne samarbejdsudvalg«. Udvalgets kommissorium er kort og godt at søge etableret et større og bredere samarbejde med de lokalhistoriske arkiver og foreninger i amtet såvel ved arrangementer som ved bogudgivelser. Det kan kun være i alle lokalhistorisk interesseredes interesse, at et bedre samarbejde etableres og udvikles.

Der har allerede været visse tilløb i denne retning, således ved udarbejdelsen af Historisk Samfunds jubilæumsbog i 1979, hvor stort set alle lokalhistoriske arkiver deltog med bidrag til bogens tekster og billeder. Dette bliver også tilfældet ved den kommende årbog, der i anledning af 40-året for Danmarks befrielse udelukkende vil omhandle besættelsestiden i Frederiksborg Amt. Redaktør og hovedforfatter er Henrik A. Bengtsen, der jo som bekendt også sidder i Skriftudvalget.

Ideen til projektet omkring besættelsestiden udspringer fra Amtsrådets udvalg for kulturelle anliggender, der også danner det økonomiske grundlag for udgivelsen af bogen, hvoraf alle medlemmer af Historisk Samfund vil modtage et særtryk som årbog. Bogen vil gennem emneorienterede artikler give et billede af besættelsestiden i amtet. Der vil med andre ord ikke blive tale om en traditionel, sammenhængende beskrivelse af denne periodes historie. Emnemæssigt og geografisk vil bogen blive tilstræbt at være så bred og vidtfavnende som muligt.

Netop på dette område træder de lokalhistoriske arkiver og foreninger ind som en helt afgørende faktor. Materiale og viden rummes her i næsten uoverskuelige mængder. Den hjælpsomhed og deltagelse, der har været udvist fra alle sider i bestræbelserne på at få dette historiske projekt til at fungere og resultere i et virkelig lødigt og spændende bogværk, styrker mig i troen på et fremtidigt samarbejde ikke alene på det økonomiske plan med Amtsrådet, men også det lokalhistoriske plan. Det skal bemærkes, at udgivelsen af denne bog, der bliver på omkring 120 sider, har været under stort tidspres. Fra ideen blev undfanget og endelig akcepteret i juni måned til præsentationen af bogen omkring 19. november, vil der kun være gået knapt et halvt år indbefattet en lang sommerferie. En ganske imponerende præstation må man nok sige. På det historiske plan skulle samarbejdet mellem arkiver og foreninger gerne omfatte meget andet end bøger. Fælles arrangementer omkring foredrag og udflugter vil efter min mening være en nærliggende mulighed. Et første tiltag i denne retning har vi i indbydelsen til medlemmerne i Historisk Forening for Tikøb og Omegn om deltagelse i den forestående omvisning på Kronborgs fæstningsværker.
Ønsket om et nærmere samarbejde er også baggrunden for den henvendelse, som i løbet af efteråret vil udgå til alle de lokalhistoriske arkiver og foreninger i amtet om et samarbejde omkring temaet »Trafik i Frederiksborg Amt gennem tiderne« Emnekredsen er vidtfavnende, ligesom den geografiske spredning er vidtrækkende i dette emne. En nærliggende mulighed vil være, som allerede antydet, at der i samarbejde arrangeres ture og foredrag i tilknytning til årbogens forhåbentlig mange forskellige trafikemner, det være sig om jernbaner, stationsbyer, transport til lands og vands, veje, dagvogne, rutebiler, taxa, biler og cykler for blot at opregne nogle forholdsvis få oplagte emner, som der kan skrives såvel store som små artikler om. Et sådant samarbejde kan naturligvis i høj grad også tage sit udgangspunkt og udvikles i forbindelse med emner i de traditionelle årbøger med blandet indhold.
Ekstraordinære forhold bevirkede, at årbogen 1984 udkom urimelig sent og ulykkeligvis også midt i juletravlheden, hvilket bl.a. forårsagede, at mange årbøger først nåede frem til medlemmerne i begyndelsen af januar måned. Julesalget blev heller ikke hvad det kunne have været. Uvist af hvilken eksakt grund har det også vist sig umuligt at få årbogen anmeldt i den amtsdækkende avis. Man kan så til gengæld glæde sig over, at årbogen iøvrigt er anmeldt med megen ros. Dette gælder også en svensk avis, som lagde megen spalteplads til. Bestyrelsen er helt på det rene med problemet omkring den ofte sene udsendelse af årbogen og vil selvfølgelig af al magt søge at tage højde for, at dette ikke gentager sig fremover. Også proceduren omkring henvendelser til Historisk Samfund, herunder ind- og udmeldelser, vil blive taget op til overvejelse og ændring.
Årets første udflugt gik til Fruebjerg i Grib Skov. Turudvalget havde med vanlig omhu og grundighed tilrettelagt en smuk og spændende tur. Man mødtes ved Moder Gribs hule, hvor der kort orienteredes om stedets historie. Herefter gik

man i samlet flok gennem den dejlige bøgeskov mod Fruebjerg. Undervejs fortalte P. C. Nielsen om forskellige skovmæssige forhold. De omkring 45 deltagere i turen blev ikke alene synsmæssigt vidner til, at bøgeskoven sprang ud, men også lydmæssigt. På toppen af Fruebjerg fortalte H. C. Jarløv om Fruebjergs historie, herunder de store møder. P. C. Nielsen havde forinden sonderet terrænet og fundet den gamle helligkilde ved Fruebjergs fod. På vejen tilbage til udgangspunktet besigtigedes et gammelt kanalsystem, der oprindelig var projekteret til forsyning af Frederiksborgsøen med friskt vand. Herefter fortsatte turen til den lille, spændende Nødebo kirke, der netop var blevet restaureret. Erik Buch Vestergaard benyttede iøvrigt en lille pause i turudvalgets mange fine indslag til at orientere om den længe bebudede lokalhistoriske amtsbibliografi, som netop var udkommet. Amtsbibliografien er et uvurderligt aktiv og redskab for det lokalhistoriske arbejde i amtet. Fra Nødebo kirke kørte en del af turdeltagerne derpå til Skovskolen, hvor de medbragte madpakker og kaffe blev indtaget under hyggelig passiar.

Årets anden udflugt har været berammet til idag, hvor Kronborg Slot har været turens mål og emne. Fhv. museumsdirektør, dr. phil. Henning Henningsen har på vanlig kyndig måde været turfører og fortalt om det jubilerende slots historie og da navnlig fæstningsværkerne. Med sin medrivende fortælleglæde og veloplagthed har det været en virkelig storartet og spændende oplevelse for de henved 150 deltagere.

Foreningens økonomi er primært kassererens ressort og vil blive klarlagt umiddelbart efter denne beretning, men det kan dog til almindelig beroligelse nævnes at økonomien ser helt godt ud.

En tak skal i denne forbindelse lyde til Historisk Samfunds trofaste støtter - vore medlemmer, Kulturministeriet, kommunerne, Sparekassen SDS og antikvarboghandler Carl Julius Petersens fond, som har imødekommet vore ansøgninger om tilskud.

Sluttelig vil jeg sige tak til bestyrelsen for godt og altid behageligt samarbejde.

Siden generalforsamlingen på Kronborg er årbogen udsendt. Den er blevet vældig godt modtaget af pressen, som har givet den megen og fornem omtale. Et par sydsvenske aviser har således ofret ikke mindre end halve sider på omtalen af årbogen. Øjensynlig er den også faldet i god jord hos medlemmerne, som desværre bliver stadig færre i antal, hvorfor alle nødvendigvis opfordres til at agitere varmt for medlemskab blandt venner og bekendte. En potentiel medlemskreds er utvivlsomt endvidere at finde blandt de mange, som på anden måde har erhvervet årbogen. Oplaget på de 1050 årbøger er således næsten udsolgt. Restoplaget er i skrivende stund (maj 1986) kun på 25 årbøger. Hertil resterer 100 eksemplarer af særbogen, som det i sidste øjeblik lykkedes Amtshistorisk Samfund at erhverve af Amtsrådets oplag.

Historisk Samfund har nu fået et egentlig sekretariat og dets leder er Tenna

Bülow. Hidtil har sekretariatsfunktionen som bekendt været henlagt til Jette Nielsen, Sparekassen SDS og årbogssalg hos Inger Nielsen, Folehavevej, Hørsholm. En stor og hjertelig tak skal lyde til dem begge for deres store og uegennyttige indsats.
Alle indmeldelser, bogbestillinger samt øvrige henvendelser skal herefter rettes til Tenna Bülow, Stjernegade 6, Helsingør, 02 10 08 43.
Vi håber, at denne ændring vil afhjælpe et længe næret ønske om en mere hensigtsmæssig organisationsform, men også gøre det lettere for medlemmer og andre at komme i kontakt med Amtshistorisk Samfund.
Endelig må jeg med beklagelse - om end også med fuld forståelse for bevæggrunden - tage til efterretning, at fhv. lektor Henning Ring ikke længere føler at kunne påtage sig det meget tids- og arbejdskrævende arbejde som formand for skriftudvalget. Lykkeligvis har Henning Ring givet tilsagn om sin fortsatte medvirken i skriftudvalgets arbejde, hvorved der fortsat kan drages nytte af Henning Rings mangeårige erfaring og store viden på området, og dermed skabes en god og rimelig kontinuitet i bogudgivelsen.
Årbogen for 1986 er nu i trykken og vil foreligge primo november. Den vil - udover det obligatoriske foreningsstof - indeholde en række spændende artikler med titler som »Minder fra en fodtur i Hornsherred 1869« - »Pension Solhøj i Hornbæk« - »Niels Chr. Larsen (Fløjte-Niels), musiker og barber i Frederikssund« og »Kronborgs fæstningsværker«. Årbogen bliver på henved 100 sider. Hvad årbogen for 1987 vil omfatte, er derimod langt vanskeligere at sige noget eksakt om på nuværende tidspunkt. Men en række personer har givet tilsagn om forskellige artikler inden for emnekredsen »Trafik i Frederiksborg Amt«.
Udgivelsen af en sådan temabog håber bestyrelsen kan blive indledningen til et tættere samarbejde med de øvrige historiske institutioner i vort amt. Knud Christoffersen, der er formand for det eksterne samarbejdsudvalg, har allerede taget initiativ i den forbindelse.
Personligt kunne jeg meget vel tænke mig, at der blev indledt et samarbejde om udgivelsen af et fælles kvartalsskrift, eller måske blot et halvårligt på 16-20 sider, med mindre, lokalhistoriske artikler, debatindlæg, meddelser, anmeldelser og aktivitetskalender m.v.
Sluttelig vil jeg gerne rette en hjertelig tak til fhv. museumsdirektør Henning Henningsen, som desværre har besluttet sig til at trække sig tilbage fra arbejdet i bestyrelsen.
Henning Henningsen har været med i bestyrelsen siden 1968, og Amtssamfundet har således i 18 år kunne nyde godt af den kolossale viden og erfaring, som Henning Henningsen ubestrideligt besidder i det historiske arbejde. Uden Henning Henningsens omfattende og uvurderlige arbejde - ikke mindst i skriftudvalget i samarbejde med Henning Ring - ville årbøgerne ikke have haft det høje og fornemme stade, som disse ubestrideligt har i dag. Det bliver et meget stort savn, såvel menneskeligt som arbejdsmæssigt, ikke længere at have Henning Henning-

sen i bestyrelsen, men lykkeligvis vil han fortsat være aktiv i samfundets medlemskreds.
Amtssamfundet og bestyrelsen havde tilsvarende - om end ubevidst - set frem til i endnu mange år at kunne samarbejde med og trække på lektor P. Chr. Nielsens store viden og arbejdskraft. Men sådan ville skæbnen øjensynlig ikke. P. Chr. Nielsen er således pludselig ikke længere blandt os.
Personligt har jeg kun kendt P. Chr. Nielsen i godt og vel en halvsnes år. Men i de forløbne år har jeg fået et klart indtryk at et overmåde dygtigt og initiativrigt menneske - altid venlig og forstående. Hertil en person med store visioner - en igangsætter og ivrig opfølger som få. Under P. Chr. Nielsens formandskab blev Amtssamfundet ikke alene bibragt en tiltrængt fornyelse, men blev samtidig bragt et betydeligt skridt videre i det historiske arbejde.
Ære være P. Chr. Nielsens minde.

Kenno Pedersen

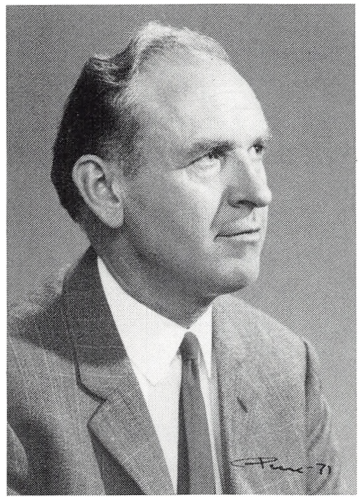

P. Chr. Nielsen

Det var et chok også for os i Frederiksborg Amts Historiske Samfund at erfare om P. Chr. Nielsens død i slutningen af august. Med sin energi og entusiasme deltog P. Chr. Nielsen altid aktivt i foreningens arbejde og i en periode på 10 år fra 1969-1979 var han formand. Det faldt i min lod allerede i 1969 at inddrage P. Chr. Nielsen i de indledende drøftelser om udarbejdelsen af en lokalhistorisk bibliografi for Frederiksborg amt. Med det samme mærkede jeg den vågne og levende personlighed, som kunne rådgive og begejstres på samme tid. Det førte til et frugtbart samarbejde mellem blibliotekerne og Frederiksborg Amts Historiske Samfund på flere områder og bestandig præget af P. Chr. Nielsens interesse. Han videreførte i sin formandsperiode traditionerne fra forgængere i embedet på værdig måde og det faldt ligeledes i min lod at løfte arven i 1979 som formand og søge at leve op til P. Chr. Nielsens forbilledlige ledelse af foreningen. På en gang venlig og myndig og med et humørblink i øjet. Jeg følte i ham og i Inger Nielsen at have gode venner og ofte vil vi i Frederiksborg Amts Historiske Samfund tænke tilbage og mindes P. Chr. Nielsen som det store værdifulde menneske han var og den indsats han kom til at yde på så mange måder.

Æret være P. Chr. Nielsens minde.

30.9.86

Erik Buch Vestergaard
Stadsbibliotekar
Helsingør

LOVE FOR FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND

Vedtaget på generalforsamlingerne 20. februar 1967 og 17. maj 1968

1. Samfundets formål er at vække og nære den historiske sans ved at fremdrage den stedlige historie og værne om de synlige fortidsminder, der findes i amtet.

2. Formålet søges hovedsagelig nået dels ved udgivelsen af en årbog eller andre bøger, hvori emner af den lokale historie behandles på en let læselig måde, dels ved at tilskynde til og mulig fremhjælpe udgivelsen af større bearbejdelser af historiske emner, der særlig vedrører amtet, samt ved afholdelse af møder og udflugter.

3. Medlemskontingentet fastsættes af generalforsamlingen. Medlemmerne modtager gratis samfundets årbog.

4. Samfundets bestyrelse består af mindst 7 medlemmer, der vælges af generalforsamlingen. Bestyrelsen konstituerer sig selv. Generalforsamlingen vælger tillige 2 revisorer.

5. Til varetagelse af stedlige opgaver kan bestyrelsen vælge et eller flere medlemmer, der er villige til at virke for samfundets interesser, til repræsentanter for dette.

6. På den årlige, ordinære generalforsamling aflægger bestyrelsen beretning og forelægger det reviderede regnskab til godkendelse. Regnskabsåret er fra 1. april til 31. marts.

7. Generalforsamling indkaldes ved meddelelser i dagbladene eller ved direkte indbydelse, der sker mindst 14 dage forud. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, indgives til bestyrelsen mindst 8 dage forinden.

8. En ekstraordinær generalforsamling kan indkaldes, når bestyrelsen finder, at der er grund dertil, og skal indkaldes, når mindst 25 medlemmer stiller skriftlig forlangende derom. Den afholdes efter bestyrelsens bestemmelse.

9. Beslutning om samfundets opløsning og om anvendelse af samfundets midler kan træffes på en generalforsamling med to trediedeles majoritet, hvor mindst en trediedel af medlemmerne har givet møde.

10. Ændringer i lovene skal, for at være gyldige, vedtages på to generalforsamlinger, hvoraf den ene skal være ordinær.

BESTYRELSEN

Formand: Museumschef Kenno Pedersen, Helsingør Kommunes Museer, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf. 02 21 00 98 og privat 02 21 12 15.
Kasserer: Sparekassedirektør Bent Laurents, Sparekassen SDS, Prøvestenen 4, 3000 Helsingør, tlf. 02 22 44 66.
Cand. mag. Henrik A. Bengtsen, Kofod Anchersvej 46, 3060 Espergærde, tlf. 02 23 43 31.
Adjunkt Knud Christoffersen, Kornvænget 151, Frederikssund, tlf. 02 31 56 15.
Museumsdirektør, dr. phil. Poul Eller, Frederiksborg Slot, 3400 Hillerød, tlf. 02 26 04 39.
Arkivar Anna Esbech, Ølstykke Bibliotek, 3650 Ølstykke, tlf. 02 17 86 00 eller privat 01 86 56 02.
Forstkandidat H. C. Jarløv, Fuglsangvej 44, 2830 Virum, tlf. 02 85 02 01.
Bibliotekar Henrik Larsen, Kongensgade 14 A, 3000 Helsingør, tlf. 02 20 32 07, privat 02 10 24 09.
Fhv. lektor Henning Ring, Toftemosevej 23 A, 3100 Hornbæk, tlf. 02 20 25 28.
Provst Knud Tofte, Selsøvej 4, 4050 Skibby, tlf. 02 32 82 32.
Stadsbibliotekar Erik Buch Vestergaard, Kongevejen 54, 3000 Helsingør, tlf. 02 21 46 04.
Alle henvendelser vedr. medlemskab skal rettes til:
Tenna Bülow, Stjernegade 6, 3000 Helsingør, tlf. 02 10 08 43.
Leder af turudvalget: Forstkandidat H. C. Jarløv.

SEKRETARIAT
SALG AF SAMFUNDETS BØGER
Tenna Bülow, Stjernegade 6, Helsingør, tlf. 02 10 08 43

Salg af ældre årgange, Frederiksborg antikvariat,
Æblehaven 10, 3400 Hillerød, tlf. 02 26 07 58

REGNSKAB

DRIFTSREGNSKAB FOR PERIODEN 1/4 1984 til 31/3 1985

Indtægter:	1985	1984
Medlemskontingent	41.715,00	45.395,00
Tilskud:		
Kulturministeriet	6.800,00	5.900,00
Kommuner	11.950,00	9.650,00
Sparekasser	3.500,00	7.500,00
Carl Jul. Petersens hjælpefond	5.000,00	5.000,00
Salg af årbøger	2.909,23	3.736,68
Renter	6.405,17	7.074,45
	78.279,40	83.256,13

Udgifter:			1985	1984
Udsendelse af årbog:				
Honorar	kr.	891,00		1.489,25
Trykning	kr.	47.052,92		42.769,22
Forsendelse	kr.	4.796,10		5.774,00
Moms af medl. m.v.	kr.	8.725,24	61.465,26	7.696,10
Møder og foredrag			2.246,30	1.795,00
Opkrævning af kontingenter			2.860,21	2.552,47
Kontorartikler, porto m.v.			7.281,85	5.198,68
Konting. Lokalhist. fællesfore. m.v.			1.815,40	1.820,00
Gaver			536,80	281,70
Moms af lager (1979-1984)			0,00	2.203,00
Årets overskud			2.073,58	11.676,71
			78.279,40	83.256,13

Aktiver:			
Kassebeholdning		0,00	0,00
Sparekassebeholdning		109.859,91	105.521,47
Girobeholdning		162,35	3.479,20
Tilgodehavende moms		820,37	
		110.842,63	109.000,67

Passiver:			
Egenkapital:			
pr. 1/4-1984 ..... kr.	108.769,05		
+ årets overskud	2.073,58	110.842,63	108.769,05
Skyldig Moms		0,00	231.62
		110.842,63	109.000,67

Helsingør, den 4. juni 1985

Foranstående driftsregnskab og status har vi gennemgået og fundet i overensstemmelse med foreningens bogføring. Beholdningernes tilstedeværelse har vi konstateret.

Åse Gedde S. Riis-Vestergaard

REGNSKAB

DRIFTSREGNSKAB FOR PERIODEN 1/4 1985 til 31/3 1986

Indtægter:	1986	1985
Medlemskontingent	40.505,00	41.715,00
Tilskud:		
Kulturministeriet	4.800,00	6.800,00
Kommuner	13.825,00	11.950,00
Sparekasser	2.500,00	3.500,00
Carl Jul. Petersens hjælpefond	5.000,00	5.000,00
Salg af årbøger	11.765,57	2.909,23
Renter	6.860,92	6.405,17
Indtægter i alt	85.256,49	78.279,40

Udgifter:	1986	1985
Honorar	0,00	891,00
Trykning	38.388,69	47.052,92
Forsendelse incl. porto	9.025,52	4.796,10
Moms-medlemmer m.v.	5.927,60	8.725,24
Udsendelse af årbog i alt	53.341,81	61.465,26
Honorar gl. årbog	1.567,63	0,00
Møder og foredrag	1.935,50	2.246,30
Opkrævning af kontingenter	2.597,58	2.860,21
Kontorartikler, porto, kørsel m.v.	6.601,75	7.281,85
Konting. Lokalhist. fællesf. m.v.	1.738,00	1.815,40
Gaver	478,85	536,80
Udgifter i alt	68.261,12	76.205,82
Årets overskud	16.995,37	2.073,58

STATUS PR. 31/3-1986

Aktiver:		1986	1985
Sparekassebeholdning		119.960,76	109.859,91
Fondsbeholdning		7.530,00	0,00
Girobeholdning		262,39	162,35
Tilgodehavende moms		84,85	820,37
		127.838,00	110.842,63

Passiver:			
Egenkapital:			
pr. 1/4-1985	110.842,63		
+ årets overskud	16.995,37	127.838,00	110.842,63
		127.838,00	110.842,63

Det bemærkes, at fondsbeholdningen er optaget til købspris.

Helsingør, den 17. juni 1986

Foranstående driftsregnskab og status har vi gennemgået og fundet i overensstemmelse med foreningens bogføring. Beholdningernes tilstedeværelse har vi konstateret.

Åse Gedde S. Riis Vestergaard

STIKORDSREGISTER

Alleenberg, forlystelsessted 44,49
Andersen Erhardt, barber 62
Andersen Jens, kroejer 11,16
Andersen Mozart, pensionatsejer 20
Andersen Nina, pensionatsejer 20
Andersen Ulrik, musikdirektør 44,45
Arenateatret, 44,45
Aurvig H., pianist 66
Axel Illums Teaterselskab 64

Brandstrup Ludvig, revyskuespiller 34
Breidals tæppehistorier 50
Buck Frederik, skuespiller 49

Carlsen, barbermester 39,40,44,45
Carls Grethe 32
Caroline Mathilde, dronning 77
Chabeso, ugæret druesaft 23
Christensen J. C., statsminister 50
Christian X, konge 62
Christiansen Chr., professor 30
Christiansen Christian, Hans og Rasmus, købmandsfamilie i Fr.sund 50 ff
Christiansen Ernst, pensionskasse-formand 55
Christoffersen Lars, landsbyspillemand 29

Dampskibet »Frederik VII« 13,16
Dansesalonen »Kæden«, Kbh. 43,44
Dronningens Bastion, Kronborg 75
Dyggve, arkæolog 33
Dyring Albert, musiklærer 40

Ellemosen 33
Erik af Pommern, konge 73
Etablissementet »Lorry« 57,60

Fibiger, præst 45,47
Fischer Vilh., landsformand 54
Firportegården, Kronborg 76
Flagbastionen, Kronborg 73,76
Florant Herman, skuespiller 57
Flynderborg 73
Frederik II, konge 73
Frederik VII, konge 11
Frederikssund 50ff
Frederikssund Andels Svineslagteri 51
Frederikssund Orkesterforening 54ff
Frederikssund Sangforening 53
Frederikssund Sygehus 68ff
Frederiksværk 29ff
Frederiksværk Borgerforening 35,43
Frederiksværk Borgerstiftelse 60
Fruebjerg, Grib Skov 79,80
Fulling Hans, kgl. kapelmusikus 64,66
Frøken Friis Pensionat, Hornbæk 17,18
Færgelunden 14.16

Grethely, Tibirke 33
Groningen Gert van, Kronborg 76
Grundtvig Asta Maria Elisabeth Frijs 5
Grundtvig Frederik Lange, rejsepræst 5
Grundtvig N. F. S. 5
Grundtvig Svend 5
Græsted 41,46
Gæstegivergården »Prindsen«, Roskilde 6,7

Hansen Dagmar, sangerinde 47,48
Hansen Ellen, krokone, Skuldelev 9,15
Hansen Lauritz, kapelmester 32
Harboøre 47
Hauen Lambert van, Kronborg 74
Henningsen Henning, dr.phil, museumsdirektør 73ff
Henriques Fini, komponist og violinist 59,60,64
Holger Danske 76
Holm Ludvig, kgl. koncertmester 30
Hornbæk 17ff
Hornbæk Badehotel 25
Hornbæk Gasværk 21
Hornbæk kro 27
Hornbækrevyer 25
Hotel Dannebrog, Fr.sund 51,57
Hotel Frederiksværk 34
Hotel Isefjord 51,64ff
Hotel Leidersdorff, Hillerød 37
Høeberg Georg, kgl. kapelmester 67

Jacobsen Jacob P., sognefoged og musikdirektør, 63
Jacoby, tysk-jødisk ægtepar, Hornbæk 28
Jellinge 33
Jensen Chr., dansekomponist 30
Jensen Hans, sognefoged, Sigerslevvester 62
Jensen J. O., hotelejer, Fr.værk 43,62
Jensen Jørgen og Kirstine, Fr.værk 45,62
Jensen Morten, fløjtenist, St. Havelse 36
Jensen Peder, visesanger 44
Jespersen Olfert, musikdirektør 44
Jægerspris 8ff
Jødiske flygtninge, Hornbæk 27,28

Kallehave Skov 31
Kalvøpavillonen 61
Kaplan, tysk-jødisk ægtepar, Hornbæk 28
Karlstenen, dyssekammer 12
Kingo Thomas, præst og digter 75
Kiknæs ved Fr.sund 12
Klausen K. M., rådmand 47
Klubben Enigheden, Fr.sund 63ff
Knokkelhuset, Fr.høj 11
Knuth, baron og cirkusdirektør 35
Kock, handelsgartner, Fr.sund 53
Koefoed, realskolelærer, Fr.værk 38
Kraft Tenna, operasangerinde 60
Krag Helle Virkner, skuespillerinde 27
Krambeck, restauratør, Fr.sund 50
Kregme Kirke 36
Krogen 73,76
Kronborgs fæstningsværker 73ff
Kronværk, Kronborg 74ff
Kronprins Frederiks Bro 13,16,62
Krudtværket i Fr.værk 34,36,49
Krygger Jørgen, kromand i Skuldelev 9,15
Kulhusene 11ff
Kærnen, Helsingborg 73
Københavns jernbanegård 6

Lange, musikdirektør 41
Lange Chr., købmand, Fr.sund 50
Larsen Alberg, musiker 29,30
Larsen Carla, damefrisør 29,31
Larsen Edith, datter af »Fløjte Niels« 48
Larsen Hans, musiker og barber, 29ff
Larsen Johanne, »Fløjte Niels's« 1. hustru 45ff
Larsen Jørgen, søn af »Fløjte Niels«, pianist 53,62
Larsen Laura, »Fløjte Niels's« 2. hustru, pianistinde 62 ff
Larsen Niels Christian, »Fløjte Niels«, musiker og barber 29ff
Larsen Tage, barber 61
Larsen Valdemar, kapelmester 45,47,48,50,51
Larsen Vilhelm, barber, 29,30,60,61
Lehmann, direktør 27
Lennø Marius, pianist 53
Lorenzen Thomas S., Scala-direktør 47ff
Lottenburger Leo, kgl. kapelmusikus 44
Lynged Peder, koncertmester 42
Lønne, tandlæge-ægtepar 26,27

Meyer, blikkenslagermester, Fr.værk 36,46
Moder Gribs Hule 79
Moe C., præst 47
Møller, realskolelærer, Fr.værk 38
Møller Emil, pianist og kapelmester 42,43
Møller Peder, violinist 30
Mørkeport, Kronborg 73,76

Nathan, doktor, tysk-jødisk flygtning 28
Nebelong, professor 30
Nielsen Frederik, komponist 41
Nielsen Niels, slagtermester, 29
Nilsson Kristina Birgitta 5
Nørreskoven/Nordskoven, Hornsherred 10ff
Nygårde, Hornsherred 10

Olsen Ole, grosserer 27
Olsen Aage, koncertmester 42
Opbergen Anthonis van, Kronborg 73

Paeschen Hans van, Kronborg 73,76
Panserskibet Helgoland 41
Parkov, oberst 54
Pedersen Chresten, skibsprovianteringshandler 48
Pedersen-Dan Hans, billedhugger 76
Pension Belvedere, Hornbæk 25
Pension Solhøj, Hornbæk 17ff
Petersen, snedkermester, Fr.værk 35
Phillipsen P., Fr.værk 54
Ploug, doktor, tysk-jødisk flygtning 28
Plougmann, organist 57ff
Poulsen Carl, spillemand og landpost 31,32
Poulsen Carl L. T. Hartzfourt, snedkermester 5
Poulsen Kristian L. J., professor, overkirurg 5ff
Poulsen Laura, organist 32

Rasmussen Arne Skjold, pianist 66
Rasmussen Emil, amtsrådsmedlem 68ff
Realskolen i Frederiksværk 38,39
Ridderpostejen, Kronborg 73
Ringhejm Arvid, skuespiller 49
Rosenstand, præst 53
Roskilde 6
Roskildefjorden 7,8,12,15
Ruse Henrik, Kronborg 74

SCALA:Varieteen 45,47,48,51
Scheibel, overlæge, Fr.sund 64,68,69
Scholten von, Kronborg 75
Schreiber, premierløjtnant 53
Schønberg Ib, skuespiller 25
Seiersen Emilie Christine 5
Selsø 6ff
Sigersmark Børge, kgl. kapelmusikus 66
Skadhauge Povl, antikvarboghandler 5ff
Skibsted de Fine, kommandør 41
Skoleskibet Viking 20
Skuldelev 7ff
Strandpostejen, Kronborg 73,76

Strüving, fabrikant 57ff
Sylvest Emil, formand for Enigheden 65
Søpavillonen, Kbh. 44
Søvej, Hornbæk 18ff
Saaby, premierløjtnant 41

Theilade, provst 36
Thodberg, realskoleleder, Fr.værk 38
Thomsen Chr. Jürgensen, arkæolog 10,15
Thorup Kro 33
Thurah Laurids de, Kronborg 77
Tibirke Kirke 33
Tirsvæld 33
Toft Ane Marie Elise 5
Toftegårdskilden 33
Tvorek Wandy, violinist 66
Tusindårige ege, De 13

Ude Sundby 12
Uldall, viceadmiral 41
Ussing, overlæge, Fr.sund 54

Valdemar Atterdag, konge 73
Vikingespillene i Fr.sund 54

Wiedewelt Johannes, billedhugger 15
Wienerbørn 54
Württemberg Ravelin, Kronborg 75

Ziersen, manufakturkommis 57ff
Zinklar Finn 17ff

Østby, Hornsherred 69